

Maart 1995, 14e jaargang Nummer 129

Samenlevingsopbouw

Maatschappij en
politie

We kunnen nog veel
van elkaar leren

9e Panel Jaarverslagen

Inhoud

- 3 Maatschappij en politie, Fenny Gerrits
- 6 Gerard de Kleijn voorzitter SBO
- 7 We kunnen nog veel van elkaar leren, Susan Rietveld
- 10 Dansen en ontspringen, Ans van der Scheur

MO/Samenlevingsopbouw Katern:

Buurt- en wijksignalen in Tilburg, in samenwerking met st. De Twern

- 11 Unie KBO wint 9e Panel Jaarverslagen, Wil van de Leur
- 12 De nieuwe vrijwilligers, Henk Jan van Daal
- 14 Ouderen wonen met toekomst, Chris Veldhuysen
- 15 Kiosk, Norbert Broenink
- 16 Het grijze Europa
- 17 Bewoners Belangen, Fenny Gerrits
- 18 Oude en nieuwe stereotypen onder de loep, NIZW
- 19 Advertentie, C&A Samenlevingsopbouw
- 20 Opleiding tot sociaal gerontoloog, VU

Memo

In dit nummer wordt het **eerste officiële Katern** gepresenteerd. Het is de bedoeling dat er vaker dergelijke katernen worden gepubliceerd, in dezelfde lay-out, altijd in samenwerking met 'derden'. Katernen kunnen afzonderlijk worden gedrukt en verspreid. De spits wordt afgebroken door de medewerkers van St. De Twern, die bezig zijn met de ontwikkeling van een handleiding voor de methode 'Buurt- en wijksignalen'.

Nasst het Katern wordt onder meer aandacht besteed aan een **samenwerkingsproject van LCO en SMP**, het laatste boek van Raf Janssen en aan de **9e Panel Jaarverslagen-manifestatie**. Verder bevat MO ditmaal een interessant artikel van Susan Rietveld over de verschillen en **overeenkomsten tussen opbouwwerkers en ontwikkelingswerkers**.

Colofon

MO/Samenlevings opbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwpraktijk. Het verschijnt tenminste tien maal per jaar; zes gewone en vier themanummers.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Chris Veldhuysen Wil van de Leur en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning: Sonja Swarts, Patty Schellekens en John Struiken.

Illustratie omslag: Harro. L. Meijnen.

DTP: John Struiken.

Omslag en druk: Stimio. Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 70,50 voor het eerste en f 67,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN:0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51, 2512 EX, Den Haag.

Telefoon: 070-3804431, faxnummer: 3809973.

Een uitgave van het Landelijk Centrum Opbouwwerk.

Maatschappij en politie

door Fenny Gerrits

Op de laatste dag van januari kwamen twee landelijke stichtingen bij elkaar om een samenwerkingsconvenant te ondertekenen: de Stichting Maatschappij & Politie en het Landelijk Centrum Opbouw-werk. Het behelst een samenwerking in het Project Lokale Ondersteuningsgroepen Sociale Zelfredzaamheid. Dit project maakt onderdeel uit van het meerjarenplan Sociale Zelfredzaamheid van de SMP. Doel van het project is burgers te ondersteunen bij een verdere groei naar een zelfredzame aanpak van veiligheidsproblemen op wijkniveau. Er nemen zeven gemeenten deel aan dit project: Arnhem, Emmen Delft, Deventer, Leiden, Rotterdam en Zwolle. Het project vindt steeds plaats in één wijk, waar een politie-ambtenaar en een opbouwwerker gezamenlijk zijn belast met de uitvoering. Vanuit SMP speelt drs. P.C. Immel, en vanuit het LCO de heer Reint Meijer een begeleidende rol.

en de verticale dimensie. Daarin gaat het om de veelheid van relaties tussen de leefwereld van de mensen, de burgers zelf en de zogeheten systeem-wereld. Dat laatste is de wereld van instanties, organen, overheden, politiek enzovoort.

In ons zo langdurig en intensief verkaveld land is wel zeer veel weggezogen uit de horizontale dimensie. En dat heeft er weer toe geleid dat, bij welk probleem dan ook, hoopvol maar toenemend cynisch naar boven wordt gekeken: waarom doen ze niks. Voor elk nieuw of oud pro-

Op de bijeenkomst in de Wapenzaal van paleis Het Loo vond de officiële bekendmaking plaats, via de formele ondertekening van het convenant door de voorzitter van de SMP, mr. Pieter van Vollenhoven en de vertegenwoordiger van het bestuur van het LCO, Wil van de Leur (zie foto, door Harro L. Meijnen). Daaraan vooraf ging een programma, samengesteld door de organisatoren dat enige interessante toezpraken bevatte. Zo opende Pieter van Vollenhoven met een historische schets van wat wij tegenwoordig 'Veiligheidszorg' noemen. Hij constateerde dat veiligheidszorg van staatstaak tot taak voor de samenleving als geheel is geworden. Ofschoon de heer van Vollenhoven

het begrip 'veiligheidszorg' gaarne terug had gevonden in de naam van de stichting, had hij zich inmiddels verzoend met de benaming 'Maatschappij en Politie', zo hield hij het publiek voor. Uit deze toespraak bleek met name het grote belang dat SMP hecht aan het welslagen dit project.

Wil van de Leur opende met de onderstreping van het gemeenschappelijke in de doelstelling die door SMP en LCO wordt nagestreefd: het versterken van de 'sociale cement-functie' van de sociale zelfredzaamheid. Vervolgens legde hij uit: "In het opbouwwerk onderscheiden we de horizontale dimensie, de onderlinge samenwerkingsverbanden van mensen, burgers in eigen kring

bleem ontstond een stichting of orgaan. Oftewel, er kwam een samenleving waarbinnen verwijzing troef is, maar verantwoordelijkheid zoek."

En: "Het project sociale zelfredzaamheid in relatie tot sociale veiligheid kan er toe bijdragen dat mensen, buurtbewoners vaststellen dat het almaar naar boven kijken voor oplossingen alleen maar nekkramp en duurzame afhankelijkheid oplevert. Terwijl het elkaar in de ogen zien bijdraagt aan het besef; wij kunnen het zelf een heel eind roeien en we hebben er recht op de middelen te krijgen om dat self-management waar te maken. (...) Wanneer de zelfredzaamheid zich richt op meer hang- en sluitwerk dan is

dit project weinig meer dan een dure Ster-spot. Wanneer het er toe bijdraagt dat mensen elkaar in de ogen durven kijken, elkaar groeten en in gesprek komen over kleine kwaliteiten in het samen-leven, dan groeit er een sociaal klimaat waarin sociale veiligheid norm is en inbreuken daarop dat zelf-besef niet wettelijk aantasten."

Reint Meijer kwalificeerde de koppels van opbouwwerkers en wijkagenten, die op buurtniveau door de buurtbewoners worden gekend, als een vorm waarin een intensivering van een bestaand werkcontact plaatsvindt. Hij meldde dat helaas Tilburg was afgehaakt bij het project omdat de Tilburgse politie een niet-compatibele werkstructuur hanteert. Ook signaleerde hij dat de convenanten werden getekend zonder dat er bewonersorganisaties waren uitgenodigd op de bijeenkomst. Vervolgens schetste opbouwwerker Henny Mulder uit Emmen de problematiek in haar nieuwbouwwijk De Rietlanden. Belangrijkste probleem was volgens haar de groeiende stroom van vandalisme en veelvoorkomende criminaliteit, door jongeren veroorzaakt. Na overleg met de zes basisscholen en de organisaties die last hadden van het probleem constateerde men dat circa tien jongeren de harde kern vormden van de overlastveroorzakers. Na een jaar kan worden gemeld dat de wijkagent een belangrijke meerwaarde verleent aan het opbouwproces, doordat hij als lid van de wijkwerkgroep een belangrijke inbreng heeft. Hij adviseert vanuit zijn specifieke deskundigheid en registreert de (getalsmatige) ontwikkeling van de gevallen van vandalisme en andere criminaliteit in de wijk. De opbouwwerker heeft het proces gericht op sociale zelfredzaamheid gestart en begeleid. Daarna presenteerde Wessel van der Maaten brigadier van de regio-politie IJsselland, district Zwolle, de resultaten van de inspanningen die zijn verricht in de Zwolse Indische Buurt. Sinds jaar en dag wordt deze buurt gekarakteriseerd als een 'achterbuurt'. Er doen zich problemen voor op een aantal leefbaarheidsgebieden zoals, wonen, werken, scholing, financiën, justitie/politie, vrij-

tijdsbesteding en gezondheid. Van der Maaten formuleerde het zo: 'we kunnen het in het kort samenvatten als een wijk waar sprake is van meervoudige achterstandssituaties, gekoppeld aan een diepe sociale problematiek bij vele aldaar wonende gezinnen. Een soort: Werkloosheid hand in hand met alcohol, al schaarrelend in het grijze circuit en een ieder voor zichzelf en God voor ons allen-mentaliteit. (...) Kortom trek links of rechts een voordeur open en de problemen rollen je bij wijze van spreken over de schoenen. Problematiek op minimaal twee, maar meestal op meer van deze leefbaarheidsgebieden."

BITZ

Hieronder volgen enige passages uit het vitale betoog dat hij zijn gehoor voorschotelde:
"In het verleden is hier (zie boven, red.) op verschillende manieren op gereageerd door onder andere de gemeente Zwolle, instellingen waaronder bijvoorbeeld het Algemeen Maatschappelijk Werk, het Sociaal-Cultureel Werk, het Randgroepenwerk en vult u verder maar aan. Er was weer eens wat subsidie, er werden projecten op stapel gezet, zo-waar er werden ook wel resultaten geboekt (ik zou hier graag het Randgroepenwerk willen noemen aan het eind van de jaren tachtig), maar zoals zo vaak, projecten werden weer stopgezet, de subsidiekraan ging weer dicht. Er werden rapporten, notities en ander schriftelijk werk geproduceerd, maar wat er ook door de werkers werd aangegeven: snoeien vanuit Den Haag, dus automatisch ook door de gemeente, was steeds weer het uiteindelijke resultaat. Kortom een op- en neergaande spiraal zonder enige duidelijkheid, niet naar de werkers maar zeker niet naar de bewoners van de buurt. Geen vrolijk geheel, zeker niet als je naar het gevolg van dit soort kortzichtig beleid kijkt. Escalaties richting gewapende macht en de gevestigde orde en geen tot nauwelijks vooruitgang voor de bewoners van de buurt, waren en zijn nog steeds de resultaten van deze aanpak. Ook het toch goede werk van de genoemde Rand-

groepwerkers zakte binnen 'no time' weer tot het nulpunt. Jammer, maar helaas!

Het aanwijzen van wijkwethouders binnen de gemeente Zwolle, uitvoering geven aan de zo 'bejubelde' Sociale Vernieuwing, hadden niet de gewenste uitwerking op de buurt. Neen, de problematiek bleef bestaan, het bleef rommelen en een-nieuwe golf van geweld trok door de buurt. Toen de rust was teruggekeerd en de balans kon worden opgemaakt, bleek dat er weer een aantal personen met politie en justitie in aanraking waren gekomen, een aantal uit de buurt waren weg-gevlucht, een aantal woningen waren dichtgetimmerd, nog meer mensen de buurt wilden gaan verlaten en dat de leegstand nog nooit zo groot was geweest.

Na dit gebeuren, we zitten dan in het voorjaar van 1994, gaan we dan eindelijk met ons allen inzien dat er toch en dan vooral structureel iets moet gaan veranderen. Niet een aanpak voor 1 of 2 jaar maar een duidelijke generatie-aanpak zal er moeten komen. Wethouders komen in het geweer, werkers worden aangezocht. Er wordt besloten om een flink aantal zaken te gaan aanpakken om zodoende de buurt en haar bewoners een flinke opkikker te geven. Een prima bijkomstigheid in deze was dat ook een groot aantal buurtbewoners zich begon te realiseren dat het allemaal niet zo door kon blijven gaan. Langzaam maar zeker komt dan het team BITZ (Buurt Innovatie Team Zwolle) van de grond. De Stichting Stad en Welzijn, een stedelijke welzijnsinstelling en de politie worden gevraagd om mee te denken cq. arbeidskrachten te leveren. Een onverwachte partner dient zich aan in de vorm van de Zwolse woningbouwverenigingen, aangevoerd door de woningbouwvereniging Openbaar Belang. Een vereniging met het grootste woningbezit in de buurt die ook is in gaan zien dat voorkomen beter zal zijn dan genezen. Tevens stelt deze vereniging een woning ter beschikking aan het team, gelegen midden in de buurt, van waaruit we inmiddels met veel plezier onze werkzaamheden verrichten. Deelnemers in het team

zijn dan ook J. Schinkel, opbouw-/wijkwerker van de St. Stad en Welzijn, F. Trompeter namens de woningbouwverenigingen en ondergetekende namens de politie. Een drietal personen die allemaal al sinds 1986/1987 affiniteit hebben gehad met deze Indische Buurt en met haar bewoners. Het team BITZ krijgt een flink stuk vrijheid en door de gemeente wordt aan het team gevraagd om een aantal fysieke knelpunten in de buurt aan te geven en daarbij gelijk plannen te ontwikkelen om hieraan te gaan werken. Het team stelt echter wel een eis: namelijk werken op een onorthodoxe wijze. Niet teveel gezeur of schriftelijk werk, maar daar beginnen waar het mogelijk is en dan ook nog graag in overleg met de bewoners van de buurt. (Dat bleek later een groot struikelblok te zijn. Geen plannen op papier, geen geld op tafel, wie draagt er de verantwoordelijkheid en de angst van andere organisaties en instellingen die er toch wat van een bedreiging inzagen.)

Over één onderwerp waren de teamleden het roerend met elkaar eens: er is kwaliteit genoeg in de buurt, nu nog de kunst gaan verstaan om deze om te zetten in positieve arbeid! De WK voetbal 1994 onderstreep-ten onze gedachte. Door een tweetal personen uit de wijk kwam het voorstel om de buurt oranje te gaan versieren. Vele bewoners wilden daar ook wel aan meewerken. Een goed initiatief dat uitwerking verdiende. Maar versieringen kosten geld. Het plannetje was echter gemaakt. Een gesprekje met BITZ, van daaruit een lijntje naar de gemeente en daar gingen ze. Langs alle bewoners van de buurt om geld te halen voor een versiering van de wijk en gelijk de vraag aan de bewoners te stellen om de eigen woning te versieren. De wijkwethouder wilde om dit initiatief te ondersteunen bij iedere opgehaalde gulden er twee naast leggen. Het gehele idee werd door deze twee uitgevoerd, gesteund door een flink aantal bewoners uit de buurt. Acht kilometer vaantjes werden door de straten gehangen, vele bewoners versierden op schitterende wijze hun woning,

kortom een prima aanblik van de buurt en veel positieve aandacht in de krant. HOE WAS HET MOGELIJK DAT DIT OOK NOG KON? Het tweetal ging echter verder. De in en om de buurt gevestigde winkeliers werden verzocht tot sponsoring, prijzen werden gekocht voor de te raden uitslagen van de wedstrijden en voor de mooiste versierde woning. Kortom een dusdanig initiatief, wat ons betreft kunnen we al praten over zelfredzaamheid, maar en dat was voor ons als team veel belangrijker, er kwam uit wat we al hadden gedacht: kwaliteit die we nu in de juiste richting moeten gaan sturen en die ons prima te pas zou komen voor de toekomst van de buurt. Het team BITZ ging verder en produceerde een aantal voorstellen om te komen tot positieverbetering voor de buurt en haar bewoners. Deze voorstellen werden omgezet in duidelijk beschreven projecten. Onder de naam "Werk in de Indische Buurt, een levensvoorwaarde en/of levensvervulling" werd dit rapport her en der in de gemeente verspreid. De onverwachte partner, de woningbouwvereniging Openbaar Belang, had op haar begroting voor 1995 groot onderhoud opgevoerd voor haar woningbezit in de buurt. Het team kon ook daar naar kijken en de mogelijkheid werd geboden om daar een aantal (8) buurtbewoners in mee te laten participeren. In ons jaarplan voor 1995 geven we dan ook een scheiding aan tussen de BITZ-projecten en het Openbaar Belang-project Gescheiden, maar wel naast elkaar, zodat de mogelijkheid van overstappen open blijft. De projecten van BITZ, geënt op werkzaamheden in de buurt, voor bewoners die nauwelijks of geen werkervaring hebben, maar die in deze projecten de benodigde 'werk' structuur kunnen aanleren en daarna mogelijk geplaatst kunnen worden in het zogenaamd additioneel werk, de banenpool, en het Openbaar Belang-project om bewoners die werkloos zijn, maar wel een werkervaring achter de rug hebben of die gewoon iets meer te bieden hebben, daarin begeleid door een leermeester, werkervaring te laten opdoen met het uiteindelijke doel om deze te kunnen laten doorstromen

naar regulier werk.

BITZ-projecten:

Advisering bij de uitgifte van woningen in de Indische Buurt. "Ik sprak al over de dichtgetimmerde woningen en de ontstane leegstand. Van bewoners zelf kwam de wens om een en ander weer ongedaan te maken. Gesprekken met bewoners werden hieromtrent gehouden en er werd aangegeven dat er dan wel een flink stuk verantwoording richting deze bewoners zou worden geschoven. Bewoners wilden hier wel aan meewerken. Duidelijk werd gemaakt dat ze indirect toch allemaal mee moesten betalen voor iedere ruit die nog zou sneuvelen. De woningbouwvereniging moet meer verzekeringspremie gaan betalen en zal deze verhoging weer via de huur bij de bewoners gaan terughalen. Na deze gesprekken werd er op voordracht van het team toch besloten om de woningen weer vrij te maken. En ... de ruiten bleven heel." Na overleg werd besloten om de opbouwwerker en de werker namens de woningbouwverenigingen toe te voegen aan het wekelijks overleg tussen gemeenten en woningbouwverenigingen voor de uitgifte van woningen aan woningzoekenden. BITZ ging de gesprekken aan met kandidaten voor een woning in de buurt. Deze gesprekken hebben een goed rendement, de veertig in- en uitverhuizingen werden naar tevredenheid geregeld.

Doe het zelf garage

"Een ander veel voorkomend probleem is het sleutelen op straat. Ook dit begon vele bewoners te vervelen. Lawaai-overlast, rotzooi op straat, etc. Onder het motto: "Biedt eerst een alternatief om in de toekomst met regelmatig succes te kunnen optreden" zijn we aan de slag gegaan. Door het aanbieden van een alternatief, leg je tevens de verantwoordelijkheid bij de bewoners. Kieszen voor de garage is dan legaal, maar voor de straat illegaal, waardoor je zelf de problemen aanhaalt. Via sleutelaars werden we attent gemaakt op een garage, gele-

gen op een bedrijventerrein even buiten de buurt. Contacten met de eigenaar werden gelegd en deze wilde wel meewerken om drie dagdelen per week zijn garage open te stellen voor de sleutelaars uit de buurt. (...)

Er werd een contract opgesteld en ondertekend door de wijkwethouder en de eigenaar van de garage en we konden van start. Nu nog een 'krachtige' wijkbewoner die voor ons aldaar het toezicht op zich wilde nemen. We hadden er wel één op het oog. Na een gesprek met hem waarin er werd duidelijk gemaakt hoe het team één en ander zou willen zien gebeuren, onder andere betaling door de gebruikers van tien gulden per dagdeel, hapte hij toe. De eerste rapportage (na drie maanden) is opgesteld en daarin geven we dan ook duidelijk aan dat de proefperiode voor drie maanden zal moeten worden verlengd en dat we daarna zouden moeten besluiten om het geheel voor een langere periode vast te leggen. Onze toezichthouder regelt het wel en wee in en om de garage tijdens de openingsuren. Hij regelt de afspraken met de sleutelaars, ontvangt het geld van de gebruikers en spreekt regelmatig met de eigenaar. Over

zelfredzaamheid gesproken. Over het zich zelf redden van onze toezichthouder hoeven wij ons dan voorlopig ook geen zorgen te maken."

Woningbouwvereniging Openbaar Belang: Het centrale verwarmingsproject. Van 55 woningen in de buurt moet de cv-ketel worden vervangen. Een tweetal buurtbewoners werden hiervoor aangezocht. Beiden waren werkloos, maar de één had wel de nodige werkervaring, en de andere niet. Overleg tussen de bouwvereniging, de installateur, het tweetal uit de buurt en het team BITZ streek alle plooiën glad en er kon worden gestart. De klus wordt geklaard door een monteur, die als voorman optreedt samen met de buurtbewoners. Per dag wordt één woning afgewerkt. Er ligt een banenpoolplaats in het verschiep, maar de betrokken instanties zullen alles op alles zetten om deze mensen aan regulier werk te helpen. Zo is er ook een Schuttingproject (het plaatsen van schuttingen langs alle achtergangpaden in de buurt), een trapveldje wordt opgeknapt, een dierenweide wordt ingericht en een speelplaats wordt opgeknapt.

Dit alles in samenwerking met bewoners. BITZ heeft inmiddels acht banenpoolplaatsen gerealiseerd. Ook is er een plan ingediend in het kader van het Grote Stedenbeleid voor een Buurtbeheerbedrijf.

Uit de praktijkverhalen blijkt zonneklaar hoe opbouwwerk en politie elkaars effectiviteit kunnen versterken, niet alleen naar de bewoners toe maar ook op institutioneel niveau.

Gerard de Kleijn voorzitter SBO

Het Samenwerkingsverband Bereopsonontwikkeling Opbouwwerk heeft een nieuwe Voorzitter. Onlangs verklaarde Dr. Gerard de Kleijn, de spraakmakende (oud-)Projectleider Sociale Vernieuwing van de gemeente Rotterdam, bereid te zijn deze taak op zich te nemen. Gerard de Kleijn, thans directeur Onderwijs bij dezelfde gemeente had niet alleen in het kader van Sociale Vernieuwing contacten met het opbouwwerk. In de zeventiger jaren was hij als sociaal onderzoeker betrokken bij het grootschalige Onderzoek Proeftuinen Stadsvernieuwing, en later bij projecten als Bouwen voor de Buurt. In die perio-

de maakte hij al intensief kennis met het opbouwwerk en haar professionele bijdrage aan de versterking van de bewonersinbreng in de stadsvernieuwing. Gerard de Kleijn volgt Mr. Paul Kuypers op die lange tijd de voorzittershamer van het SBO hanteerde, maar het vanwege zijn werkzaamheden bij De Balie in Amsterdam af moest laten weten.

We kunnen nog veel van elkaar leren

door Susan Rietveld, opbouwwerker te Amsterdam

Opbouwwerkers en ontwikkelingswerkers weten niets van elkaars werk en komen elkaar ook nauwelijks tegen. Het contact blijft beperkt tot incidentele gevallen. Een opbouwwerker gaat voor een ontwikkelingsorganisatie werken. Of een ontwikkelingswerker houdt een inleiding op de VO Opbouwwerk. Dan blijkt dat de twee beroepsgroepen meer gemeen hebben dan op het eerste gezicht lijkt. Ervaringen uit de praktijk laten zien dat de beroepsgroepen weliswaar verschillende ontwikkelingen doormaken, maar daarin vergelijkbare discussies voeren. Er ontstaan vergelijkbare visies op ontwikkeling.

Inzicht krijgen in elkaars situatie en elkaars interne discussies kan een verrijking zijn voor de eigen beroepsituatie. Inzicht ontstaat niet in een dag, maar door onderling contact en uitwisseling op een structurele basis. Dit artikel wil daar een aanzet toe geven. Een aantal vergelijkbare punten voor beide beroepsgroepen wordt op een rijtje gezet.

Visie en strategie

Het Nederlandse opbouwwerk en Nederlandse ontwikkelingsorganisaties zoals SNV en Novib houden zich allebei met achterstands-groepen en samenlevingsopbouw bezig. De één richt zich op doelgroepen in Nederland, zoals bijvoorbeeld bewoners van stadsvernieuwingengebieden. De ander richt zich bijvoorbeeld op boeren en boerinnen in een ontwikkelingsland. Beide werksorten gaan ervan uit dat duurzame ontwikkeling van een samenleving alleen tot stand komt, wanneer de betrokken burgers actief participeren in de toestandkoming van ontwikkeling. Of het nu om renovatie van woningen en veiligheid in de buurt gaat, of over de aanleg van een waterput of de opbouw van een gezondheidszorgstructuur. Deze visie op ontwikkeling wordt geconcretiseerd in de strategie-bepaling van een organisatie. Die wordt op grond van een aantal

gegevens geformuleerd: de visie op de samenleving, vormen van tegenmacht, wie de opdrachtgever van de opbouwwerker/ontwikkelingswerker is en culturele/politieke en historische factoren.

Visie op de samenleving

Beide werksorten willen achterstandsgroepen ondersteunen in de samenleving. Beide werksorten zullen dus een visie op die samenleving moeten hebben en op hun rol daarin; wie zijn die achterstandsgroepen die we willen ondersteunen; hoe worden ze tegengewerkt; wat kunnen wij bereiken.

De beide werksorten hebben zich verschillend kunnen ontwikkelen in dit opzicht. Het opbouwwerk in Nederland ontwikkelde in de jaren zestig en zeventig een kritische visie op de samenleving en werd geïnspireerd door buiten-parlementaire actie; burgers moesten zelf actief worden. Politieke groeperingen werden actief in de wijk en in het bedrijf. In de tachtiger jaren bleek de samenleving veel minder maakbaar, ook voor het opbouwwerk. Ideale samenlevingen bleken achteraf niet zo ideaal. Het opbouwwerk kreeg het moeilijk, subsidiekransen werden dichtgedraaid.

Op het moment is de ideologische discussie over de toekomst van de verzorgingsstaat al weer enige tijd bezig, maar het opbouwwerk speelt hierin geen echte rol van betekenis. Minder bevlogen dan vroeger wordt verder gewerkt aan het vak opbouwwerk. Er zijn kwalificatie-eisen en beroepsprofielen ontwikkeld.

Binnen het ontwikkelingswerk is er juist sprake van een opleving van de ideologische discussie. Op kleine schaal koffieboeren organiseren, klinkt heel leuk, maar dan zullen de koffieprijsen in de wereld toch ook moeten stijgen.

In tegenstelling tot het opbouwwerk wordt dit beleid wel gehonoreerd door de subsidiegever, de Nederlandse overheid. SNV en Novib ondersteunen Max Havelaarakties, die zich richten op een eerlijke wereldhandel. Een jaar geleden startte binnen SNV een nieuwe afdeling: Internationale Dimensie. Dit is een aparte afdeling in Nederland, die

doelgroepen van SNV in de Derde Wereld kan ondersteunen op mondiaal vlak (milieu, handel, onderdruktheid inheemse volken, vrouwen).

Het zou interessant zijn om de factoren te onderzoeken die hebben geleid tot het verschil in rol die de beide werksorten zich (kunnen) toedichten bij de ontwikkeling van een andere/betere samenleving. Komt het bijvoorbeeld door de rol die de subsidiegever speelt, zoals hier aangehaald?

Tegenmacht

Beide werksorten streven verandering van de samenleving na, achterstandsgroepen moeten meer invloed krijgen. Mensen moeten mondiger worden, macht krijgen ten opzichte van andere groepen of de overheid, hun eigen mening/ideeën over de samenleving moeten belangrijker worden. Maar wat gedaan als deze meningen niet stroken met de eigen normen en waarden van de organisatie of de werker? Een dilemma dat soms heel moeilijk ter sprake te brengen is, in beide werksorten. Opbouwwerkers krijgen bijvoorbeeld te maken met racistische meningen binnen het door hen ondersteunde wijkcomité. Er zijn werkers die deze discussie laten liggen en die vinden dat het ook niet op hun weg ligt: "Daar zit ik hier niet voor, volgende agendapunt." Andere werkers willen juist discussieren over hoe hiermee om te gaan.

Susan Rietveld was in de jaren zeventig in het Utrechtse wijkwerk actief en werkte daarnaast 8 jaar in het gecoördineerde ouderwerk in Amsterdam. Van 1990 tot 1993 was zij adviseur op het gebied van participatieve voorlichtingsmethoden in Rwanda. In 1994 werkte zij drie maanden als opbouwwerker in een Rwandees vluchtelingenkamp. Nu werkt zij opnieuw in Amsterdam aan de opbouw van voorzieningen voor thuiswonende ouderen.

Binnen het ontwikkelingswerk speelt een vergelijkbare discussie. Tot in Nova toe wordt er over de rol van noodhulporganisaties in de Rwandese vluchtelingenkampen gediscussieerd. In hoeverre ondersteunt noodhulp de daders van een genocide?

In Tanzania was ik opgelucht dat ik hierover kon discussieren met medewerkers van het altijd neutrale Rode Kruis en niet werd afgekap met de doodoener dat men alleen voor een goede voedselverdeling wilde zorgen.

Zijn er in beide werksoorten geen andere voorbeelden te vinden, waarin dit probleem onderkend wordt en waar verder nagedacht is over de te volgen strategie?

Opdrachtgevers

De opdrachtgever van de werker kan de doelgroep zelf zijn, een welzijns- of ontwikkelingsorganisatie of de plaatselijke overheid. Gezien het voorgaande maakt het veel uit wie de opdrachtgever van de opbouwwerker of ontwikkelingswerker is. Binnen het Nederlandse opbouwwerk is jarenlang intensief gediscussieerd over wie de opbouwwerker als opdrachtgever kan accepteren. Ik weet nog hoe er gediscussieerd werd in mijn vriendenkring toen iemand een betaalde baan als opbouwwerker had geaccepteerd, daarmee had hij zijn onafhankelijke positie prijsgegeven. En werken in opdracht van de overheid, dat was heulen met de vijand.

Nu spreekt het opbouwwerk van een "meervoudige verantwoordingsfunctie, waardoor geen van de relevante actoren (de gebruiker, de leiding van de instelling, beroepsgenoten enz.) een exclusief recht heeft op het aansturen van de opbouwwerker". Dit binnen de randvoorwaarde van een cruciale invloed die door de (gemeentelijke) overheid, als eindverantwoordelijke wordt uitgeoefend. Na twintig jaar wordt de realiteit geaccepteerd en de strategie daaraan aangepast.

Ook binnen het ontwikkelingswerk is de werker zich bewust van de positie van opdrachtgever, temeer omdat men te gast is in de betreffende

samenleving. Te gast met een buidel geld, die voor alle partijen van de samenleving aantrekkelijk is. Dan kan de macht ook naar het hoofd stijgen....

In Rwanda waande ik mij soms terug in linkse splinterdiscussies binnen het wijkwerk van de jaren zeventig over de plaats die SNV-Rwanda moest innemen: binnen de overheidsstructuren, of binnen de boerenorganisaties.

Er werd gekozen voor het opzetten van een nieuwe Nederlandse intermediaire organisatie (met veel Nederlandse middelen en menskracht) met een eigen SNV-strategie. Hier is sprake van een heel bijzondere vorm van een enkelvoudig verantwoordingskader buiten de betreffende samenleving, de Nederlandse overheid.

Zou het ontwikkelingswerk in deze niet gebaat zijn bij de ervaringen en ontwikkelingen die het opbouwwerk heeft doorgemaakt?

Culturele, historische en politieke factoren

Strategie moet aangepast worden aan culturele, historische en politieke factoren in de betreffende samenleving. De beide werksoorten hebben de accenten vaak op verschillende factoren gelegd.

Eén van de factoren is bijvoorbeeld de eigen achtergrond van de werker. Ook in Nederland zal een opbouwwerker niet vaak uit dezelfde cultuur, laag of klasse van de samenleving komen als zijn of haar doelgroep. Maar daar werd (en wordt) maar weinig aandacht aan gegeven binnen opleiding of werk. Ik weet nog hoe het mij stak dat ik na 12 jaar in Pijlswaard te hebben gewoond (en actief te zijn geweest) nog steeds geen echte buurtbewoner, autochtoon was, volgens de buurtgenoten.

Binnen het ontwikkelingswerk wordt veel meer aandacht besteed aan de culturele waarden van de samenleving waar gewerkt gaat worden, die zoveel verschillen van onze eigen samenleving.

Tijdens de voorbereiding op uitzending door SNV werd ik getraind in hoe om te gaan met culturele verschillen in een hiërarchische werk-

verhouding (hoe om te gaan met je Afrikaanse chef). Daarnaast werden plaatselijke politieke factoren geanalyseerd; hoe werkt de Afrikaanse bureaucratie?

Daar was het weer jammer dat ervaringen van Nederlandse opbouwwerkers niet werden ingebracht, om parallellen te trekken met de Nederlandse situatie. Als mijn Nederlandse collega's in Rwanda bijvoorbeeld meer ervaring hadden gehad met de ambtelijke molen in Nederland hadden ze hun conflicten minder hebben benoemd als 'typisch Afrikaans', maar meer als 'typisch ambtenaren' en hadden ze daarop misschien ook een andere strategie gekozen. Historische factoren zijn erg relevant. De doelgroep zal namelijk niet altijd homogeen zijn, ook door historische gebeurtenissen.

In de Amsterdamse Nieuwmarktbuurt (de oude jodenbuurt) voelde de doelgroep 'ouderen' zich helemaal geen groep. "Met die rond de tafel? Die kijk ik al veertig jaar niet meer aan." De ontwikkelingswerker in Rwanda zal rekening moeten houden met de huidige situatie in het land, wil hij of zij over tien jaar succes hebben in het organiseren van een groep arme boeren die op dezelfde heuvel wonen.

Methoden en technieken

Naast strategiebepaling zijn technieken en methoden nodig. Opbouwwerk en ontwikkelingswerk hebben zich hierin totaal verschillend ontwikkeld.

Het opbouwwerk is vanaf een zeker moment meer georiënteerd geweest op de doelgroep zelf. De doelgroep moest in het hele proces van ontwikkeling betrokken zijn. Terreinkennis van de opbouwwerker speelde een ondergeschikte rol. In de strijd zelf kon dit aspect soms wel de boventoon gaan voeren: het produkt werd belangrijk.

Er werd prachtige stadsvernieuwing gerealiseerd; bouwen voor de buurt. In de loop van dit proces ging terreinkennis meer en meer een rol spelen in het opbouwwerk. Met name in die periode stroomden vele werkers vanuit andere beroeps-

groepen in en werden opbouwwerker.

Na de bezuinigen met name in de jaren tachtig, stortte het opbouwwerk zich op vakontwikkeling. Er wordt nu een werkstijl van opbouwwerkers ontwikkeld (proces-, produkt- of taakgericht werken), gericht op het doel en de doelgroep, aangepast aan de huidige complexiteit van opdrachtgeverschap en verantwoordelijkheidsfuncties.

Het ontwikkelingswerk is van oudsher meer gericht geweest op het produkt van ontwikkeling. Als er maar ziekenhuizen kwamen en drinkwater voor handen zou zijn, ontwikkelde het land zich vanzelf. Technici werden uitgezonden om ontwikkeling te brengen. Niet altijd met het goede resultaat. De voorbeelden liggen voor het oprapen: van verroeste suikerfabrieken tot defecte waterputten.

Het ontwikkelingswerk gooide het roer begin jaren negentig radicaal om. Er moest eerst samen met de doelgroep gepraat worden over hun werkelijke behoeften. Technische assistentie kon ook op een andere manier worden gegeven. Opeens stonden de vaktechnische ontwikkelingswerkers buitenspel ten gunste van de meer agogisch gerichte werkers. Er zijn een aantal methoden en technieken ontwikkeld, om deze wijziging in werkwijze handen en voeten te geven.

Zo is er een methode om snel een analyse te verkrijgen van het gebied waar je werkt. Of de methode om samen met de doelgroep een analyse te maken van hun problemen en behoeften (probleem- en oplossingsboom).

Binnen het ontwikkelingswerk is ook een volg- en evaluatiesysteem ontwikkeld, een methode om effecten van het werk bij de doelgroep te meten; is de doelgroep zelfstandiger geworden, zijn er nieuwe initiatieven ontstaan? In het opbouwwerk is de hantering van een dergelijk systeem nog niet algemeen (aanvaard). Het zou interessant zijn om te onderzoeken waarom het ontwikkelingswerk al wel zo'n methode in gebruik heeft genomen en het opbouwwerk niet, terwijl deze werksort al zoveel langer

procesmatig werkt.

De werker

Na strategie en methoden en technieken is de werker de peiler waar alles op steunt. Het zal na het voorgaande niemand verbazen dat de opleidingen tot opbouwwerker en ontwikkelingswerker totaal van elkaar verschillen.

Binnen het opbouwwerk ligt de nadruk op het vormen van de opbouwwerker. Tijdens de opleidingen (op de Sociale Academie en binnen de vakgroep sociale wetenschappen op de Universiteit) ligt de nadruk op het aanleren van vaardigheden, analysevermogen en het relatief breed ontwikkelen van de werkers. De opbouwwerker kan in verschillende soorten functies vorm geven aan zijn carrière.

In 1990 was ik de enige SNV-er in Rwanda (van 30 collega's), die een opleiding aan de Sociale Academie had gevolgd. De anderen kwamen van de Landbouwwuniversiteit in Wageningen of de Landbouwhogeschool in Deventer. Mijn collega's waren agronoom, of waterbouwkundige of geograaf en hadden bijvaken voorlichtingskunde gehad. In het licht van het voorgaande (produkt versus proces) is dit natuurlijk niet verwonderlijk.

Vaardigheden om procesmatig met de doelgroep te werken werden tijdens de voorbereiding op uitending of via bijscholing aangeleerd. Natuurtalenten werden op handen gedragen en ten voorbeeld gesteld het schaap met de vijf poten.

Een beperkt aantal opbouwwerkers oriënteert zich op werken in het buitenland. Meestal op eigen initiatief; de kwalificatie 'opbouwwerker' wordt in advertenties zelden genoemd. Heel weinig ontwikkelingswerkers vinden, terug in Nederland, een baan in het opbouwwerk. Ze zijn niet opgeleid voor de Nederlandse arbeidsmarkt, weten niets van de Nederlandse sociale kaart. De opbouwwerkinstellingen tonen geen specifieke interesse voor iemand met de opleidingskwalificatie 'ontwikkelingswerker'.

Conclusie

Veel overeenkomsten en veel verschillen tussen beide beroepsgroepen en werksorten. Waar de één nog aan het begin van een discussie staat, is de ander beroepsprofielen aan het ontwikkelen. Waar de één een methode heeft ontwikkeld, ziet de ander het nut er nog niet van in. Ik heb met bovenstaande voorbeelden proberen duidelijk te maken dat onderlinge uitwisseling geen tijdverspilling is. De verschillende opleidingen zouden bijvoorbeeld van gedachten kunnen wisselen over de leermodulen rond procesgerichte werkwijzen en de relatie met vaktechnische kennis. Organisaties zouden elkaar kunnen informeren over strategie of personeelsbeleid. Koepels zouden zich kunnen beraden over hoe beide werksorten meer aanzien en gewicht te geven. Werkers zouden hun positie op de arbeidsmarkt kunnen onderzoeken en verbeteren. Wie neemt de handschoen op?

Bronnen:

Professioneel opbouwwerk (beroepsprofiel, kwalificaties, beroepscode, kwaliteitszorg), Dr. Harry Broekman red., in opdracht van het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk (SBO), uitgave Dr. Gradus Hendriks-stichting 1994.

Duidelijk op weg, SNV-beleid in de jaren negentig, SNV, Nederlandse ontwikkelingsorganisatie 1993.

Dansen en Ontspringen

in twijfel pas met zorg, arbeid en natuur

door Ans van der Scheur, project-ontwikkelaar LCO

Realistische utopie?

Om iets in de wereld voor elkaar te krijgen of te veranderen, heb je doorgaans mensen nodig met verschillende kwaliteiten. Ben je zelf b.v. vooral een realist, dan verhoogt samenwerking met iemand die steeds de vinger op de zere plekken weet te leggen in de samenleving aanmerkelijk je kansen op succes. Af en toe kun je ook niet buiten een doordrammer en een bevlogen idealist/utopist heb je toch echt nodig om in vernieuwing te (blijven) geloven.

Bij het lezen van 'Dansen en ontspringen' kreeg ik sterk het gevoel dat Raf Janssen al die eigenschappen in één (zijn) persoon probeert te verenigen. Dat maakt het lezen van z'n betoog niet eenvoudig, maar daar is op zich niets mis mee. Waar ik het wel moeilijk mee had bij het lezen, is het enorme aantal citaten van andere auteurs dat hij gebruikt om zijn vele invalshoeken, analyses en oplossingen te onderbouwen. Deze voortdurende verantwoording van zijn inspiratiebronnen (mee- en tegenstanders) maken dit boek ontogankelijk voor de niet-filosoof, pragmaticus die ik ben. Dat is jammer, want er staan veel interessante teksten in het boek.

De vraag die Janssen stelt is of de hedendaagse sociale bewegingen nog enige invloed (kunnen) hebben op de economische ontwikkelingen met betrekking tot arbeid, inkomen en natuur. Is er een effectieve strategie om de (schadelijke) wereldwijde geldeconomie in een andere, betere richting te beïnvloeden?

"...alleen protesteren heeft niet geholpen, want in de afgelopen twintig jaar van mee- en mee-vechten voor een alternatief, is de situatie in veel opzichten enkel verslechterd: de economie van het geld is het enige wereldsysteem geworden en de verarming van mens en natuur is alsmat groter geworden."

Bij deze bedroevende constatering haakt Janssen niet af, maar gaat hij op zoek naar een werkbaar alternatief. En dat zoekt hij niet buiten, niet

binnen, maar aan de rand van het economische systeem. In de marges, tussen de onbedoelde bij-effecten van "...de normaal geachte voortgang van het gangbare..." vindt hij de mogelijke aangrijpingspunten voor invloed en verandering. Het gangbare marktdenken, de wereldomvattende geldeconomie heeft in zichzelf zoveel tegenspraak, dat daar de kansen tot vernieuwing opgesloten liggen. Hij adviseert ons om door te denken/in te spelen "...op de gewone voortgang van het gangbare". Dat gangbare produceert veel onbedoelde neveneffecten, zowel positieve als negatieve. In beide vind je aangrijpingspunten voor invloed en verandering.

'Bewarende arbeid', concreet uitgewerkt op twee terreinen, nl. de huishoudelijke arbeid en de natuur als (niet-onuitputtelijke) producent van grondstoffen en primaire levensbehoeften, zou als tweede volwaardige arbeidsmarkt het desastreuze scenario van de geldeconomie kunnen verbreden/vernieuwen. Huishoudelijke arbeid en gebruik van de natuur (eco-tax-plus) moeten dan betaald gaan worden en worden meegeteld in het bruto-nationaalproduct. Deze vormen van arbeid worden nog steeds niet tot de productieve arbeid gerekend ondanks hun onmisbaarheid voor het menselijk voortbestaan. Ze hebben overigens naast gebruikswaarde ook een intrinsieke waarde/kwaliteit. Respecteren van de eigenheid van deze 'productie-terreinen' zal de noodzaak van onthaasting duidelijk maken.

Een derde invalshoek is de activering van het sociale. De actuele denkbeelden over activeringsbeleid voor uitkeringsgerechten zouden (onbedoeld) wellicht bij kunnen dragen aan een andere invulling van wat nuttig, zinvol, economisch is.

Een economische economie is per definitie een bewarende economie. Arbeid krijgt daarin een bredere betekenis, vrijwillig werk wordt als nuttig en zinvol gewaardeerd, de schadelijke effecten van marktgerichte productie op mensen en natuur, wereldwijd, worden dan meegewogen

en meeberekend.

Die tweede arbeidsmarkt ziet Janssen heel concreet in de oorspronkelijke betekenis van markt: een plek van direct verkeer tussen mensen, van uitwisseling van producten en diensten.

Om de onbedoelde effecten en tegenspraken in het gangbare economisch denken op te sporen en uit te buiten, moet je mogelijkheidszin ontwikkelen, een creatief vermogen om te leren bedenken hoe het ook anders zou kunnen, op basis van voorwaartsgerichte realiteitszin. Dat lijkt me een instelling die uitstekend bij opbouwwerk past.

Auteur:
Raf Janssen

Uitgave:
Commissie Oriënteringsdagen,
Utrecht
tel. 030 - 870130
ISBN 90 71 003 18 3, 1995

m Samenlevingsopbouw

Katern

Buurt- en wijk-
signalementen
in Tilburg

de

instelling voor
sociaal-cultureel werk
Tilburg

poststraat 22
5038 dh Tilburg
telefoon 013 360251
fax 013 358331

twern

Sociaal-cultureel werk in Tilburg: de uitvoering

De hoofdtak van De Twern is het uitvoeren van sociaal-cultureel werk in de gemeente Tilburg. Wat er op sociaal-cultureel gebied gedaan moet worden, wordt bepaald door de besturen van de Tilburgse wijk- en buurtorganisaties. Zij stellen daartoe werkplannen op. In die werkplannen is vastgelegd wat er precies gedaan moet worden om de ontwikkelingskansen van wijk- en buurtbewoners te vergroten. De Twern biedt ondersteuning aan alle wijk- en buurtorganisaties bij de uitvoering van het sociaal-culturele werk. Samenwerking is hierbij van groot belang. Concreet betekent dit dat De Twern helpt om de werkplannen die door de besturen van de wijk- en buurtorganisaties zijn vastgesteld te realiseren. Zo zet De Twern bijvoorbeeld beroepskrachten in en biedt zij op diverse terreinen ondersteuning.

Beroepskrachten

De beroepskrachten die door De Twern worden ingezet zijn op een groot aantal gebieden deskundig. Zo zijn er medewerkers die een professionele bijdrage kunnen leveren aan de teamcoördinatie van een wijk- of buurtcentrum. Ook zijn er medewerkers die gespecialiseerd zijn in opbouwwerk, sociaal-cultureel werk, buurtmaatschappelijk werk, peuterwerk en beheer. De beroepskrachten werken nauw samen met de vrijwilligers. Samen zorgen zij voor een goede uitvoering van werkplannen en activiteiten.

Inhoudsopgave

- 2 Sociaal-cultureel werk in Tilburg; de uitvoering, medewerkers van De Twern
- 4 Stadsdorpen, Niko de Jong, directeur De Twern
- 5 Buurt- en wijksignalen in Tilburg, Ir. Jules van der Meulen, consultant Volkshuisvesting st. Bewonersondersteuning Tilburg
- 9 Buurtsignalen in Goirke-Hasselt, Han Janssen, opbouwwerker
- 13 Van buurtsignalement tot Plan van Aanpak - Groeseind-Heefstraat, Henk van Galen, opbouwwerker
- 16 Het Wandelbos, Eric Bevort, opbouwwerker
- 19 De wijkgedachte in Tilburg door de 'eeuwen' heen, Chris Veldhuysen
- 21 Kiosk, tijdschrifttribune, Norbert Broenink
- 23 Kwaliteitszorg in het welzijnswerk, Fenny Gerrits
- 24 Memo en colofon

foto voorpagina
MultiVision &
Partners

Vrijwilligers

Ruim 3000 vrijwilligers zijn actief betrokken bij de Tilburgse wijk- en buurtcentra. Hun inzet kan niet gemist worden bij het uitvoeren van de vele (circa 1750) sociaal-culturele activiteiten die in de wijk- en buurtcentra worden georganiseerd. Zonder hun medewerking zou een dergelijk aanbod van activiteiten dan ook ondenkbaar zijn. En zonder hen zou het sociaal-cultureel werk niet echt een voorzetting zijn van, voor en door buurtbewoners! De bijdragen van vrijwilligers variëren in het algemeen van het verlenen van hand- en spandiensten tot het volledig meedenken en uitvoeren van het activiteitenaanbod. Vrijwilligers bepalen het beleid van de wijkorganisatie. Omdat ook de besturen van wijk- en buurtorganisaties uit vrijwilligers bestaan heeft De Twern voor hen een introductieprogramma opgezet. Deze besturen zorgen op hun beurt weer voor deskundigheidsbevordering van de uitvoerende vrijwilligers. Steeds meer besturen werken hard aan een eigen beleid voor vrijwilligers. Dat is een goede zaak en De Twern wil daar de besturen graag bij ondersteunen.

Ondersteunende diensten

Een belangrijke taak van De Twern is ook ervoor te zorgen dat de besturen van de wijk- en buurtorganisaties het werk waar zij voor staan aankunnen. De eigen ondersteunende diensten spelen daar een grote rol in. Deze medewerkers kunnen organisatorische en inhoudelijke ondersteuning verlenen waar het nodig is, bijvoorbeeld inzake het beleid van een wijk- of buurtcentrum of de organisatie van de bestuursactiviteiten. Bovendien kunnen zij helpen bij deskundigheidsbevordering van de besturen van de centra.

De medewerkers van de ondersteunende diensten helpen de wijk- en buurtcentra ook - en dat is evenmin onbelangrijk - bij hun financiële administratie, doen de boekhouding en verzorgen de jaarrekeningen. Ook de schoonmaak wordt centraal geregeld. De Twern heeft niet alleen oog voor de deskundigheidsbevordering van de vrijwilligers. Ook de deskundigheidsbevordering van de eigen beroepskrachten is zeer belangrijk. Die beroepskrachten moeten namelijk in staat zijn hun werk zo goed mogelijk te doen, d.i. het voldoen aan de vraag van de besturen van de wijk- en buurtorganisaties. Daartoe worden de beroepskrachten regelmatig bijgeschoold. Met dit aanbod probeert De Twern het sociaal-cultureel werk in Tilburg gestalte te geven. Het zal u duidelijk zijn dat zij dat niet in haar eentje kan. Onmisbaar is de hulp van de vele vrijwilligers. Zij helpen wijkorganisaties bij de uitvoering van hun taken. De Twern helpt de vrijwilligers bij hun werkzaamheden.

Projecten

De vrijwilliger heeft direct of indirect heel wat met De Twern te maken. Bij veel activiteiten die in de wijk- of buurtcentra georganiseerd worden is dat voor de vrijwilliger echter niet altijd merkbaar. Het eeftpunt voor ouderen bijvoorbeeld, en de hobbyclub, de huiswerkklas en de

cola-disco lijken ver van de Twern af te staan. Maar toch is de realiteit anders: bijna altijd zijn onze beroepskrachten er (in)direct bij betrokken.

Bij stedelijke activiteiten ligt dat anders. Zo is De Twern direct betrokken bij een aantal stedelijke projecten voor minderheden (OpStap en OpStapje, Woonwagenwerk, Migrantenwerk en Schoolloopbaanbegeleiding), bij het Baanlozenwerk, bij het project Buurtsignalen, bij het vrouwenwerk (met o.a. Technika 10), bij het project Buurtbeheer en bij het Ouderenbeleid.

Vernieuwing

De Twern heeft nog een belangrijke taak, een vernieuwen. De maatschappij staat immers niet stil. Er gebeurt veel in Nederland. Sommige nieuwe ontwikkelingen hebben regelrecht te maken met de ontwikkelingskansen van wijk- en buurtbewoners van Tilburg. Als dit aan de orde is praat De Twern daarover met de besturen van wijk- en buurtorganisaties en met haar eigen beroepskrachten. Daarnaast overlegt De Twern met het TOP. TOP is een afkorting van het Tilburgs Overleg Platform wijk- en buurtorganisaties, de belangrijkste spreekbuis van het georganiseerd wijkwerk in Tilburg. Het accent bij die gesprekken ligt op het bevorderen van de samenwerking tussen alle betrokkenen om de problemen op een eensgezinde manier aan te pakken.

Uit die gesprekken kunnen nieuwe taken voor de wijk- en buurtorganisaties voortvloeien. De besturen zullen dan die nieuwe taken in hun werkplannen opnemen. De gemeente Tilburg bepaalt uiteindelijk of het nodig is die nieuwe taken ook daadwerkelijk uit te voeren. De gemeente maakt steeds actiever een eigen beleid om het wijk- en buurtwerk vanuit haar visie op de samenleving aan te sturen.

De Twern en het TOP hebben een adviesrelatie met elkaar. Daardoor is de positie van de wijk- en buurtorganisaties sterker en evenwichtiger geworden. Dat past in het beleid van De Twern, dat er voorstander van is dat wijk- en buurtorganisaties in de onderlinge samenwerking een zwaardere positie krijgen. Uiteraard verandert de rol van De Twern daardoor ook. De Twern wordt een bedrijf dat in goed overleg met de vele vrijwilligersorganisaties gestalte probeert te geven aan het eigen beleid en het gemeentelijk beleid met betrekking tot het wijk- en buurtbeheer.

En verder

De Twern stimuleert op advies van het TOP de wijk- en buurtbesturen aandacht te schenken aan de zogeheten 'buurtsignalen'. Deze signalen gaan over welzijns- en woonomgevingsvraagstukken in wijken en buurten. Ze worden gemaakt door de bewonerswerkgroepen, opbouwwerkers en de consultants volkshuisvesting van De Twern onder regie van de Stichting Bewoners Ondersteuning Tilburg, de BOT.

Ook besteedt De Twern aandacht aan problemen met betrekking tot racisme. De Twern gaat de komende tijd via de afdeling Minderheden de besturen van de wijk- en buurtorganisaties helpen met dit probleem om te gaan.

De komende jaren zal De Twern ook bijzondere aandacht schenken aan het bevorderen van de samenwerking met andere instellingen en organisaties, vooral op de gebieden van minderheden, jongeren, ouderen, buurtbeheer en sociale vernieuwingsprojecten. Zo wordt versnippering tegen gegaan en worden kennis en energie gebundeld. Bovendien blijft De Twern zich de komende periode inzetten voor het behoud van een goed netwerk van wijk- en buurtorganisaties over de stad. Bepaalde voorzieningen (advies en informatie bijvoorbeeld) komen zo dichterbij de mensen te staan. Daarbij kan worden gedacht aan samenwerking met de politie, het maatschappelijk werk, thuiszorg, de GGD, gemeentelijke diensten, woningbouwverenigingen, en dergelijke.

Verbeteringen

De Twern wil haar 'klanten', de wijk- en buurtorganisaties, de komende jaren nog beter van dienst zijn. De Twern wil de juiste producten en diensten bieden en de beste oplossingen. Om het uitvoerend werk te verbeteren hebben de teamcoördinatoren van de wijk- en buurtcentra meer bevoegdheden gekregen en zullen de stadsdeelcoördinatoren een meer ondersteunende functie ten aanzien van de teamcoördinatoren vervullen. Dit zal de slagvaardigheid vergroten.

Om de 'klanten' nog beter van dienst te kunnen zijn zal De Twern meer aandacht schenken aan automatisering. Ze zal bovendien meer tussentijdse informatie verstrekken aan de besturen van wijk- en buurtorganisaties en aan de gemeente. De computers op de wijk- en buurtcentra hebben inmiddels een verbinding gekregen met het computersysteem van het stedelijk bureau van De Twern in de Poststraat. Daarmee is een stedelijk netwerk ontstaan!

Tot slot gaat De Twern door met het ontwikkelen van haar eigen personeelsbeleid, zodat zij de wijk- en buurtorganisaties optimaal kan ondersteunen.

*Medewerkers van De Twern,
Poststraat 22,
5038 DH Tilburg.
Telefoon: 013-360251,
fax: 013-358331.*

Stadsdorpen

door Nils van Jung, directeur van De Twint

De moderne industriestad Tilburg maakt op nieuw een periode van snelle en fundamentele veranderingen door. De laatste jaren wordt steeds zelfbewuster vorm gegeven aan de stad. Grootschalige ingrepen in het centrum, het Kunstcluster en een kantorenboulevard langs de Spoorlaan bijvoorbeeld, veranderen de van oudsher als 'industriestad' bekende stad in een moderne stad. Het industriepotentieel is al eerder veranderd. Na de ineenstorting van de textielindustrie in het begin van de jaren zeventig is door inspanning van velen een modern industrieel netwerk van bedrijven opgebouwd. Tilburg ligt gunstig tussen Rotterdam en het Ruhrgebied, vlakbij Noord-Frankrijk, centraal in het Nederlands sprekende katholieke deel van Europa. De stad wordt op een moderne wijze bestuurd, het Tilburgs Model was onlangs goed voor een ereplaats bij een wereldcompetitie 'stads-besturen'. Het Tilburgs Model geldt inmiddels als voorbeeld ter navolging van vele steden in Nederland en Europa. (Het Tilburgs Model behelst een contract-systeem waarbij de gemeente optreedt als 'facilitair bedrijf', dat diensten 'inkoopt'.)

Tilburg kent vele opleidingsinstituten, een goede universiteit, hogescholen, middelbare beroepsopleidingen, van techniek tot kunst, economie tot rechten: je kunt er terecht.

Tilburg kent ook een relatief hoog werkloosheids- en uitkeringspercentage. De flexibele arbeidsmarkt van de moderne industrie heeft ook zijn keerzijden. Een dynamische, flexibele, goed opgeleide jongere krijgt echter altijd een baan, de rest valt zonder extra inspanning af.

De stad is ontstaan uit een aantal dorpen die in de vorige eeuw aan elkaar groeiden door de uitdijende textiel fabrieken en navenant groeiend aantal arbeidersbehuizingen. Zeer vele textiel fabrieken stonden dan ook midden in de woonwijken tussen de huizen. Dit gaf na de zeventiger jaren een treurig beeld, leegstaande en vervallen fabriekscapexen vormden vele rotte kiezelen in het stadspatroon. Inmiddels zijn deze fabriekscapexen allemaal gesloopt en vervangen door gevarieerde woningbouw. Tientallen fraaie nieuwe woonwijken zijn ontstaan tussen de oude bouw. Vele wijken zijn hierdoor voorzien van een gevarieerde woningvoorraad. Evenzo is de bevolkingsopbouw van de meeste wijken gevarieerd te noemen. Jong en oud, gezin of alleenstaand, autochtoon of allochtoon, werkend of werkloos, bemiddeld of arm, het woont allemaal door elkaar in de meeste wijken. Slechts een enkele grotere wijk lijkt louter gereserveerd voor de welgestelden. Nu wonen mensen weliswaar in een stad, en maken zij onder meer gebruik van de vele centrumvoorzieningen, maar ze leven in de wijk waar ze hun huis hebben staan. Hoe groter de stad, hoe belangrijker de buurt waar je woont. Mensen willen op die vierkante mijl, waar ze de hond uitlaten, waar ze de dagelijkse kleine boodschappen doen, waar ze naar de kerk of het café gaan, een voorspelbare en veilige buurt aantreffen. Ze willen een aantal bekenden op straat aantreffen waar je een praatje mee kunt maken. Ze willen een buurthuis om de hoek,

waar ze twee à drie keer per week naar toe gaan. Ze willen een minimum aan sociale controle. Er mag best ook een junkie wonen ergens in de straat, maar geen overlast veroorzakende dealer. Wel een trapveldje voor de jeugd mits enig toezicht gegarandeerd wordt, maar liever geen ontwenningssliniek voor verstaafden.

Hoe actiever het bewonerskader zich bezighoudt met de woon- en leefomgeving (in Tilburg zijn ruim 140 zeer actieve bewonerscomités), hoe moeilijker het lijkt te worden om stedelijke voorzieningen die overlast kunnen geven in woonwijken gerealiseerd te krijgen. Mensen willen eigenlijk bijna allemaal in een dorp wonen, eventueel in een stadsdorp, dat wil zeggen in een woonwijk die even veilig en comfortabel is als een dorp.

Paradox

Juist in een moderne stad, de zevende van Nederland, met zijn grootschalige nieuwe centrale voorzieningen en plannen willen mensen wonen als op een dorp. Zo op het oog een paradoxale situatie. Een college van Burgemeester en Wethouders dat, ambitieus het ene na het andere centrumplan realiserend, wijken bezoekt en met een groep actieve bewoners praat over veiligheid, honderdrollen, jongerenoverlast, stoeptegels en graffiti, dealersoverlast en meer aangepaste woningbouw voor ouderen. De nota stadsbeheer concludeerde al weer jaren geleden dat de renovatie van de oude wijken vrijwel voltooid was, er was veel nieuwbouw tot stand gekomen. Nu kon volstaan worden met het beheer, dat wil zeggen het op niveau houden, van deze oude wijken. Voor dit beheer werd een prima functionerend plansysteem opgezet en de aandacht moest er kon worden verlegd naar de eerder genoemde op te bouwen centrale voorzieningen, alsmede naar de nieuw te bouwen wijken.

De burgers vinden het allemaal prachtig, maar als ze de wethouder zien dan praten ze vooral over de leefbaarheid in hun eigen stadsdorp! Daar willen ze invloed op hebben, dat moet beter kunnen en ze hebben gelijk ook. Als de stadspolitiek werkelijk wil luisteren naar de burger dan zal die burger serieus genomen moeten worden op zijn 'kleine leefbaarheidswensen. Aandacht voor cultuur, een muziekcluster, een zwembad, een nieuw tweede theatercomplex, een popcluster, grote nieuwe winkelvoorzieningen, het is allemaal mooi en misschien ook wel nodig. Maar ook meer veiligheid in de buurten, minder rommel op straat en minder overlast zijn belangrijke aandachtspunten.

Nu kent Tilburg een systeem van selectieve wijkaanpak. Wijken die beneden een wenselijk geacht niveau van basiskwaliteit dreigen te zakken, krijgen gedurende enkele jaren geconcentreerde aandacht. Een redelijk succesvolle geïntegreerde benaderingswijze van volkshuisvestings-, ruimtelijke orderings- en sociale problemen in een wijk (zie voorbeelden in andere artikelen in dit nummer) zorgt ervoor dat de woon- en leefkwaliteit fors opgekrakt wordt. Deze aanpak, dit aandachtsgebiedenbeleid, is echter maar in een paar wijken tegelijk mogelijk. Voor een aantal andere wijken zou meer moeten gebeuren. Vooral de aandacht van de zogenaamde sociale component zou kunnen toenemen. Vele oudere stadswijken veranderen snel.

Vele nieuwkomers, soms van heel ver, bepalen een groot deel van de instroom. Mensen die al lang in die wijk wonen ervaren dat de wereld wel heel dichtbij is gekomen. Hoewel het per jaar eigenlijk nog wel langzaam gaat, toch, na een aantal jaren, is de wijk van karakter veranderd. Grotere en kleinere cultuurschokken, soms conflictes, doen zich voor.

Nog steeds zijn mensen bereid om deze nieuwe veranderende wijken leefbaar te houden. Zij vragen van de politiek erkenning van hun rol en ondersteuning. Zij vragen ook voldoende middelen om hun ideaal te kunnen realiseren. In elke Tilburgse wijk zit een wijkorganisatie bestaande uit vele vrijwilligers. Actieve vrijwilligers die een wijkcentrum beheren, en die gebruik maken van een team professionals die zij ter beschikking hebben gekregen vanuit de stedelijke welzijnsinstelling De Twern. Per wijk zijn meer dan 100 vrijwilligers (soms meer dan 300) actief. Er zijn nu 26 wijkorganisaties met in totaal zo'n 3000 vrijwilligers. De Twern heeft op 120 formatieplaatsenequivalenten 240 mensen aan het werk, maakt daarnaast nog gebruik van circa 100 DSW-ers en Banenpoolers. Opbouwwerk, sociaal-cultureel werk, buurtmaatschappelijk werk, peuterwerk, beheer en ondersteunende diensten vormen het professionele ondersteuningsaanbod aan de vrijwilligersorganisaties. Steeds meer vragen van

uit de wijken worden beantwoord. Meer dan 30.000 mensen nemen per week deel aan een activiteit in een wijkcentrum. Over de hele stad zijn er meer dan 1.750 verschillende activiteiten per week: Wonen, Weten, Werken en Welbevinden, het zit er allemaal in. Migrantenvoedingsondersteuning, schaalvergroting, integrale leefbaarheidsproblemen zijn evenzevele nieuwe werkterreinen als professionele uitdagingen.

Een recente ontwikkeling is de vraag naar buurtconciërges bij vele wijken. Juist in dat laatste van niemand zijnde openbare gebied zou zo'n buurtconciërge (of buurtbeheerder) zijn werkterrein kunnen hebben. Dagelijkse aandacht voor de kleine zaken die anderen laten liggen, proberen samen met actieve bewoners de buurt leefbaar te houden is het werkterrein van de buurtconciërge. In een aantal wijken zijn er al goede ervaringen mee opgedaan. Nu lijkt de tijd rijp om een twintigtal buurtconciërges aan te stellen. Iets meer sociale controle, iets meer aandacht voor overlast, iets meer betrokkenheid van de bewoners zal de leefbaarheid veel goed doen. Al deze relatief kleine zaken maken de wijken tot stadsdorpen, tot leefbare plekken in een moderne industriestad. Een stad waar je trots op kunt zijn.

Buurt- en wijksignalelementen in Tilburg

door Ir. Jules van der Mouten, consultant Volkshuisvesting, stichting Bewonersondersteuning Tilburg

Jaarlijks wordt er veel geld en energie gestoken in het behoud en de verbetering van de leefbaarheid van Tilburgse buurten en wijken. Verschillende partijen houden zich bezig met de vraag voor welke ingrepen, in welke buurten en middelen en menskracht beschikbaar moeten worden gesteld. Om keuzes te maken en te kijken of deze keuzes ook in de praktijk het gewenste resultaat geven wordt vaak gebruik gemaakt van reeds beschikbare statistische gegevens en wordt er afgegaan op beoordelingen van personen die beroepshalve bij de buurten en wijken betrokken zijn. In de praktijk blijkt dat deze methode niet altijd tot het gewenste resultaat leidt. De investeringen leiden op langere termijn niet de tot de gewenste kwaliteitsverbetering en buurtbewoners zijn niet tevreden over de gemaakte keuze. Een oorzaak van de problemen ligt, naast de beperking van middelen en menskracht, in het beperkte karakter van de gegevens waarop de beslissingen gebaseerd zijn. Zo geven statistische gegevens vaak een beeld op wijkniveau als geheel. Problemen die zich op subwijk- of zelfs buurtniveau voordoen vindt men in de statistieken niet meer terug. Bij direct betrokkenen wordt geen informatie opgevraagd en dit soort informatie wordt dus ook niet in een

prioriteitsstelling meegenomen. Dit versterkt bij de burger het gevoel dat 'men' over de hoofden van de bewoners heen beslist. Om deze problemen het hoofd te bieden wordt er vanaf 1990 in Tilburg gebruik gemaakt van de methode 'Buurt- en wijksignalelementen'.

De methode

De methode 'Buurt- en wijksignalelementen' gaat uit van het standpunt dat buurtbewoners zich wel degelijk betrokken voelen bij hun eigen buurt, maar dat deze betrokkenheid niet altijd tot uitdrukking komt binnen de officiële inspraakprocedures. Via de methode 'Buurt- en wijksignalelementen' proberen bewoners en professionals de bestaande informatiestromen aan te vullen met datgene wat onder buurtbewoners leeft. Daarnaast wordt er geïnventariseerd wat de bewoners zelf als ideale oplossing voor ogen staat, en welke partijen verantwoordelijk zijn voor de oplossing. De methode 'Buurt- en wijksignalelementen' is opgebouwd uit een vijftal stappen:

De probleemsignalering

Aan een aantal bewonersorganisaties, andere betrokkenen, en aan de in de buurt werkzame professionele organisaties wordt gevraagd om alle problemen die zij in de buurt signaleren te benoemen. Dit kan zowel monde-

ling als schriftelijk gebeuren. In Tilburg worden de buurt- en wijkorganisaties gevraagd bij de probleemsignalering het voortouw te nemen. In wijken waar het opbouwwerk aanwezig is zal deze de verantwoordelijkheid voor de totstandkoming van een probleemsignalering op zich nemen. De inzameling van informatie kan op verschillende manieren plaats vinden. Meestal worden er een aantal avonden georganiseerd waarop bewoners en buurtcomité's worden uitgenodigd om aan te geven waar de knelpunten liggen. Daar waar geen sociaal-cultureel werk in de wijk aanwezig is kan de inventarisatie ook middels een enquête plaatsvinden. Een hulpmiddel voor de informatievergaring is een uitgebreide checklist van aandachtspunten, zoals wonen, werken, verkeer, veiligheid, voorzieningen etc.

Overeenstemming

De mensen die eerder gevraagd zijn om mee te doen bij de probleemsignalering worden uitgenodigd om gezamenlijk de uitkomsten te bespreken. Hier wordt ook een uitsplitsing gemaakt naar individuele en buurt-problemen. De probleemomschrijving wordt toegespijst.

De oplossingen

In dezelfde groep wordt doorgesproken op welke manier de geconstateerde problemen opgelost kunnen worden. Niet voor elk probleem bestaat een pasklare oplossing. In deze gevallen wordt volstaan met het geven van een richting waarin de gewenste oplossing gezocht moet worden.

De verantwoordelijken

Als knelpunten en mogelijke oplossingen in kaart zijn gebracht wordt er aangegeven wie er verantwoordelijk is (of zijn) voor het realiseren van deze oplossing. Vervolgens worden 'knelpunten - mogelijke oplossingen - verantwoordelijken' schematisch geordend op basis van de (gecategoriseerde) problemen.

Hierna wordt het resultaat nog een keer aan de buurt voorgelegd waarna van het concept een boekje wordt gemaakt. De boekjes van alle wijken die meedoen worden gebundeld en gepresenteerd aan het College en andere belanghebbenden. Het geheel wordt vervolgens breed verstuurd.

De afspraken

De signalelementen worden toegestuurd aan personen en instanties die in de signalelementen genoemd worden als 'verantwoordelijken' voor de oplossing. Zij worden uitgenodigd voor een gesprek waarin duidelijk moet worden of het probleem door de betrokken instantie wordt erkend, of men het eens is met de voorgestelde oplossing en op welke termijn de oplossing gerealiseerd kan worden.

De Tilburgse aanpak

Vanaf 1990 tot op heden zijn er in Tilburg een drietal rondes 'Buurt- en wijksignalelementen' gepresenteerd. Daarnaast is er in 1992 een evaluatie van de eerste ronde verschenen onder de titel 'Buurtsignalelementen, anderhalf jaar later'. In die drie rondes hebben 21 (van de 27) buurten en wijken een signalement gemaakt. Het streven is

om eind '95 van alle Tilburgse wijken een signalement te hebben dat per twee jaar geactualiseerd wordt.

Het Stadsbeheerplan

In 1990 is het Stadsbeheerplan van de gemeente Tilburg vastgesteld. Dit plan is opgezet als een ruimtelijk structuurplan voor de hele gemeente. Het beschrijft in grote lijnen het gemeentelijk beleid met betrekking tot de verschillende aspecten van stadsbeheer: wonen, werken, verkeer, milieu, voorzieningen, infrastructuur, openbare orde en veiligheid. Het begrip 'basiskwaliteit' is een sleutelbegrip in het Stadsbeheerplan. Uitgangspunt van de nota is dat de stad als geheel voldoende basiskwaliteit moet bieden. Voor het grootste deel van de stad is voor de instandhouding van de basiskwaliteit normaal onderhoud voldoende. Gebieden die onvoldoende basiskwaliteit bieden kunnen worden aangewezen als aandachtsgebied voor stadsbeheer.

Het stadsbeheerplan is vooral een strategisch plan. Het beschrijft de werkwijze die het gemeentebestuur wil volgen in het beheerbeleid. Het plan geeft aan dat stadsbeheer geen zaak voor de gemeente alleen is maar dat samenwerking met andere partijen in de stad, zoals bewoners van buurten en wijken, noodzakelijk is. Het stadsbeheerplan wordt geconcretiseerd in het Jaarprogramma Stadsbeheer van de dienst Publieke Werken. Dit jaarprogramma speelt een belangrijke rol in het stimuleren van de samenwerking met andere partijen. In het jaarprogramma staat vermeld voor welke gebieden, welke beheermaatregelen zullen worden genomen. Dit jaarprogramma omvat ook de concept-verdeling van de gelden uit het Stadsvernieuingsfonds. In het voorjaar wordt het jaarprogramma ter visie gelegd en toegezonden aan belanghebbenden in de stad. De reacties op het jaarprogramma zijn voor de gemeente een belangrijke informatiebron over knelpunten en problemen in de stad. In de procedure rond de totstandkoming van het jaarprogramma is ruimte gelaten om de reacties te verwerken. Voor het oplossen van knelpunten die uit inspraakreacties komen is een bedrag van f 500.000,- gereserveerd. Deze procedure is voor buurten en wijken een enorme stimulans geweest om de knelpunten in hun wijk te inventariseren en een Buurtsignalement op te stellen.

Werkwijze

Het Stadsbeheerplan, met daaraan gekoppeld het Jaarprogramma Stadsbeheer, is dus voor bewoners een enorme stimulans om knelpunten en problemen onder de aandacht van de gemeente te brengen. Het biedt de basis waarop de door buurtbewoners ervaren knelpunten, kunnen worden opgelost op basis van hun eigen inzichten. Aansluitend op de uitgave van de nota Stadsbeheer in 1990 is door de Stichting Bewonersondersteuning Tilburg het initiatief genomen om het centrale begrip 'basiskwaliteit' vanuit de buurten en wijken zelf in te vullen. Acht Tilburgse buurten zijn toen op dit initiatief ingegaan en hebben zich verenigd in de werkgroep 'Buurt- en wijksignalelementen'.

Om naadloos aan te kunnen sluiten bij het Stadsbeheerplan is door de consultants van de Stichting Bewonersondersteuning Tilburg een checklist gemaakt van items die

ook in het Stadsbeheerplan worden onderscheiden. Met deze checklist in de hand is door het opbouwwerk een eerste inventarisatie van de knelpunten opgesteld. Deze inventarisatie is naar alle bekende bewonersorganisaties, gebruikers en beheerders opgestuurd met de uitnodiging voor een bijeenkomst hierover. Afhankelijk van opbouw en grootte van de buurt zijn hier één of meerdere bijeenkomsten gehouden om tot overeenstemming te komen over de benoemde knelpunten en de daarbij voorgestelde oplossingen. Nadat deze bijeenkomsten waren afgerond zijn de bijgestelde knelpunteninventarisaties gebundeld in het boekwerk 'Buurt- en wijksignalen' tezamen met een inleiding, conclusies en aanbevelingen.

Presentatie

Na driekwart jaar werken was het produkt zover gereed dat het gepresenteerd kon worden. De officiële presentatie van 'Buurt- en wijksignalen', met daaraan gekoppeld een forumdiscussie vond plaats op 1 oktober 1990 in een zeer druk bezochte Stadsschouwburg van Tilburg. Politici, ambtenaren, bewoners, gebruikers en beheerders zijn op die avond met elkaar in discussie gegaan. Een direct resultaat voor de buurten was naast extra budget, de toezegging van de verantwoordelijke wethouder om in de wijken zelf over de uitvoering van het signalement te komen onderhandelen. Hiërmeo werd tegemoet gekomen aan een vurige wens van bewoners om in een zo vroeg mogelijk stadium bij de planvorming te worden betrokken.

Evaluatie

Anderhalf jaar later, medio 1992, is door dezelfde werkgroep bekeken wat nu de werkelijke resultaten waren in de wijken en buurten. Ook is er van de gelegenheid gebruik gemaakt om de inventarisaties te actualiseren. Ook deze evaluatie is in boekvorm verschenen, gepresenteerd en in een forumdiscussie besproken. Onopgeloste en nieuwe knelpunten zijn in het stedelijk signaleringssysteem opgenomen, zodat er bij de verdeling van middelen met deze knelpunten rekening werd gehouden. De algemene conclusie van de evaluatie was dat 'Buurt- en wijksignalen' in de gemeente Tilburg een breed draagvlak heeft gevonden. 'Buurt- en wijksignalen' is een praktisch instrument gebleken bij de concrete invulling van het Stadsbeheerplan. Met name vanuit de dienst Publieke Werken is alle medewerking verleend aan het in overleg met de buurt opheffen van gesignaleerde kwaliteitstekorten. Maar ook corporaties hebben met name op complex-niveau hun verantwoordelijkheden met betrekking tot het beheer genomen. Gezien de potenties van 'Buurt- en wijksignalen' worden andere gemeentelijke diensten nadrukkelijk uitgenodigd in deze methode te participeren. Daarnaast worden corporaties uitgenodigd inzet op buurtbeheer te plegen die boven het niveau van hun eigen complex uitstijgt.

De tweede ronde

Dat de methode 'Buurt- en wijksignalen' ook landelijk niet onopgemerkt bleef, blijkt uit het feit dat in mei 1993 aan de methode een gedeelde eerste prijs werd toe-

gekend. Dit naar aanleiding van een landelijke prijsvraag over 'Bestuurlijke vernieuwing in steden en dorpen', die gezamenlijk was uitgeschreven door de Balie te Amsterdam en Werkgroep 2000. Rond die tijd verscheen ook de tweede ronde 'Buurt- en wijksignalen'. Deze ronde bestaat uit de signalen van een negental buurten, waaronder zes nieuwe buurten. Tevens werd in deze ronde de sociale component bij de klachteninventarisatie geïntroduceerd. In de eerste ronde werd er geïnventariseerd aan de hand van een lijst die voornamelijk bestond uit fysiek-ruimtelijke aspecten. Mede naar aanleiding van discussies en gesprekken met betrokkenen werd het verband tussen fysiek-ruimtelijke en sociale knelpunten onontkoombaar relevant. Deze samenhang zou ook in de 'Buurt- en wijksignalen' naar voren moeten komen. De consultants van de Stichting Bewonersondersteuning Tilburg hebben toen naast de reeds bestaande (fysiek-ruimtelijke) inventarisatielijst een checklist samengesteld met items, toegespitst op sociale knelpunten. Bij de samenstelling van het signalement bleek het niet eenvoudig om knelpunten op het sociale vlak helder te benoemen en daar ook nog eens een mogelijke oplossing en de daarbij behorende verantwoordelijken aan te geven. Toch is het mogelijk gebleken om het signalement uit te breiden met een sociale component, waardoor het kwaliteitsbeeld van de buurten en wijken sterk is geoptimaliseerd. De toevoeging van een sociale component was ook een uitnodiging in de richting van de Welzijnsdienst van de gemeente Tilburg om op eenzelfde wijze in de 'Buurt- en wijksignalen' te participeren als de dienst Publieke Werken.

De derde ronde

In juni 1994 verscheen de derde ronde 'Buurt- en wijksignalen'. Eén van de doelstellingen van 'Buurt- en wijksignalen' is het streven om van alle Tilburgse wijken een signalement te hebben. In deze ronde werd deze doelstelling bijna gehaald. Van de 27 Tilburgse buurten brachten er 21 buurten een signalement uit. Verder om werden de signalen op een druk bezochte avond aan gemeentebestuur, ambtenaren, bewoners, corporaties en andere belanghebbenden gepresenteerd. Deze presentatie stond in het teken van het gebruik van de 'Buurt- en wijksignalen' door buurtbewoners en geeft een goed beeld van de resultaten die ermee zijn bereikt. Op deze avond kondigden drie wethouders, portefeuillehouders van respectievelijk Ruimtelijke Ordening en Stadsbeheer (ROS), Volkshuisvesting en Milieu (VoMil) en Welzijn, aan alle buurten waarvan er een signalement is verschenen in het komende jaar gezamenlijk te zullen bezoeken. Dit heeft een tweeledige functie: op deze manier kunnen de wethouders zich een helder beeld vormen van de knelpunten die zich in een bepaalde wijk voordoen, en minstens zo belangrijk is het dat er een directe dialoog mogelijk is tussen buurtbewoners en vertegenwoordigers van het gemeentebestuur. Bewoners stellen dit zeer op prijs en het vormt een wezenlijke bijdrage tot de verkleining van de afstand tussen gemeentebestuur en burgers.

Financiering

Het produceren van 'Buurt- en wijksignalen' kost geld. Naast de vele uren die er door beroepskrachten en vrijwilligers in worden gestoken zijn er financiële middelen nodig om de boekjes te drukken. Naast een extra financiële bijdrage van de gemeente ten behoeve van buurtsignalen wordt de presentatie en het drukwerk bekostigd met bijdragen uit de woonconsumenten-gelden die door de Stichting Bewonersondersteuning Tilburg worden beheerd en de Twern, de Tilburgse instelling voor sociaal-cultureel werk.

Na viereenhalf jaar

Bij diverse gelegenheden laat het gemeentebestuur blijken dat 'Buurt- en wijksignalen' een onmisbare positie heeft ingenomen in het stedelijk kwaliteitssignaleringsstelsel voor buurten en wijken. Dit blijkt onder andere uit de rol die 'Buurt- en wijksignalen' in toenemende mate toebedeeld wordt in de nota Basiskwaliteit en in de buurtanalyses, die de Welzijnsdienst voor daartoe aangewezen wijken laat opstellen. Daarnaast erkent ook het gemeentebestuur dat problemen en knelpunten niet door de gemeente alleen kunnen worden opgelost. Bij de aanpak is verregaande samenwerking van alle betrokken partijen, inclusief de gemeentelijke diensten, een noodzakelijke voorwaarde om met succes de leefbaarheid van buurten en wijken in stand te houden en te verbeteren.

In viereenhalf jaar 'Buurt- en wijksignalen' valt de methode niet meer weg te denken uit de beoordeling van de kwaliteit van Tilburgse buurten en wijken. De methode is bij de gemeentelijke diensten een vast onderdeel geworden van de kwaliteitsmeting van het leefmilieu. De inspanningen die bewoners en andere gebruikers van buurten leveren, om zo concreet mogelijk aan te geven op welke punten de basiskwaliteit verbeterd zou moeten worden, worden op korte termijn beloofd met politieke en ambtelijke aandacht, financiële middelen en de uitvoering van gewenste maatregelen. Een belangrijk aspect van 'Buurt- en wijksignalen' dient niet onvermeld te blijven; het signalement dient op dit moment voor veel buurtbesturen als bron voor de opstelling van het beleids- en werkplan. In het signalement staan namelijk alle knelpunten en problemen van de buurt netjes op een rij in categorieën en daarbij de mogelijke oplossingen en verantwoordelijken. Hierdoor is het voor de besturen relatief simpel om de (bepaalde) menskracht en middelen strategisch over de bestaande problemen te verdelen.

De toekomst

Eind 1995 hopen we te realiseren dat er voor elke buurt/wijk in Tilburg een signalement ligt, er zijn nog slechts zes wijken waarvan er op dit moment geen signalement voorligt. Samen met gemeentebestuur en wijken is er besloten om ieder jaar, alternerend, van de helft van de wijken een geactualiseerd signalement te laten verschijnen, zodat het signalement van iedere buurt om de twee jaar bijgesteld wordt. Deze signalen zullen ieder jaar in de maand november worden gepresenteerd zodat de informatie meteen kan worden meegenomen bij de opstelling van het jaarprogramma van de dienst Publieke Werken. Daarnaast vindt er binnen de gemeentelijke diensten een verregaande afstemming van activiteiten plaats. In de

toekomst zal het steeds vaker voorkomen dat juist de complexe knelpunten in nauwe samenwerking tussen de diverse diensten zullen worden opgelost. Een noodzakelijke voorwaarde hiervoor is echter wel dat de werkwijze van de diverse gemeentelijke diensten zodanig op elkaar worden afgestemd, dat de jaarprogramma's op de zelfde tijd worden samengesteld volgens een gelijke systematiek. Ook zullen deze diensten, evenals Publieke Werken, budget moeten reserveren om snel en adequaat op probleemsignalen uit buurten en wijken te kunnen reageren. Om het proces van het samenstellen van de 'Buurt- en wijksignalen' te stroomlijnen zijn de consultants van Stichting Bewonersondersteuning Tilburg bezig een uitgebreide handleiding 'Buurtsignalen' samen te stellen. Met behulp van deze handleiding moet het voor iedere buurtorganisatie mogelijk worden om een relatief simpele wijze voor zijn/haar buurt een signalement te maken. Ook biedt een goede handleiding de mogelijkheid om uniformiteit binnen de signalen te handhaven. Dit is met name voor een optimale verwerking binnen gemeentelijke diensten en andere instellingen van belang.

Tot slot

Gebleken is met dat met de methode 'Buurt- en wijksignalen' tegen relatief lage kosten een grote sprong voorwaarts is gemaakt in het streven de leefbaarheid en dus de basiskwaliteit van de Tilburgse buurten en wijken te vergroten. Uitvoeringsprogramma's van zowel gemeente als corporaties worden nu veel meer afgestemd op de reële behoeften van bewoners zoals die onder hen leven. Plannen en ideeën worden nu niet langer geboren achter bureau's en tentafels maar in de dialoog met diegenen die het meest met de achterliggende problematiek geconfronteerd worden. Dit geeft de burger weer moed om zich in te zetten voor de leefbaarheid van de eigen buurt!

Bronnen:

- Buurt- en wijksignalen, 1e ronde, Stichting Bewonersondersteuning Tilburg, oktober 1990
- Wijk- en Buurtsignalen anderhalf jaar later, evaluatie, Stichting Bewonersondersteuning Tilburg, 1992
- Buurt- en wijksignalen 1993, 2e ronde, Stichting Bewonersondersteuning Tilburg, juni 1993
- Buurt- en wijksignalen 1994, 3e ronde, Stichting Bewonersondersteuning Tilburg, juni 1994
- Buurt- en wijksignalen, inzending prijsvraag Bestuurlijke Vernieuwing, Bureau Maatwerk/Stichting Bewonersondersteuning Tilburg/Dienst Publieke Werken gemeente Tilburg
- Stadsbeheerplan Tilburg, Publieke Werken gemeente Tilburg, september 1989
- Voorlopige jaarprogramma's Stadsbeheerplan 1991, 1992, 1993, 1994, 1995 Publieke werken gemeente Tilburg, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994
- Stadsbeheerplan Tilburg, basiskwaliteit woonbuurten 1992/93, Publieke Werken gemeente Tilburg, december 1992
- Stadsbeheerplan Tilburg, basiskwaliteit woonbuurten 1993/1994, Publieke Werken gemeente Tilburg, oktober 1994

Buurtsignalelementen in Goirke/ Hasselt

door Han Janssen, opbouwwerker Goirke/Hasselt

De wijk Goirke/Hasselt in de gemeente Tilburg, is een gemêleerde wijk qua bebouwing. Oorspronkelijk gaat het hier eigenlijk om twee wijken: het Goirke en de Hasselt. In de middeleeuwen waren dit gehuchten, gelegen langs de zogenaamde 'heerdgangen'. Deze gehuchten bestonden uit een aantal boerderijen welke meestal gelegen waren rondom de samenkomst van een drietal wegen, ook wel een 'Frankische driehoek' genoemd. De driehoekige vormen van het Wilhelminapark en het Julianapark verwijzen hier nog naar. Deze huidige stadsparken waren vroeger, dat wil zeggen vóór 1850, te vergelijken met een brink, gelegen tussen de boerderijen met in het midden van deze driehoeken meestal de drinkplaatsen voor het vee. Later werd hierin ook de wol gespoeld die door de thuiswerkers in Tilburg werden gesponnen en geweven.

De oudste bestaande bebouwing in de wijk is het wijkcentrum de Kasteelhoeve, dit stamt uit circa 1600. Samen met de andere boerderijen in de omgeving maakte het een onderdeel uit van het Kasteel van Tilburg, dat van voor 1400 tot 1860 in deze wijk heeft gestaan. Deze boerderijen zorgden voor de bevoorrading van de kasteelbewoners en hun onderdanen in de directe omgeving. Door een gestage natuurlijke aanwas van de bevolking, en de toename van textielarbeid als thuiswerk, ontstond er een lintbebouwing van wevershuisjes langs de destijds onverharde wegen. Waren deze 'heerdgangen' omvangrijk genoeg, dan kwam er een kerk en een school. Gaandeweg breidde de huisnijverheid zich in deze omgeving uit. Toen Tilburg rond 1860 op het spoorwegennet werd aangesloten, werd het daarmee een aantrekkelijke vestigingsplaats voor de grootschalige (textiel-)nijverheid en de mensen die daarin hun werk vonden. In de grotere driehoekige ruimten tussen de lintbebouwing, tot dan het do-

mein van het grazend vee, was plaats genoeg voor nieuwe fabriekscapexen en woningen. In Goirke/Hasselt werden onder andere Pressers, Dröge, Mommerts, de Beer en dergelijke gevestigd. De meeste van deze fabrieken ontstonden zo'n honderd jaar geleden. Zo is Tilburg uiteindelijk uit veertiental heerdgangen ontstaan, waarvan die van 't Goirke en den Hasselt ook nu nog goed herkenbaar zijn. Nadat de heerdgangen rond 1900 waren volgebouwd, werden er in de resterende ruimten tussen de heerdgangen de subwijken Pastorieklamp, grote delen van 't Goirke en de Vredeswijk gebouwd. Na de oorlog volgden nog de Textielbuurt en de Nassaabuurt, waarmee het gehele gebied volgebouwd was. In de jaren '50 boden de ongeveer zestig textielfabrieken in Tilburg, waarvan er velen in deze wijk stonden, nog werk aan zo'n dertigduizend mensen. Sinds 1957 is dat enorm teruggelopen naar nog geen duizend mensen in 1990, en geen enkele meer in deze wijk. Rond 1980 is er door het gemeente bestuur de keuze gemaakt om de vrijgekomen fabrieksterreinen, van de voormalige textielindustrie, op te vullen met nieuwe woningen. Zo ontstonden er compleet nieuwe wijken als 't Kasteel, Dromoff, de Herdgang, Lambert de Wijsstraat met de Dreven en delen in de wijk Pastorieklamp, met een totaal van meer dan 2.000 woningen. In de gehele wijk wonen nu zo'n 16.000 mensen. Zoals overal elders in het land blijken nogal wat van deze terreinen ernstig verontreinigd te zijn door de voormalige bedrijfsactiviteiten. Op verschillende plaatsen in de wijk moet er nu nog gesaneerd worden, ook nadat er al gebouwd is. Door de gevarieerde samenstelling van de wijk kom je als opbouwwerker problemen tegen die kenmerkend zijn voor zowel een vooroorlogse oudbouwwijk, naoorlogse (renovatie)wijk en een nieuwbouwwijk, ik denk hierbij aan:

• problemen rond particuliere woningverbetering
• problemen rond grootschalige renovatieprojecten.
• milieuproblemen.
• bedrijfsvervalst
• sommige delen van de wijk zijn erg kleurrijk.
• vereenzaming (de groene weduwe !).
• het ontbreken van een sociaal netwerk, mede veroorzaakt door het wegvallen van de kerk en een grote instroom van nieuwe mensen in de nieuwbouw.
• verloedering van delen van de wijk.
• jongeren die een eigen plek zoeken.
• te weinig openbaar groen en veilige speelplaatsen.
• een ongelukkige wijk-infrastructuur.

• problemen rond particuliere woningverbetering
• problemen rond grootschalige renovatieprojecten.
• milieuproblemen.
• bedrijfsvervalst
• sommige delen van de wijk zijn erg kleurrijk.
• vereenzaming (de groene weduwe !).
• het ontbreken van een sociaal netwerk, mede veroorzaakt door het wegvallen van de kerk en een grote instroom van nieuwe mensen in de nieuwbouw.
• verloedering van delen van de wijk.
• jongeren die een eigen plek zoeken.
• te weinig openbaar groen en veilige speelplaatsen.
• een ongelukkige wijk-infrastructuur.

• problemen rond particuliere woningverbetering
• problemen rond grootschalige renovatieprojecten.
• milieuproblemen.
• bedrijfsvervalst
• sommige delen van de wijk zijn erg kleurrijk.
• vereenzaming (de groene weduwe !).
• het ontbreken van een sociaal netwerk, mede veroorzaakt door het wegvallen van de kerk en een grote instroom van nieuwe mensen in de nieuwbouw.
• verloedering van delen van de wijk.
• jongeren die een eigen plek zoeken.
• te weinig openbaar groen en veilige speelplaatsen.
• een ongelukkige wijk-infrastructuur.

• problemen rond particuliere woningverbetering
• problemen rond grootschalige renovatieprojecten.
• milieuproblemen.
• bedrijfsvervalst
• sommige delen van de wijk zijn erg kleurrijk.
• vereenzaming (de groene weduwe !).
• het ontbreken van een sociaal netwerk, mede veroorzaakt door het wegvallen van de kerk en een grote instroom van nieuwe mensen in de nieuwbouw.
• verloedering van delen van de wijk.
• jongeren die een eigen plek zoeken.
• te weinig openbaar groen en veilige speelplaatsen.
• een ongelukkige wijk-infrastructuur.

Buurtsignalelementen

Nadat in november 1990 de eerste ronde van buurtsignalelementen in Tilburg was uitgekomen was het voor het wijk-

bestuur al snel duidelijk dat een soortgelijke aanpak voor Goirke/Hasselt een hoge prioriteit moest hebben. Toen ik in 1990 in deze wijk kwam werken, had ik al snel de opdracht van het wijkbestuur te pakken teneinde dat te realiseren.

In tegenstelling tot andere collega's ben ik met de basis van buurtsignalelementen, uitgegaan van het wijkbestuur. Het bestuur moet in verband met de subsidieverplichtingen naar de gemeente toe, in staat zijn om een beleidsplan voor de gehele wijk te maken. Op basis daarvan wordt vervolgens een werkplan voor de agogen en het wijkcentrum geformuleerd, waarmee het volgende jaar wordt gewerkt. Gezien de nogal gevarieerde samenstelling van de wijk, met overal verschillende werkgroepen die eigenlijk alleen maar met hun eigen belang bezig zijn en welke weinig onderlinge samenhang lijken te hebben, was het moeilijk om mensen te vinden die overzicht hadden over de andere knelpunten in de wijk. Dit in tegenstelling tot de bestuursleden, die via de verschillende aanvragen van bewonersgroepen voor onder andere opbouwwerk-ondersteuning, wel een globaal idee heb-

ben van wat er zo allemaal in de buurt afspeelt. Om tot een beter zicht op de wijk, en een uiteindelijk totaalbeeld van de wijk te krijgen, ben ik met zowel de bestuursleden, als de beroepskrachten van het wijkteam (die verspreid over de wijk woonden) gaan kijken naar de wijk. Vervolgens probeerden we vast te stellen in hoeverre de wijk beantwoordde aan onze idealen en wat veranderbaar is en wat niet. Naar aanleiding van deze bijeenkomsten hebben we een aantal knelpunten in de wijk kunnen inventariseren. Deels waren dit al bekende en deels nieuwe problemen.

Alle deze knelpunten zijn verder door het bestuur uitgewerkt en vervolgens met de verschillen de werkgroepen, die her en der in de wijk actief zijn, besproken en daar waar nodig bijgesteld. Met de werkgroepen is ook geke-

ken naar de mogelijke oplossingen en wie er verantwoordelijk zijn om daadwerkelijk iets aan die problemen te doen. Lang niet in alle delen van de wijk zijn er werkgroepen actief om de knelpunten aan te geven. Om dit gat op te vullen is er naar de diverse instanties, die in de wijk actief zijn, zoals de thuiszorg, de politie, de scholen, de huisartsen, de kerken, het maatschappelijk werk en de woningbouwcorporaties, een vragenformulier toegezonden. Hiermee werd naar de beleving van die persoon of organisatie gevraagd van de wijk en/of delen van de wijk, of zij knelpunten ervoeren en of ze daar een oplossing voor wisten. Bijna de helft van de respondenten heeft gereageerd. Naast deze enquête zijn er ter aanvulling ook nog bekende sleutelfiguren uit de wijk geïnterviewd.

Samenwerking

In de gehele wijk Goirke/Hasselt zijn naast de al eerder genoemde Wijkorganisatie ook nog twee andere wijkorganisaties actief, welke ieder een gebied met ongeveer 1.500 mensen bestrijken. Gezien de omvang van die

buurten, de inzet van agogische uren, de zichtbare problemen en de plaats op de lijst van achterstandsscores van de gemeente, zijn het twee 'moeilijke' buurten te noemen. De buurtbesturen hebben er echter voor gekozen de agogische uren in te zetten voor sociaal-cultureel werk, peuterwerk en maatschappelijk werk en niet voor opbouwwerk. In een pril stadium van samenwerking tussen de buurten is door de drie besturen afgesproken dat we een gezamenlijk buurtsignalelement voor de wijk Goirke/Hasselt zouden uitbrengen onder begeleiding van mijn persoon. Ten eerste omdat we geografisch gezien één wijk vormen, ten tweede omdat er in de twee kleine buurtjes opbouwwerk ontbrak om dit goed op te zetten en ten derde omdat ik als opbouwwerker in sommige delen van die buurten al actief was. Alle knelpunten die we tegenkwamen zijn uiteindelijk verwerkt in de buurtsignalelementen van de wijk Goirke/Hasselt.

De resultaten

Nadat de buurtsignalelementen waren uitgekomen hebben de verschillende bewonersgroepen deze bundel aangegrepen als een soort formalisering van hun problemen met name richting woningbouwcorporatie en/of gemeente. Voor sommige groepen zijn de onderhandelingen wat concreter geworden en lijken deze nu eindelijk vruchten te gaan afwerpen in de nabije toekomst. Diverse professionele organisaties hebben naar aanleiding van deze buurtsignalelementen een aanleiding gevonden om hier met betrokken instanties rond de tafel te gaan zitten om

herkenbare problemen gezamenlijk op te lossen. De drie wijkorganisaties zelf zijn er geheel verschillend mee omgegaan. Gezamenlijk hebben ze drie wethouders van de gemeente ontvangen welke ze, met een goed georganiseerde presentatie in woord en beeld, de belangrijkste knelpunten uit de wijk hebben laten zien. Deze presentatie heeft op de politici grote indruk gemaakt, maar tot op heden nog niet tot concrete toezeggingen geleid. De belangrijkste boodschap of vraag aan de gemeentelijke bestuurders was erkenning van de noodzaak om een groot deel van de wijk, met daarin de twee kleinere buurtorganisaties, aan te wijzen als aandachtsgebied voor de komende jaren. Naast een minimale inzet aan extra uren, geeft het de verplichting aan verschillende organisaties, gemeentelijke en particuliere, om tot een samenwerking te komen in dat gebied. Deze gecoördineerde aanpak kan tot verbetering leiden in wonen, werken en weten van de buurtbewoners. Hierover wordt in de komende maanden een besluit genomen door de gemeenteraad.

Wat in mijn ogen misschien nog wel belangrijker is, is dat de besturen van de twee kleinere buurten zelf bezig zijn een goed onderbouwde visie op hun buurt te ontwikkelen. Hiermee wil men vervolgens zelf bepalen wat er in de nabije toekomst onder andere op het gebied van welzijn zou moeten gebeuren.

Niet alleen naar de politiek en andere organisaties toe werkt een buurtsignalelement verhelderend, maar ook voor

de eigen bewonersorganisatie.

Prioriteiten

Zo heeft de grootste van de drie bewonersorganisaties naar aanleiding van de buurtsignalelementen een drietal prioriteiten gesteld voor de komende drie jaren. Allereerst wilde men wat doen aan de overlast veroorzaakt door jongeren in de wijk. Op veel plekken in de wijk bezorgden de jongeren de omwonenden overlast, doordat men er samenkwam. Het resulterende groepsgedrag leidde vaak tot baldadigheid en van katekwaad kwam men tot erger. Het jongerenwerk in Tilburg heeft de binnenstad niet tot werkgebied! De Wijkorganisatie heeft gemeend dat zij in de preventieve sfeer wel wat zou kunnen betekenen voor groepen jongeren, in de leeftijd van 12 tot en met 16 jaar, door een ruimte aan te bieden waar men kan verblijven. Geen thema-gesprekken of ander gezamenlijk 'gedoe', maar ontspannen met elkaar kunnen tafelvoetballen, flipperen, biljarten, darten en kletsen. Zowel financieel als inhoudelijk is er forse ondersteuning door de Wijkorganisatie gegeven. De resultaten zijn overweldigend te noemen met een deelname van gemiddeld 40 tot 60 jongeren per activiteit. Momenteel wordt er door de gemeente gekeken of het jongerenwerk ook niet de binnenstad als werkterrein moet krijgen.

Ten tweede heeft de Wijkorganisatie gekeken naar de po-

ganisatie. Daar komen professionals samen die zich met verschillende aspecten van de menselijke gezondheid bezighouden.

Conclusie

'Buurtsignalen' is bij uitstek een middel om intern bij bewonersorganisaties helder te krijgen wat men nu aan het doen is en welke prioriteiten men voor de toekomst wil stellen. Daarnaast staat het, van alle signalerings-systemen, het dichtst bij de beleving van de individuele wijkbewoner. Ook al moet hier dan wel bij opgemerkt worden dat dit uiteindelijk nog

summier is omdat het maar van een beperkt aantal (sleutel) personen afkomt. Het geeft een belangrijk aanvulling op de harde, meetbare gegevens in een wijk. Vrijwel nooit zal er een overleg plaatsvinden met een instantie die in de wijk actief is, zonder dat het buurtsignalelement onder handbereik is. De uitvoerige beschrijving van zo veel mogelijk knelpunten uit de wijk maakt constructief en effectief overleg gemakkelijk. Het is dus zaak om op tijd buurtsignalen te maken en regelmatig te actualiseren.

sitie en rol die het wijkcentrum in de wijk heeft en eventueel zou moeten hebben. Tot voor enige jaren was het wijkcentrum een festiviteitencentrum voor buurtbewoners, waar veel gezelligheid en lol heersten. In de loop der jaren heeft er een verschuiving plaatsgevonden in de richting van een ondersteunend centrum voor buurtbewoners in een achterstandssituatie. Meer en meer vinden er cursussen plaats, ontwikkelen er zich activiteiten voor speciale doelgroepen en zijn er bijeenkomsten voor bewonersgroepen die wat willen verbeteren aan hun woning en/of woonomgeving. Het bestuur heeft ook deze omslag gemaakt en geeft dit de hoogste prioriteit. Natuurlijk is er op z'n tijd ook nog plaats voor een ontspannende activiteit. Ten laatste heeft de Wijkorganisatie een onderzoek ingesteld naar een mogelijk wijkgezondheidscentrum in de wijk. In Tilburg, en waar niet in het zuiden, heeft met name de katholieke kerk altijd een belangrijke rol gespeeld in de samenleving.

Tot voor kort wisten de pastoor, patroon en andere zogenaamde 'notabelen' precies wat er in hun wijk afspeelden. Naast het feit dat het van vreselijke bemoeizucht getuigde naar de bewoners uit de wijk toe, had het ook een positieve sociale functie. Mensen die ziek waren, vereenzaamden en armoede leden werden veel eerder opgemerkt dan in onze huidige maatschappij en dan spreken we met name over de verstedelijke gebieden. Iedereen is druk met het eigen werk, privéleven en de tv, ook de zorginstellingen en ook wijzelf. Om wat van de goede kant van die oude sociale 'borg' terug te halen is een wijkgezondheidscentrum in feite de aangewezen or-

Noot:

1) Bovenstaande tekst is ontleend aan Herman Baartman, Henk Veenema, Cees de Wit: 'De buurtaanpak in de praktijk. Drie jaar buurtverbetering voor en door bewoners.', pagina's 75-88.

Van Buurtsignalement tot Plan van Aanpak

Groeseind-Hoefstraat

door Henk van Galen, opbouwwerker Groeseind-Hoefstraat

In het verleden werden in wijken en buurten door buurtorganisaties in samenwerking met het opbouwwerk veel knelpunten en problemen aangepakt. Was het ene renovatieproject achter de rug, dan had zich intussen wel weer een ander project gemeld. Zo werden in de loop van de jaren in de wijk Groeseind-Hoefstraat allerlei zaken aangepakt op het gebied van renovatie, verbetering van de woonomgeving en aanleg van speelgelegenheid. De buurtorganisatie zag eigenlijk liever dat de buurt eens integraal benaderd zou worden, maar dat zat er niet in. In 1988 echter kreeg deze gedachte steun van de plannen en ideeën die de Gemeente zelf lanceerde, bij de opstelling van het Stadsbeheerplan. Zoals de Gemeente met dit plan een integrale visie opstelde voor heel Tilburg, zo wilde het wijkbestuur ook meer samenhang in de aanpak van de wijk aanbrengen.

Vandaar, dat in augustus 1988 de buurtorganisatie van Groeseind-Hoefstraat heeft meegewerkt aan de uitgave van een inspraakreactie van stichting 'Vernieuw De Stad'. Hierin werden de eerste aanzetten gegeven voor een integraal Plan van Aanpak voor enkele wijken. De opgesomde knelpunten zouden in samenhang met elkaar aangepakt moeten worden om een goed leefklimaat te behouden.

Een verdere uitbreiding van deze ideeën kwam tot stand in september 1990 bij de uitgave van de 'Buurtsignalen'. In deze 'Buurtsignalen' werd niet alleen door de buurtorganisatie opgesomd welke knelpunten er waren, maar werd tevens al een richting van aanpak voorgesteld. Bovendien werd er al aangegeven welke organisaties medewerking zouden moeten verlenen in een totaalaanpak.

Ging het nu zo slecht in Groeseind/Hoefstraat? Waren er zoveel problemen, dat er haast gemaakt moet worden? Werd de wijk zonder deze aanpak onleefbaar?

De wijk stond bij veel instanties bekend als een rustige woonwijk zonder al te veel problemen. Veel Tilburgers kenden de wijk dan ook nauwelijks. Als men er kwam, reed men over de Ringbaan Oost of door de Hoefstraat, maar men wist nauwelijks af van het bestaan van de straten rondom deze verkeersaders.

De wijk bestaat voor 95% uit eensgezinswoningen, die voor 70% gebouwd zijn vóór 1945. Bijna alle woningen, zowel de 1200 van de corporaties als de overige in particuliere handen, behoren tot de goedkopere klasse. Dat betekent over het algemeen lage kooprijzen en lage huren. Vooral de woningen van de corporaties hebben in de loop van de laatste 20 jaar al één of twee renovatie-beurten achter de rug. Er was weinig speelgelegenheid en de enkele speelterreintjes zagen er slecht onderhouden uit. Veel van de toenmalige bewoners woonden graag in deze wijk maar wensten wel een aantal verbeteringen. Voor nieuwe bewoners werd de wijk echter steeds onaantrekkelijker. Bewoners keken niet meer alleen naar de prijs van de woning of de huur. Van steeds groter belang werd het totale leefklimaat, inclusief speelvoorzieningen,

het in orde houden van de omgeving en het sociaal klimaat en goed functionerende voorzieningen. Wilde de wijk niet ondergaan in een neerwaartse spiraal, zou aan bovenstaande aspecten aandacht besteed moeten worden.

Acht subwijken

'Vernieuw De Stad' en Buurtsignalen hanteerden reeds een indeling van de wijken naar verschillende deel-terreinen. In feite ging ook de Gemeente steeds meer uit van een onderverdeling. De Gemeente noemde dit 'zorggebieden'. In 1990 heeft De Ring de wijk opgedeeld in acht subwijken en deze apart uitgenodigd voor een inventarisatie van de knelpunten. De avonden waren bedoeld om te bezien of de bewoners de reeds opgesomde knelpunten herkenden en om de inventarisatie mogelijkerwijze uit te breiden. De avonden werden gehouden om de buurtsignalen samen te stellen.

Deze acht avonden brachten naast de reeds opgesomde, inderdaad nog nieuwe zaken aan het licht. Deze zijn meegenomen bij de inventarisatie voor het Plan van Aanpak. Het complete pakket is vervolgens naar allerlei organisaties gestuurd, zoals de scholen, het Maatschappelijk Werk, de Kruisvereniging, de Gezinszorg, de wijkorganisatie en verschillende Gemeentelijke instanties, zoals Publieke Werken, de Welzijnsdienst, de Milieudienst en de Politie.

Het uiteindelijke Plan van Aanpak is dus een samenvoeging van opsummingen, reacties en toevoegingen van derden geworden. Met bewoners, organisaties en Gemeente is gekeken naar knelpunten op de volgende gebieden:

- wonen,
- verzorging,
- verkeer,
- infrastructuur,
- milieu en
- openbare orde en veiligheid.

Op het gebied van wonen kwam bijvoorbeeld naar voren, dat bewoners vinden, dat de samenstelling van de wijk steeds eenzijdiger wordt. Dit zou dan weer gevolgen hebben voor andere aspecten van het samenleven in de wijk. In het Plan werd vervolgens het voornemen opgenomen om deze kwestie verder te onderzoeken, en om samen met de corporaties te zoeken naar oplossingen. De Gemeente gaat bezien in hoeverre er aparte maatregelen te treffen zijn ten aanzien van particuliere huizenbezitters. De scholen hebben baat bij een goede bereikbaarheid. Het blijkt al jaren, dat de Hoefstraat een groot obstakel vormt voor de leerlingen van zowel Den Spechtenborgh als de basisschool Hoefstraat. De straat is onveilig door het snelle verkeer. Dus is opgenomen deze situatie intensief te bezien, wat moet resulteren in maatregelen. De diverse kleine speelterreinen moeten een grondige opknappbeurt hebben. Misschien moet er wel gekeken worden of de oprichting van een speeltuin aan het St. Pietersplein mogelijk is. Het grote aantal ouderen in de wijk, hun woonomstandigheden en het patroon van de voorzieningen tonen aan dat er extra aandacht gegeven moet wor-

en opbouwwerk, die een speelplekkenplan voor de hele wijk maakt en vervolgens tracht te realiseren.

In de verschillende werkgroepen worden zo nodig nog andere instanties betrokken. Dit gebeurt voornamelijk om op een bepaald terrein meer concreet onderzoek te (laten) verrichten. Zo is extra onderzoek verricht naar onveiligheidsgevoelens onder de ouderen, specifieke onveiligheidsgevoelens onder bewoners in de verschillende subbuurten, naar specifieke zorgbehoeften onder de ouderen, naar de speelplekken en speelbehoefte in de subwijken, naar de specifieke wensen onder de jongeren in de wijk en naar zwerfvuil. Deze onderzoeken werden verricht door de organisaties zelf of in opdracht van de projectgroep. Worden de activiteiten en onderzoeken gecoördineerd door één van de werkgroepen, de algehele coördinatie blijft in handen van de projectgroep. Alle werkgroepen rapporteren daartoe aan de projectgroep. De algehele coördinatie berust bij de voorzitter van

den aan de leefbaarheid van de wijk voor deze categorie bewoners.

Het totaalpakket van knelpunten en de indicaties voor de aanpak, staat beschreven in het Plan van Aanpak, dat is opgesteld door de Gemeente Tilburg in samenwerking met de wijkorganisatie.

Organisatie

Uit het bovenstaande blijkt dat de aanpak van de vele knelpunten niet gerealiseerd kon worden door één organisatie of door de Gemeente alleen. Er werd een projectgroep opgericht met een zeer brede samenstelling. Het voorzitterschap wordt bekleed door de projectleider Stadsvernieuwing van de dienst Publieke Werken. In de projectgroep hebben de organisaties zitting die betrokken zijn geweest bij het opstellen van het Plan van Aanpak.

Naast Publieke Werken hebben zitting:

- wijkorganisatie De Ring en het opbouwwerk,
- woningbouwcorporaties,
- de gemeentelijke Welzijnsdienst,
- het Instituut Maatschappelijk Werk,
- de Stichting Bejaardenwerk Tilburg,
- directeurs van 2 basisscholen,
- de politie,
- de milieudienst.

Deze projectgroep werd ingesteld om de coördinatie te verzorgen van alle activiteiten. Daarnaast werden vanuit de inventarisatie van knelpunten en het opgestelde Plan van Aanpak, kleinere werkgroepen opgericht uit de projectgroep.

De voornaamste werkgroepen zijn geworden:

- De werkgroep Welzijn. Deze neemt verschillende sociale knelpunten onder de loupe en is voornamelijk samengesteld uit vertegenwoordigers van sociale instellingen en de Welzijnsdienst.
- De werkgroep Sociale veiligheid, samengesteld uit vertegenwoordigers van Politie, Milieudienst, Publieke Werken en de wijkorganisatie.
- De werkgroep Kwaliteit (van het) wonen, bestaande uit vertegenwoordigers van de corporaties, bewonersondersteuning, Publieke Werken en de wijkorganisatie.
- De werkgroep Verkeer: een tijdelijke werkgroep die verkeersknelpunten in de wijk inventariseert. Daarin zitten vertegenwoordigers van de politie, Publieke Werken en ouderen.
- De werkgroep Speelplekken, bestaande uit bewoners

de projectgroep, de activiteiten rond de meer sociaal gerichte problemen berusten bij het opbouwwerk van De Ring. De deelnemers hebben wel een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een goede coördinatie en uitvoering van het project, zowel via de inzet van mankracht als van middelen. Voorstellen met betrekking tot het uitvoeren van projecten en het besteden van gelden moeten worden voorgelegd aan de wethouder van ROS (Ruimtelijke Ordening en Stadsvernieuwing).

Ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak heeft de gemeente extra geld beschikbaar gesteld:

- in de Gemeentebegroting was voor 1992 een bedrag van f 400.000,- gereserveerd.
- terwijl in de meerjarenbegroting voor 1993 een bedrag van f 500.000,- en voor 1994 een bedrag van

f 600.000,- is opgenomen,
 • daarnaast is door de Gemeente personele ondersteuning in de vorm van 12 uur opbouwwerk toegezegd, die voor de helft betaald wordt uit het plan van aanpak en voor de helft door de Welzijnsdienst.

Resultaten

Het Plan van Aanpak zou een looptijd hebben van drie jaar, van 1992 t/m 1994. In deze periode zou met de f 1,5 miljoen extra middelen veel aan de wijk gedaan kunnen worden. In veel straten nam men voor de riolering te vervangen en daarop volgend een aantal extra maatregelen te treffen. Men nam zich voor om veel te doen aan herbestratingen en verbetering van groen- en speelvoorzieningen. Geconstateerde sociale knelpunten zouden door middel van extra projecten en impulsen aangepakt worden.

Wat is daar nu allemaal van uitgekomen en heeft het project ook op de langere termijn positieve gevolgen voor de

ge om serieus te kijken naar de uitvoering van projecten in aandachtsgedebieden. Deze discussie tussen de Welzijnsdienst en Publieke Werken, via het college werkte niet bevorderlijk voor de slagvaardigheid van de projectgroep.

Wijkbeheerplan

Alles is erop gericht geweest om ervoor te zorgen dat er via deze aanpak een goede basis gelegd zou worden voor de toekomst van deze wijk. In 1993 is daarom het initiatief genomen om een visie op deze wijk op te stellen

als basis voor concrete beheerplannen. Met behulp van een extern bureau werden gemeentelijke en andere organisaties bevestigd op hun visie op deze wijk. De resultaten van dit onderzoek werden in kort bestek verwoord in de notitie 'Wijkvisie' met de gebundelde interviews als bijlagen. Op basis daarvan zijn Publieke Werken en de projectgroep nu bezig concrete beheerplannen uit te werken voor de wijk. Intussen was het in 1994 wel duidelijk dat een zo omvangrijke opzet als in het Plan van Aanpak meer tijd vraagt dan de drie jaar die er voor staan. Vandaar dat de gemeente besloten heeft het project nog een jaar langer door te laten lopen.

wijk? De opzet is vooral geweest om ervoor te zorgen dat knelpunten in de infrastructuur, in combinatie met sociale vragen aangepakt zouden worden.

Bij de planning van activiteiten werd het duidelijk dat het aanpakken van knelpunten in de infrastructuur beter te regisseren valt dan de aanpak van sociale knelpunten. Bovendien bleek het moeilijk om voor sociale projecten de benodigde financiën te krijgen. De gelden waren namelijk vooral afkomstig van de dienst Publieke Werken. En deze vond dat de middelen vooral uitgegeven moesten worden aan infrastructurale projecten. Publieke Werken was de mening toegedaan dat ook de Welzijnsdienst financiën bij moest dragen. Door blokkades op te werpen bij de verlening van toestemming om middelen te gebruiken dwongen Publieke Werken en de wethouder van ROS het colle-

Conclusies

Het instrument 'Buurtsignalement' is niet alleen direct van invloed geweest op het ontstaan van het Plan van Aanpak en de aanwijzing tot aandachtsgedebied. De bewoners zijn middels regelmatige publicaties in de Buurtbode regelmatig op de hoogte gehouden van de vorderingen. Er is tussentijds ook een extra buurkrant verschenen met een overzicht van de concrete activiteiten. Bewoners werden voor de aanpak van concrete zaken in hun straat of buurt door de bewonersorganisaties en het opbouwwerk uitgenodigd. Door alle inspanningen van de afgelopen 4 jaar is het zowel de gemeentelijke diensten als de betrokken organisaties wel duidelijk geworden dat het niet zo eenvoudig is om goede bedoelingen in concrete daden

om te zetten.

Publieke Werken en de Milieudienst bleken eigen programma's te hebben, vaak afgestemd op stedelijke ontwikkelingen. Hierdoor werden beloftes van een snelle aanpak van knelpunten vaak niet nagekomen. Projecten werden uitgesteld of nog niet in onderzoek genomen. Deelnemende organisaties maakten hun jaarprogramma's voor veel grotere gebieden dan alleen voor deze wijk. Bovendien kon men in de praktijk geen of moeilijk menskracht of middelen vrijmaken voor extra projecten. Het totale subsidiebudget en de toewijzing van uren maakten dit onmogelijk. Ook de Welzijnsdienst bleek over weinig extra middelen te beschikken. Het was vooral ook de buurtorganisatie die vragen bleef stellen aan het College en de Raad om meer voortvarendheid in de uitvoering van de projecten en meer mogelijkheden voor de diensten en organisaties.

Het Wandelbos

door Eric Bevoor, bouwwerker Het Wandelbos

De wijk Het Wandelbos, ontleent haar naam aan het stadspark dat ten zuiden van de woonwijk ligt. De wijk is 30 jaar geleden gebouwd in een bosgebied ten westen van de stad Tilburg. Dit bosgebied is nog steeds zichtbaar in de wijk omdat al het openbaar groen zoveel mogelijk in de natuurlijke staat is gehouden. In de wijk wonen 8445 mensen, waaronder 1250 0-14 jarigen en 3000 55+ ers. 7755 Nederlanders, 280 Turken, 200 Marokkanen en 210 mensen met andere nationaliteiten.

"Er is veel te doen in Het Wandelbos"
Deze slogan wordt veel gebruikt in de wijk Het Wandelbos. Enerzijds omdat er inderdaad veel te doen is. Er zijn veel verenigingen en activiteiten op allerlei gebied, anderzijds omdat er nog steeds veel te doen is.

Als je zo door de wijk loopt, fietst of rijdt, zie je dat de wijk ruim is opgezet. Veel laagbouw en weinig hoogbouw voor een na-oorlogse wijk. De rand van de wijk is omzoomd door 3 of 4 lagen portiek-etagewoningen en de wijk kent 'maar' 5 flats die '12 hoog' zijn. Zo op het eerste gezicht een leuke wijk om te wonen. Uit onderzoek is dan ook gebleken dat vooral de ouderen niet willen verhuizen naar een andere wijk.

Maar de wijk bestaat nu 30 jaar en de eerste bewoners, waarvan er nog veel in de wijk wonen, zijn ook 30 jaar ouder. Daarmee dient zich het probleem van de ouderenhuisvesting aan. De wijk is aan een grote opknappbeurt toe, en diverse woningbouwcorporaties zijn bezig de woningen op te knappen en aan te passen aan de eisen van deze tijd.

Lukt het?

Het Plan van Aanpak is in zijn vierde jaar. De extra geldmiddelen zijn opgesoupeerd. De inventarisatie via de Buurtsignalelementen heeft zijn diensten bewezen voor wat betreft het inzicht in de knelpunten. Of het instrument slaagt blijkt in de praktijk erg sterk af te hangen van de goede inzet van organisaties, de wil tot samenwerking en de middelen van de gemeentelijke diensten en instellingen.

Om het nog een beetje moeilijker te maken: de politiek zal nog dwingender op moeten treden ten aanzien van gemeentelijke diensten. De gemeente zal zelf ook over meer instrumenten moeten kunnen beschikken om organisaties gezamenlijk aan de knelpunten te laten werken. Zolang aan dergelijke belangrijke voorwaarden nog niet voldoende voldaan is, zal de buurt zich terecht nauw aan blijven vragen: "Zal het wel lukken?"

Daarmee dient zich alras een volgend probleem aan: betaalbaarheid van de woningen, nu en in de toekomst en het opknappen van de woonomgeving.

Wanneer laagbouwoningen door ouderen worden verlaten, worden deze woningen toegewezen aan gezinnen uit de lage inkomensgroepen, veelal allochtonen. We zien in Het Wandelbos dat de wijk als geheel het stedelijk gemiddelde aantal allochtonen heeft, maak kijken we naar de subwijken, dan zien we veel hogere percentages. Dit leidt tot een volgend probleem: bijzondere achterstand bij ouders en kinderen in enkele sub-buurtten in de wijk. (Onderwijs Voorrangs Gebied).

Buurtsignalelementen

In 1990 kwamen regelmatig signalen over bovengenoemde problematieken via het opbouwwerk, de negen huurderscomité's en individuele wijkbewoners bij de Stichting Wijkorganisatie Wandelbos binnen. Hierop werd door de wijkorganisatie vaak individueel gereageerd, er bestond geen echt beleid. In samenwerking met Bewoners Ondersteuning Tilburg en enkele opbouwwerkers werd de methode 'Buurt- en Wijksignalelementen' ontwikkeld.

De wijkorganisatie was direct enthousiast over het idee, maar verwachtte er niet al te veel van. Enerzijds omdat het oplossen van problemen vaak veel geld kost, wat er natuurlijk niet is en anderzijds omdat ze dan zelf aan de wijkbewoners misschien beloften moet doen die door de instanties en/of de wijkorganisatie niet nagekomen zouden kunnen worden.

Het was immers duidelijk dat binnen dit systeem ook naar zelfkritiek gezocht moest worden om andere instanties te motiveren objectief te reageren op de, soms niet geheel

reële, kritiek. De signaalfunctie van de brochure moest duidelijk zijn. Dit betekende dat het geen abstract onderzoek kon worden, onderbouwd met feiten en cijfers.

De methodiek

De opbouwwerker kreeg van de wijkorganisatie de opdracht om 'Wijk- en Buurtsignalen' voor Het Wandelbos verder te ontwikkelen en vooral ook de bestaande huurderscomité's erbij te betrekken. Om de duidelijkheid en de leesbaarheid van de rapportages vanuit de wijkorganisatie en de huurderscomité's te waarborgen stelde hij voor om de deelnemende schrijvers een fietstocht door de wijk te laten beschrijven.

De comité's werden verzocht hun mening over het wonen in hun buurt te beschrijven en via een persartikel in de wijkkrant, de West-Pers, konden ook individuele wijkbewoners hun mening kenbaar maken. Er kwamen ruim 20 reacties. De opbouwwerker beschreef daarop de fietstocht door de wijk Het Wandelbos en wat er alfeitsende zoal te signaleren valt. Het concept werd daarop aan alle comité's en individuele wijkbewoners, die gereageerd hadden, verzonden met het verzoek eventuele wijzigingen aan te brengen. Hierop kwamen veel, over het algemeen enthousiaste reacties, het stuk begon bij de diverse deelnemers te leven. De reacties werden in het concept verwerkt en het eindsignalement werd in een algemene vergadering met de deelnemers nog eens besproken. De algemene vergadering werd gehouden om vooral de deelnemers kennis te laten maken met elkaar en naar elkaars buurt-problemen te laten luisteren.

Het signalement

Direkt na de officiële presentatie op 1 oktober 1990 is het signalement integraal in de West-Pers afgedrukt met de mededeling dat wijkbewoners en instellingen in de wijk hierop konden reageren en eventueel een exemplaar in het wijkcentrum afdalen. In korte tijd waren de signalen 'uitverkocht'. Tijdens de officiële presentatie beloofde de wethouder van Ruimtelijke Ordening en Stadsbeheer, de acht deelnemende wijken op korte termijn te bezoeken. Op 13 December 1990 zou de wethouder met enkele ambtenaren, waaronder ook vertegenwoordigers van de politie een bezoek aan de wijk brengen. Dit betekende voor de wijkorganisatie (en de opbouwwerker) weer een snelle reactie. Alle deelnemers aan buurtsignalen werden vooraf

weer bijeengeroepen en op hoofdlijnen zouden afgevaardigden uit betrokken sub-buurtten het gesignaleerde probleem verder uitleggen. Door middel van een grote kaart van de wijk, aangevuld met foto's en rode stippen zou de opbouwwerker de sprekers ondersteunen. De avond werd geleid door de voorzitter van de wijkorganisatie. Er werden de volgende knelpunten aangegeven:

- Een gevaarlijke, veel te brede, doorgaande weg door de wijk met een gevaarlijke oversteekplaats voor de basisschool, een gebrek aan brigadiers en een verzoek om een speeltuin.
- De slechte woonomgeving in een sub-buurt waar de portieketagewoningen niet waren opgeknapt.
- De slechte busverbindingen in een uithoek van de wijk waar veel ouderen wonen.
- De bevolkingssamenstelling van de wijk, veel ouderen, maar ook de jonge gezinnen met lage inkomens, waaronder veel allochtonen die in aantal toenemen.

Dank zij de goede voorbereiding van de avond kregen de wijkbewoners veel ruimte om hun standpunt te beargumenteren. Ook de wethouder en de ambtenaren hadden zich goed voorbereid. Beloofd werd een speeltuin in de wijk te realiseren, een aantal knelpunten in het stadsbeheerplan op te nemen en de contact-ambtenaar voor de wijk zou zich meer laten zien.

Resultaten

Op het gebied van wonen:

- Er zijn vier grootonderhoud-projecten door de woningcorporaties gerealiseerd.
- Vier projecten zijn in een vergevorderd stadium van ontwikkeling en starten in 1995/96.
- In een aantal achterpaden komt verlichting.

Ten aanzien van de woonomgeving:

- De genoemde doorgaande weg is versmald en gerenoveerd. Er zijn verkeerslichten bij de oversteekplaats van de basisschool geplaatst.
- De wijk is ingedeeld in zones waarin op verzoek van de bewoners, verkeersdrempels met 30km zone wordt aangelegd.
- Daar waar grootonderhoud-projecten zijn gerealiseerd wordt de woonomgeving ook opgeknapt.

- In een bosgebied werd een speeltuin van 10.000 m² aangelegd. Hiervoor werd, in samenwerking met het TV-programma Telekids, een landelijke ontwerp-prijsvraag voor kinderen georganiseerd. Het winnende ontwerp is gerealiseerd. De speeltuin wordt door de bewoners beheerd.

Ten aanzien van huurderscomité's:

Inmiddels zijn er 13 comité's die de belangen van de huurders behartigen, hebben de corporaties contactpersonen aangesteld en worden er regelmatig vergaderingen voor alle bewoners gehouden.

Ouderenhuisvesting:

- Er is een groot onderzoek gehouden onder de ouderen om hun woonbehoeften in de toekomst te peilen. Resultaat: het "Wonen+"-project. Binnen dit project hebben de gemeente, vier woningcorporaties, Thuiszorg Midden Brabant, de Stichting voor gecombineerd Ouderenwerk Tilburg, Verzorgingscentrum De Kievitshorst, Overleg Tilburgse Ouderen Organisaties en de Wijkorganisaties Het Zand en Het Wandelbos een convenant ondertekend waarin zij de gezamenlijke inspanningsverplichting hebben aanvaard tot 'Het bevorderen van het zo lang mogelijk zelfstandig wonen van ouderen'.

Het project bestaat uit 3 onderdelen:

1. Vleksgewijze aanpak. Binnen de wijk is een gebied aangewezen, binnen loopafstand naar de centrale voorzieningen, waarin de woningen zo mogelijk geschikt worden gemaakt voor ouderenhuisvesting met toepassing van het landelijk seniorenlabel. De woonomgeving wordt voor ouderen geschikt gemaakt.
2. De aanleunwoning 'thuiszorg'. Ouderen die in een voor ouderen geschikte woning wonen kunnen een abonnement nemen waardoor zij zich van een aantal zaken verzekeren zoals directe hulp, klussendienst, preventieve maatregelen in de woning en een tijdelijke opname in het verzorgingshuis.
3. Een centraal informatiepunt met een onafhankelijke ouderenadviseur.

Ten aanzien van allochtonen:

Ook in deze wijk is vanwege de goedkope laagbouw sprake van een grote instroom van gezinnen met lage inkomens, waaronder veel allochtonen. Eén basisschool heeft 70% allochtonen leerlingen. In het kader van Onderwijs Voorrang, zijn er inmiddels een aantal projecten gerealiseerd; OpStap-OpStapje, schoolmaatschappelijk werk,

de uitbreiding van een peuterspeelzaal, een verlengde schooldag, etc.

Tevens krijgen de ouders van de leerlingen via taallessen, themaochtenden en -avonden bijzondere aandacht.

Conclusies

Door Wijk-en Buurtsignalementen' zijn veel zaken duidelijk geworden. Niet dat ze anders niet gesignaleerd werden maar nu staan zij systematisch vast. Na het eerste signalement is in 1993 voor de wijk Het Wandelbos het tweede signalement uitgebracht. Hierin zijn meer dan de eerste keer het geval was, de sociale aspecten beschreven. Ook bij het tweede signalement is dezelfde methodiek toegepast. Nu reeds vragen afgevaardigden van diverse comité's wanneer het derde deel verschijnt. Behalve de gemeente, reageren nog lang niet alle instellingen op de beschreven problemen maar iedere keer zijn het er meer.

In 1995 zal zeker deel 3 verschijnen want: 'Er is (en er blijft) veel te doen in Het Wandelbos'!

De wijkgedachte in Tilburg door de 'eeuwen' heen

door Chris Veldhuysen

Tilburg is geen stad die een duidelijk (ruimtelijk) beeld oproept. Het heeft geen karakteristiek middeleeuws stadscentrum, noch een duidelijk ontworpen patroon. Het kent evenmin beeldbepalende gebouwen. De vorm van de stad is moeilijk te duiden. Toch komt uit het boek 'Stadsvorm Tilburg, historische ontwikkeling' een kenmerkend (stedebouwkundig) beeld naar voren over vorm en opzet van wijken.

Het aardige van dit omvangrijke en rijk geïllustreerde boek is dat - tussen de regels van systematische beschrijving van stedebouwkundige elementen, vormen en principes door - tamelijk uitgebreid wordt stilgestaan bij de 'wijkgedachte' en 'de parochie-gedachte'. Er wordt een beeld geschetst van een stad met een sterk rooms-conservatief/liberaal bestuur, een overheersende invloed van de Rooms-Katholieke kerk en de samenhang tussen 'wijkgedachte' en opvattingen van de Rooms-Katholieke kerk over de ideale parochie-opbouw en omvang. In de bespreking van het boek wil ik me vooral op 'wijken' concentreren en slechts kort ingaan op 'stedelijke' aspecten van het boek. Het Tilburgse deel van deze editie van MO-Samenlevingsopbouw gaat immers over Buurt- en Wijksignalen en wijkgericht werken.

Tot 1900

Tilburg is gedurende vele eeuwen een toonaangevend wolcentrum van de lage landen geweest. Het is ontstaan in een grotendeels bebost gebied als een reeks kleine nederzettingen op het grensvlak tussen droog en nat land. Hier ontstaan nederzettingen van één of enkele boerderijen. De naam 'Tilburgis', komt voor het eerst voor in een geschrift uit 709. Volgens sommige historici hebben kerken een belangrijke rol gespeeld bij het ontstaan van het nederzettingenpatroon in Brabant.

In de periode tot 1200-1300 overheerst de landbouw. Onder druk van de bevolkingsgroei ontstaat huisnijverheid als aanvullende inkomstenbron. Rond 1600 is Tilburg het belangrijkste wolcentrum van Brabant. Door de lage loonkosten investeren Hollandse kooplieden in Tilburg en ontstaat de Commissionaire industrie: groepen wevers die voor kooplieden en 'fabriqueurs' (werkuitbesteders) uit Holland werken. Halverwege de 18e eeuw is Tilburg het belangrijkste wolcentrum van het land geworden.

In 1809 wordt Tilburg een stad. Van belang is ook de kerkelijke indeling van 1797 waardoor het gebied Tilburg gescheiden wordt in een noordelijke en zuidelijke parochie. Deze grens werd later nog eens versterkt door de in 1863 aangelegde spoorlijn.

Bewuste planning: 1904-1940

In de periode 1904-1940 ontstaan de eerste bewuste stedebouwkundige plannen. Hiaraan is de naam van ir. J.H. Rückert verbonden, directeur Gemeentewerken van 1913 tot en met 1917. De Woningwet van 1901 bepaalde dat grotere of sterk groeiende gemeenten een 'Plan van Uit-

breiding' dienden op te stellen. In Tilburg kwam onder leiding van ir. Rückert een uitbreidingsplan tot stand. Zijn plan van 1917 heeft lange tijd stand gehouden. Met name het door hem ontworpen Ringbanen-stelsel is nog steeds bepalend voor het beeld van Tilburg.

In 1910 was Tilburg een stad met 60.000 inwoners. Tilburg kende een soort spinneweb van lintbebouwde wegen met open tussenliggende ruimten. Rückerts plan was erop gericht het verbrokkelde net van wegen en straten tot één net te verenigen en de open tussenruimte te benutten voor de stadsuitbreiding. Rondom de totale bebouwing werd een Ringbanen-stelsel gedacht.

Zijn plan getuigt van een pragmatische aanpak van stadsuitbreiding, op basis waarvan open plekken werden ingevuld. Het is stedebouwkundig gezien, traditionalistisch van aard en passend voor het conservatief-liberaal getinte stadsbestuur. Het plan accepteert het bestaande ongeordende netwerk van bebouwing en voegt daar invullingen voor open plekken aan toe, zonder dat er een 'harmonisch geheel' ontstaat.

Opvallende kenmerken

De meest opvallende kenmerken van het plan zijn de openbare buurten, het belang van pleinen en de centrale positie van openbare gebouwen in de wijk.

Het buurtconcept

In de stedebouwkundige plannen van Rückert is het buurtconcept van grote betekenis. Er wordt onderscheid gemaakt tussen arbeiders- en middenstandsbuurten en villawijken. Binnen de afzonderlijke buurten bestaat weinig differentiatie wat betreft sociale klasse. Vooral de buurten bestemd voor de arbeidersklasse mogen de vorming van een hechte sociale samenhang, met een daarbij passende sfeer niet tegengaan. Het woningtype wordt gekenmerkt door hoofdbouw met aanbouw. De woningen voor de lagere sociale klassen liggen aaneengesloten op een lijn en worden aan de straat ontsloten. Meestal zijn er geen voortuinen.

Gebogen straten en veel pleinen

Het algemeen voorkomende type straat is de gebogen straat. Rückert sloot hierbij aan. Tilburg werd volgens hem gekenmerkt door teveel nauwe straten en weinig pleinen. Zijn plan bevat pleinen met afmetingen naar gelang de functie van het gebied waarin ze het centrale punt vormen. De pleinen vertonen een grote mate van variëteit. Ondanks de smalle straten zorgt de veelheid van pleinen voor de nodige openbare ruimte. De inrichting van de pleinen verschilt sterk. De woonstraten zijn vaak licht gebogen of geknikt. Rechte straten zijn, vaak in samenhang met pleinen, voorbehouden aan plekken die een zekere monumentaliteit dienen uit te stralen.

Openbare gebouwen als middelpunt

De openbare (religieuze en wereldlijke) gebouwen vormen in het plan het middelpunt van hun omgeving. Ze zijn goed zichtbaar vanuit verschillende toelopende straten.

Parochies of wijken?

In de periode 1940-1960 worden wijken gerealiseerd volgens opvattingen die aansluiten bij het RK-gedachten-goed over de ideale parochie. Een wijk moet volgens RK-opvatting circa 6000 inwoners hebben. Als circa 80% van de bewoners RK is levert dit de ideale parochieomvang van 5000 zielen op. Nabijheid van de voorzieningen is belangrijk, omdat dit de gezamenheidszin ten goede komt, maar bovendien ervoor zorgt dat de parochianen zich geen mobiele levenswijze aanmeten die bedreigend kan zijn voor de religieuze praktijk. De parochiekeren, veelal bestaande uit een kerkgebouw met pastorie, een lagere school, patronaatsgebouw en clubhuizen, moet ook letterlijk de kern van de parochie zijn. Alle in de periode 1940-1960 gerealiseerde gebieden zijn gebaseerd op het benodigd aantal inwoners voor een parochie.

In de stedenbouwkundige plannen zijn verwante ideeën terug te vinden. Het woongebied wordt ingedeeld in wijken, gescheiden door groenstroken die bedoeld zijn voor recreatie. Er worden buurten voorgesteld van 500-1000 woningen, dat betekent 2000-4000 inwoners, waarbinnen de afstanden zich beperken tot circa 1 kilometer. De gemeenschappelijke voorzieningen moesten binnen loopafstand te bereiken zijn. Met name het wijkgebouw met instellingen voor medische en sociale zorg en de daarin opererende wijkraad, zouden de gezamenheidszin stimuleren.

In de wijkgedachte in deze periode speelden vooral het streven naar een harmonieuze menselijke gemeenschap en als basis voor de opvoeding van de jeugd een rol. Dit sloot nauw aan bij het traditionele kerkelijke denken in termen van parochies. De wijkgedachte werd één van de herkenbare principes van de naoorlogse Tilburgse uitbreidingswijken.

De functionele tuinstad

De uitbreiding van de stad in de vorm van diverse nieuwe wijken komt in de periode 1960-1980 goed van de grond. De stedenbouwkundige planvorming rond de jaren zestig steelt op twee grondslagen, enerzijds het concept van de 'functionele stad' en anderzijds de 'tuinstad' en de 'wijkgedachte'. Kenmerkend voor de functionele stad is de rigide scheiding van de vier hoofdfuncties wonen, werken, recreatie en verkeer. Het concept van de tuinstad, ontstaan aan het einde van de negentiende eeuw in Engeland, met een pleidooi voor en geloof in de heilzame werking van een goede stedelijke omgeving en een ethisch-opvoedende uitstraling van de ontwerpen.

Binnen het functionele stadsconcept is het mogelijk om snel te bouwen en grootschalige nieuwbouwwijken te realiseren. Niet zozeer de kwaliteit van de woonomgeving als wel de rationaliteit van het bouwproces zijn bepalend geworden voor het ontwerp van de stadsuitbreiding. Omdat voortborduren op de ongeordende oude stad niet wenselijk wordt geacht, ontwerpt men zelfstandige nieuwbouwwijken. Er ontstaat een stadsconcept dat de concepten van een rationeel bouwproces en de wijkgedachte verenigt: de functionele tuinstad.

Pas midden jaren zeventig verandert de houding ten op-

zichte stedenbouwkundige ontwerpen. Het grootschalige, rechtlijnige karakter van de eerdere plannen wordt dan doorbroken.

De opbouw en vorm

Wijken werden nadrukkelijk van elkaar gescheiden door brede groenstroken en wegen. Wijken zijn op hun beurt ingedeeld in buurten. De grootte hiervan wordt bepaald door de omvang van een parochie. Wegenpatroon en voorzieningenstructuur zijn streng hiërarchisch opgezet. Elk stadsdeel heeft een stadsdeelcentrum met daaraan toe voorzieningen op stadsdeelniveau. Elke buurt heeft een centrum bestaande uit kerk, parochiehuis, school en buurtwinkels en eventueel wijkvoorzieningen. Ook de recreatieve voorzieningen werden hiërarchisch opgezet, zo ook de wegenstructuur, deze werd ook volledig aangepast aan autogebruik.

Kenmerkend is ook het principe van de 'stempel-stedenbouw'. Hierbij wordt uitgegaan van een 'basisstempel', dat meestal gevormd wordt door een rechte rij van 6-10 gelijke woningen of een middelhoge portiekflat. Met behulp van basisstempels worden elementaire blokken gevormd. Deze vormen op hun beurt de basis van kleine of grotere clusters. In dergelijke clusters kunnen ook 'basisstempels' gemengd worden, bijvoorbeeld eengezinswoningen met middelhoogbouw. In Tilburg is de wijk Stokhasselt het meest rigide voorbeeld van deze stempel-stedenbouw. In Tilburg is relatief veel laagbouw in de plannen opgenomen.

De wijkgedachte is vrij snel door de feitelijke maatschappelijke ontwikkelingen achterhaald. De samenleving is veel diverser gebleken dan verondersteld. Voorzieningen vereisten bovendien een steeds groter draagvlak. De ideaaltypische opzet werd in de praktijk verstoord door maatschappelijke ontwikkelingen als ontkerkelijking, waardoor minder kerken dan gepland werden gebouwd, en veranderingen in distributiecultuur waardoor buurtwinkelcentra wegkwijnen. De gevolgen daarvan zijn nu nog in het wijkbeheer van de jaren negentig herkenbaar. Het belangrijke stedelijke concept dateert uit het plan van ir. Rückert: het Ringbanen-concept. De Ringbaan moest dienst doen als toekomstig stadsbegrenzing en het dienste het verkeer rond de stad te leiden. De Ringbaan moest de 'zondagse wandelboulevard' worden, een geheel van rechte en gebogen lanen, waarbij van afstand pleinen waren ontworpen waaraan plaats was voor openbare gebouwen. In de periode 1904 - 1940 zijn slechts fragmenten van de Ringbaan daadwerkelijk gerealiseerd. Later werd voor het omleiden van het verkeer om de stad heen een tweede ring gepland. In de jaren vijftig is haaks op de Ringbaan een oost-west boulevard aangelegd ten zuiden van de spoorlijn, die de Ringbaan-oost met west verbindt. Deze boulevard maakt een assenkruis met de Ringbaan-west, zodat de stad verdeeld werd in vier superwijken/stadsdelen. Het middelpunt van het 'Assenkruis' zou het nieuwe centrum van Tilburg moeten worden.

In 1909 werd begonnen met het graven van het Wilhelminakanaal. In 1919 werd het kanaal met een grote boog om de stad heen gegraven. Er werd een haven aange-

legd. Het kanaal vergrootte het isolement van het uiterste noorden en oosten van de gemeente. Zo werd in de plannen van 1947 uitbreiding ten noorden of ten oosten van de stad worden als ongewenst beschouwd in verband met de scheidende werking die het kanaal daar zou hebben. Andere stedenbouwkundige elementen op stadsniveau waaraan aandacht wordt besteed zijn enkele grote parken, ziekenhuizen, Koningsplein en Universiteit.

Besluit

Deze bespreking van 'Stadsvorm Tilburg, historische ontwikkelingen' is verre van volledig. Het boek onderscheidt in de geschiedenis van Tilburg een aantal perioden en schetst per periode een samenhangend beeld van maatschappelijke ontwikkelingen, stedenbouwkundige concepten en daadwerkelijk gerealiseerde elementen van bebouwing. Elke periode wordt samengevat in een soort vormconcept dat na die periode is ontstaan. Tussen de regels door worden verschillen in opvattingen over stedenbouw (ir. Rückert versus Berlage) geschetst. Het boek be-

vat daarom veel meer informatie dan hier weergegeven. Het vormt echter een ook een aardig illustratie van een soort constante in het denken over opbouw en beheer van de stad: centraal element vormt de wijk.

'Stadsvorm Tilburg, historische ontwikkeling' is de eerste vrucht van de samenwerking van de gemeente Tilburg met de Technische Universiteit Eindhoven (Faculteit Bouwkunde). De samenwerking is gericht op het komen tot richtlijnen voor architectonische en stedenbouwkundige vormgeving en het ontwikkelen van stedenbouwkundige analyse- en ontwerpmethodes met betrekking tot de vorm van de stad. Het in 1993 verschenen boek beschrijft de historische ontwikkeling van de - vorm van de - stad. Tilburg vanaf de vroegste historie tot aan de periode 1960-1980.

KIOSK

door Norbert Broenink

Tilburg staat weer op de kaart, nu Brabant nog.
Basis, herfst 1994

In dit artikel wordt Hans Leeuwenkamp, 'corporate communications' manager van de gemeente Tilburg aan het woord gelaten. Hij vertelt op welke manier Tilburg bewust aan zijn imago heeft gewerkt en dat dit een uitstraling heeft naar heel Brabant. Tilburg bevindt zich in de derde fase van het plan ten behoeve van de nieuwe identiteit 'Moderne Industriestad'. In 1990 werd Tilburg aangewezen als stedelijk knooppunt. Uit een analyse kwam het imago 'Moderne Industriestad' als beste naar voren en de stad heeft daar bewust voor gekozen.

Dit heeft geresulteerd in een samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en gemeente, met als resultaat onder andere de leerstoel Industrieel Management aan de KUB. Het kwartaal blad 'Tilburg Magazine' werd opgericht als medium voor de 'decisionmakers' en via reclame op de landelijke televisie werd de campagne onderbouwd. De keuze van Tilburg om alles op het imago te richten is zeer succesvol gebleken en wordt nu als voorbeeld voor andere steden gezien.

Kan de markt het ook bij tegenspoed aan?.

J.L. Thorbrugger

Corporatie Magazine no. 2, 1995.

De heer Thorbrugger van het NICV in de Bilt, geeft in dit artikel een reactie op de publikatie van het Sociaal en Cultureel Rapport 1994 over de toekomst van de volkshuisvesting. In die publikatie wordt de vraag behandeld "of de woningmarkt blijvend in staat zal zijn zichzelf te reguleren, zonder dat de 'basiswaarden' in de volkshuisvesting - kwantiteit, bereikbaarheid en kwaliteit - in gevaar komen".

Om de toekomst te verkennen worden er door het SCP vier scenario's geschetst:

- Het Rustscenario, met een beperkte economische en demografische groei.
- Het Groeiscenario, met een sterke economische en demografische groei.
- Het Krimpscenario, beperkte economische en sterke demografische groei.
- Het Bloeiscenario, sterke economische en beperkte demografische groei.

Bij het Rustscenario bestaat de kans dat armlastige corporaties de concurrentie niet zullen overleven met nadelige gevolgen voor vooral de lage-inkomensgroep. Het probleem bij het Groeiscenario is het niet snel genoeg beschikbaar komen van geschikte bouwlocaties. Het Krimpscenario is voor consumenten het slechtst, omdat door

schaarste de prijzen oplopen en de kwaliteit onder druk komt te staan. De marktwerking kan desastreuze gevolgen hebben. Bij het Bloeiszenario zijn de problemen niet zo groot, wel bestaat de kans dat de huursector een reservoir voor de lage-inkomensgroep wordt.

De auteur heeft kritiek op de veronderstelling dat corporaties die niet kunnen bouwen in de knel komen, omdat nieuwbouw geld oplevert en de oude voorraad geld kost. De veronderstelling dat corporaties meer oog hebben voor het eigen belang dan voor de bewoners met lage inkomens klopt ook niet. De corporaties zullen zich altijd blijven inspannen voor deze primaire doelgroep. Dat er in wijken met een eenzijdige woningvoorraad problemen kunnen ontstaan wordt beaamd maar deze moeten opgelost worden in een structurele aanpak met onderwijs en werkgelegenheid. Volgens de auteur zijn de corporaties zich ten volle bewust van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en klinkt dat onvoldoende door in het SCP-Rapport.

We zijn bezig de buffer voor slechte tijden aan te tasten, Jan van Dielen

Corporatie Magazine No. 2, 1995.

Dit is een interview met F. van Dugteren, (hoofd)auteur van het hoofdstuk over wonen in het SCP-Rapport 1994. Hij verbaast zich over de kritiek op het rapport. De bedoeling van het rapport was onder andere tegenwicht te bieden aan de filosofie op het departement: "Het beleid is goed en daarom gaat het ook goed".

In het rapport wordt het huidige beleid gecombineerd met verschillende economische en demografische ontwikkelingen. Van Dugteren waarschuwt ervoor dat de voorraad goedkope huurwoningen te snel daalt. Hierdoor zou de buffer, waar de laatste jaren miljarden in is geïnvesteerd om woningen betaalbaar te houden, te snel kunnen afnemen. Als de voorraad wordt aangepast aan de huidige omvang van de doelgroep ontstaan er in slechtere tijden problemen. Door landelijk overleg tussen huurders, verhuurders en rijks- en gemeentelijke overheid zouden afspraken gemaakt moeten worden over 'wat betaalbaar is'. De gevolgen door de marktwerking en de nieuwbouw in VINEX kunnen voor de naoorlogse wijken zeer groot zijn. Net als bij de stadsvernieuwing en het groeikernenbeleid ontstaat er een selectie. Voor de stadsvernieuwing lagen de 'slechte' buurten in de kleine gemeenten nu vooral in de grote steden. "Met VINEX zal er opnieuw een selectie op gang komen, niet zozeer vanuit de stadsvernieuwingswijken maar vanuit de randen van de steden. Die zijn nu nog redelijk, maar kunnen straks ook leeg gezogen worden".

Tilburg verwelkomt de automatische intake

Bijstand, bijlage bij Sociaal Bestek, februari 1995

De conclusie van Van der Zwan in zijn rapport 'Het recht op bijstand', dat het beroerd gesteld was met de aanvraagprocedure, was de aanleiding voor Tilburg om een nieuw intake-procedure op te zetten. Via het computer programma Uitkering Decision Systeem (UDS) worden de gegevens door de consultant direct ingevoerd. Het sys-

teem verzorgt meteen een uitdraai voor cliënt of belastingdienst. De netto tijd die de aanvraag en toekenning van een uitkering nu in beslag neemt is aanzienlijk verkort.

Het buurtbeheer van de toekomst: Bewoners houden tegen betaling hun wijk schoon, Ilse Bos

Woonpeil 10, December 1994.

Om verbetering te krijgen in de leefbaarheid van de Haagse Schilderswijk was het duidelijk dat de betrokkenheid van de bewoners vergroot moest worden. Daarvoor is het commerciële Beheerbedrijf Schilderswijk opgericht. Bij dit bedrijf zijn bewoners in dienst om enkele uren per week werkzaamheden te verrichten om de leefbaarheid te vergroten. De eerste opdracht kwam van een woningbouwvereniging en ging om het schoonhouden van de portieken van 4000 woningen. De opdracht werd na enkele opstart-problemen een succes. Omdat de portieken schoon worden gehouden door mensen uit de wijk, worden vervuilers eerder aangesproken en blijven ze schoon. In totaal werken er nu twintig mensen voor het beheerbedrijf, allen afkomstig uit de wijk. Iedereen kan zich inschrijven want er wordt niet gekeken naar strafblad of ex-verslaving. Momenteel is ook een deel van een veegwijk overgenomen van Stadsbeheer. Voor de toekomst wil het Beheerbedrijf een starterscentrum voor beginnende ondernemers exploiteren in zijn onderhandelingen gaande om een sport- en recreatiecentrum (midden in de wijk) te mogen beheren.

Stadsvernieuwing in de grote steden, W. Rohde

Stedebouw en Volkshuisvesting, nummer 12, 1994.

De vier grote steden van Nederland ontvangen een half miljard aan investeringssubsidies. In 1992 heeft Belstato de situatie in beeld gebracht en naar de toekomst gekeken. Dit artikel geeft een impressie van een ronde tafelsprek dat gehouden is om de effecten van Belstato te bekijken. Enkele conclusies zijn, 'het bouwen-voor-de-stad is gemeengoed geworden' en Utrecht is bezig met een inhaalslag. De stadsvernieuwing wordt in de grote steden vooral gestuurd op hoofdlijnen en steeds minder op operationeel niveau. In de grote steden krijgen de 'oude wijken' nog steeds voorrang en zijn ze steeds aantrekkelijker geworden voor ontwikkelaars van koopwoningen. De wijken uit de jaren twintig en dertig komen daarna aan de beurt maar de aanpak verschilt per stad. Om de selectieve migratie tegen te gaan wordt vooral gedacht aan meer differentiatie in de wijken, vaak is dit onbetaalbaar. Een betere strategie is die van geleidelijke transitie en het verleden van andere partijen tot het plegen van investeringen.

Kwaliteitszorg in het welzijnswerk

door Fenny Gerrits

Kwaliteitszorg is belangrijk voor iedere werker of instelling die tegen betaling producten aflevert. In het verleden kenden we met name systemen voor kwaliteitszorg die betrekking hadden op fysieke producten, zorg voor de kwaliteit van de grondstoffen, onderdelen en van het benodigde vakmanschap om een goed produkt te kunnen maken (bijvoorbeeld schepen). Het is vrijwel onmogelijk om producten los te zien van van hun productieproces. Daarom is het zo moeilijk om producenten van immateriële producten (diensten) te beoordelen. De eerste categorie van producenten van immateriële producten die zich expliciet aan kwaliteitszorg had te onderwerpen, was het onderwijs. Daar ontstond immers de benodigde vakbekwaamheid (als het goed was) om een veelheid aan maatschappelijke taken te kunnen vervullen.

Aanvankelijk was het de overheid die door middel van 'produkt-eisen' bepaalde wat er werd onderricht op scholen en in welke volgorde. Ook bepaalde later met name de overheid de wijze waarop allerlei vormen van welzijnswerk, op hoofdlijnen gestalte kregen. Er bleef veel ruimte, zowel in het onderwijs als in het welzijnswerk, voor een autonome beroepsuitoefening, er werd marginaal (vaak op beroepsgroepniveau) getoetst. Dat kon veelal uitstekend omdat er overeenstemming bestond over doelstellingen en vakbekwaamheid. In onze tijd trekt de overheid zich terug. Dit leidt er toe dat ook (mede-)producenten van immateriële producten (zoals welzijn) er aan moeten geloven om zelf tot kwaliteitszorg te komen. Dat is niet zo gemakkelijk.

De kern van de kwaliteitszorg die door de overheid werd uitgeoefend, behelst het algemeen geldende karakter ervan, zowel geografisch als inhoudelijk. Er viel niet aan te tornen, en de eisen golden gelijkmatig voor iedereen. Dat is nu het kernprobleem van de huidige tendensen die waarneembaar zijn in het welzijnswerk, maar ook in delen van onze onderwijs- en opleidingssector. Kwaliteits-eisen worden niet meer uniform geformuleerd of gehandhaafd. Net als in het verleden is het de subsidiegever (de betaler) die bepaalt aan welke voorwaarden een produkt moet voldoen, maar aangezien het welzijnswerk sterk is verkaveld en veelal vooral een gemeentelijke aangelegenheid is geworden, lopen dus de criteria uiteen.

Nu kun je pas kwaliteitscriteria opstellen als je precies weet waarvoor je kwaliteitscriteria wilt (of moet) opstellen. Daarom is het van belang dat er consensus bestaat over welke werksoorten deel uitmaken van de sector, en ook over de activiteiten die per werksoort worden verricht. Kortom, er is een samenhangende profilering van de te onderscheiden werksoorten noodzakelijk, alvorens er aan kwaliteitszorg kan worden gedaan op enig centraal, landelijk niveau. Welnu, in de profilering van de welzijns-werksoorten, die van oudsher al problematisch was, ondanks sturend overheidsbeleid, ontbreekt nu ook, vanwege een complex van factoren, iedere samenhang.

Hoe nu?

Welzijnsinstellingen in Nederland hebben behoefte aan duidelijke kwaliteitsstandaarden, die niet slechts opgedaan worden in de lokale setting. Die constatering vormde al in 1990 de onderbouwing van de beslissing van de Dr. Gradus Hendriks-stichting om een Beroepsprofiel Opbouwwerk uit te geven. Een jaar later volgde 'Opbouwwerk, Methoden, technieken en terreinen'. In 1994 volgde een nieuwe versie van het Beroepsprofiel, getiteld 'Professioneel Opbouwwerk'. In het kader van deze hang naar duidelijkheid, die klaarblijkelijk onder opbouwwerkers heerst, verscheen ook in 1992 een themanummer van (toen nog) Mededelingen Opbouwwerk getiteld, 'Beroepsvorming Opbouwwerker'. In dit nummer werd veel aandacht besteed aan certificering, de diverse opleidingen en de praktijk. Door middel van deze publicaties werd het structurele meningsvormingsproces over de plaats die opbouwwerk inneemt in de sector gevoed. Ten behoeve van de praktijk werd eind 1991 het Kwaliteitspanel Rotterdam opgericht. Rotterdam fungeert als 'testing-ground' voor het instrument 'Kwaliteitspanel', dat zich zeer goed leent om de kwaliteit van (overheids-)diensten vast te stellen, en dus ook de kwaliteit van diverse vormen van welzijnswerk. Het aardige van de Tilburgse methode 'Buurt- en wijksignalelementen' is nu dat deze sterk lijkt op het instrument 'Kwaliteitspanel', met dat verschil dat het Kwaliteitspanel niet expliciet wijkgericht opereert. De buurt- en wijksignalelementen vormen een permanent kwaliteitspanel in (bijna) alle Tilburgse wijken, en mits goed uitgevoerd (maar dat geldt voor alles) biedt het een vrijwel ideaal kader voor kwaliteitszorg op velerlei gebied. Maar toch was dat in Tilburg kennelijk niet voldoende.

Eind 1994 vond er een werkconferentie plaats onder auspiciën van Prisma (Provinciaal Instituut voor Samenlevingsopbouw, Maatschappelijke Activering en Vormings- en Ontwikkelingswerk). Deelnemende partijen waren de gemeenten Den Bosch en Tilburg, alsmede stichting De Twern en stichting Divers. Namens ODRP leverde drs. G.J. Kortelenk, en namens de KUB, professor dr. A. Wentink een actieve bijdrage aan de conferentie. De algehele leiding van de conferentie was in handen van drs. L.H.F. Smits, werk- en organisatieadviseur bij Prisma. Men trachtte kwaliteitsmaatstaven te formuleren, die vanuit zowel het zicht van de subsidiërende gemeente als vanuit het zicht van de instelling relevante indicatoren zijn voor het meten van de kwaliteit van stedelijke welzijnsinstellingen. Men beoogt om te komen tot invoering van een systematische vorm van kwaliteitszorg binnen de twee stedelijke welzijnsinstellingen. De doelstelling, zoals in het verslag verwoord: "Het bereiken van consensus, tussen de gemeentelijke overheid en het management van de welzijnsinstelling over relevante kwaliteitsmaatstaven voor de welzijnsinstelling. Deze maatstaven kunnen betrekking hebben op zowel de organisatie, de professional, de producten en diensten van de welzijnsinstellingen, alsmede de relatie tussen gemeente en instelling." Nu vormt dit laatste gebied geen expliciet aandachtspunt in de methode Buurt- en wijksignalelementen. Maar dat zou het heel gemakkelijk kunnen worden als je het 'inbouw'

Ketenkwaliteit

Op de conferentie echter, stond het EFQM-model centraal, het zelfevaluatiemodel van de European Foundation for Quality Management. Dit model werd in Nederland geïntroduceerd door het Instituut Nederlandse Kwaliteit. Professor Wentink zette in zijn inleiding uiteen dat in het moderne kwaliteitsdenken niet de professional of de individuele organisatie onderwerp van kwaliteitszorg zijn, maar de gehele keten van organisaties die erbij betrokken zijn. Dit heet 'ketenkwaliteit'. Opmerkelijk aan zijn interpretatie van dit idee is "dat geen enkele schakel in de keten het primaat heeft bij het bepalen van de behoefte aan zorg en welzijn. Deze behoefte wordt vastgesteld in een gezamenlijk overleg tussen de politiek, de gemeente, de instelling, de tussengroepen en de klant."

Als er geen primaat ligt bij één van de betrokken schakels, is er dus niemand in laatste instantie verantwoordelijk voor het gebodene, lijkt mij. Maar we gaan verder: "De klant is altijd het referentiepunt. Echter, niet alleen de vraag van de klant, maar ook de visie van de professional en de visie van de gemeentelijke overheid op de probleemsituatie hebben grote invloed op de behoeftebepaling. Hier zijn verschillende argumenten voor aan te dragen:

- De klant is niet altijd in staat om te beoordelen of de verleende dienst 'goed' is geweest.
- Hij/zij heeft niet altijd inzicht in de technische, functionele en de relationele aspecten van de dienstverlening."

Verder wordt uitgelegd dat de gemeente als betaler toch ook wel iets in de melk te brokkelen moet hebben, evenals de werker zelf. "Bij ketenkwaliteit wordt de primaire verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van zorg en welzijn daar gelegd waar de zorgverlening plaatsvindt: bij de partijen (gemeente, klant en instelling) in het veld." Het staat er echt (op pagina 24). En dit betekent dat de 'primaire' verantwoordelijkheid zodanig wordt verdeeld dat het mogelijk wordt de indruk te krijgen dat niemand echt verantwoordelijk is. (Gelukkig maakte het gezelschap later op de dag, op basis van discussie een keuze.)

Op het moment dat de landelijke overheid zich terugtrok uit ons welzijnswerk werd hier ook de fictie van het werken vanuit het 'algemeen belang' opgegeven. Het werken vanuit de opdracht van bewoners of burgers, die via de politiek bepalen wat het 'algemeen belang' inhoudt, is tegenwoordig allesbehalve vanzelfsprekend. Dit maakt het nodig om allerlei 'kwaliteitszorg-systemen' te besnuffelen. Het verbazingwekkende aan deze conferentie is echter, dat er (gelukkig het verslag) veel is uitgewisseld over 'kwaliteit' en wie daarvoor verantwoordelijkheid draagt in het veld, maar niet over de wijze waarop die ideeën ten uitvoer moeten worden gebracht. Blijft het bijvoorbeeld bij een schriftelijke enquête, als je de 'klant' wilt raadplegen? Of durf je een directe confrontatie aan? In hoeverre mag een werker zelf bepalen hoe hij zijn taak uitoefent, en waar ligt de grens? En als je als instelling overheerig ligt met de 'gemeente', moet je dan blijven praten met de wethouder of mag je dan ook naar de 'oppositie' gaan, volgens het model? Komen de verschillende partijen ooit sa-

men om de producten van de instelling te evalueren? Het model voorziet niet in praktisch uitvoerbare procedures, en de uitvoering is in hoge mate bepalend voor de waarde van welk systeem dan ook.

Het beste integrale systeem voor de uiteindelijke bevordering van 'ketenkwaliteit' op vrijwel ieder gebied, ons politieke systeem, voorziet in duidelijke, praktisch hanteerbare 'scenario's' voor afhandeling van allerlei verschillen van inzicht. Politieke beslissingen werken vaak behoorlijk door in het beleid van een instelling. Maar dan moet je, ook als welzijnsinstelling, het systeem wel willen gebruiken. In de Tilburgse methode Buurt- en wijksignalen krijgt de burger de kans om wethouders, in aanwezigheid van andere partijen zoals ambtenaren en welzijnswerkers, direct aan te spreken op (de implicaties van) hun beleid. Dit geschiedt niet incidenteel, maar periodiek. Voorts hebben Tilburgers toegang tot de Gemeenteraadsvergadering. Dit maakt deze methode zo waardevol. Zowel interne als externe kwaliteitszorg kunnen het best direct worden afgeleid van het door de burger gewenste product. En als je als sector zorgt voor goedgekwalificeerde, vakbekwame beroepskrachten zorgt zullen die al-werkende-weg aan kwaliteitszorg doen. Dat is de beste weg. Het EFQM-model zou hiernaast een partiële doublure vormen, een kader erbij, die bovendien het zicht zou kunnen belemmeren op een aantal fundamentele zaken.

Memo

In dit katern ruime aandacht voor de **methode Buurt- en wijksignalen**, zoals die in Tilburg tot ontwikkeling is gekomen. Dit katern is uitgebracht ter gelegenheid van het **50-jarig bestaan** van het Tilburgse Buurtwerk. Uit de bijeengebrachte artikelen blijkt dat 'Buurtsignalen' een uitstekend kader schept waarbinnen opbouwwerk, sociaal-cultureel werk en buurtwerk, ieder op hun eigen schaal kunnen functioneren.

Colofon

Dit eerste 'Katern' is het begin van een reeks die wordt opgenomen in MO, maar ook los kan worden verspreid. Instellingen kunnen tegen kostprijs, een katern produceren in samenwerking met de MO-redactie. Boven op de reguliere oplage kunnen naar believen extra katernen worden bijgedrukt ter verspreiding onder de eigen doelgroep. Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de redactie.

UNIE KBO wint 9e Panel Jaarverslagen

door Wil van de Leur

In de Oranje-galerij van het prachtige, eeuwenoude stadhuis van 's-Hertogenbosch musicereert - als betrof het een Weens Gala-bal - het senioren-orkest Toermalijn en klinkt helder het "Im Prater Blüh'n wieder die Bäume". De gasten doen zich te goed aan de door het Gemeentebestuur van de Brabantse hoofdstad geoffreerde Bossche Bolletjes en koffie en begroeten enthousiast oude bekenden.

In deze sfeervolle ambiance verwelkomt de Voorzitter van het Panel Toetsing Jaarverslagen, Dr. G. Hendriks, de prijswinnaars en hun achterban. Hij memoreert dat het nu al weer het 9e achtereenvolgende jaar is dat het Panel een Jury-rapport uitbrengt en de beste jaarverslagen in het zonnetje zet. En met enige trots wijst hij op de door de jaren heen geboekte resultaten, niet alleen werden steeds meer werksectoren bij het Panel-werk betrokken, maar bovendien bleek dat de adviezen van het Panel aan de jaarverslag-opstellers ter harte genomen werden.

Wethouder A.J. Paanakker van de Gemeente 's-Hertogenbosch doet het bijzonder deugd dat de prijs is toegekend aan een organisatie in de Brabantse hoofdstad. Daarmee enigszins vooruitlopend op de bekendmaking van het Jury-rapport feliciteert de Wethouder de Unie-KBO, die hij kenschetste als een bruise en dynamische organisatie.

De gastvrijheid die Den Bosch biedt voor deze bijeenkomst vindt Paanakker vanzelfsprekend en horen bij wat dit huis is, een "Maison de Ville", een ontmoetingsplaats.

Hij bepleit vooral aandacht voor de maatschappelijke participatie van ouderen en hun zelfstandigheid: er zit onder ouderen enorm veel potentieel en dat moet in de samenleving tot uitdrukking komen. Paanakker eindigt zijn bijdrage met een klein stukje video-presentatie, waarin het Bossche samenwerkingsproject van een groot aantal instellingen - gericht op zelfstandig wonen van ouderen - geïllustreerd wordt.

Aansluitend kondigt Panel-voorzitter Gradus Hendriks de traditionele Panel-lezing aan. Deze wordt dit

maal uitgesproken door Drs. Jan Korterink. Deze was tot voor kort werkzaam als adviseur bij de ODRP-groep, maar is inmiddels werkzaam bij Cirkon BV in Amsterdam.

prijswinnaar uit het Friese Beetsterzwaag bij het in ontvangst nemen van de prijs nuchter vast: "de reis hebben we in elk geval er uit".

Zijn inleiding beweegt zich tussen de sleutelbegrippen "kwaliteit" en "verantwoording" en leidt tot enige zaal-discussie. In een van de eerstvolgende edities van MO/Samenlevingsopbouw zal de inleiding van Korterink integraal worden weergegeven.

Na de toelichting op het Jury-rapport 1995 door Anjo Douma van het Panel Jaarverslagen volgde de prijsuitreiking door Panel-secretaris Johanna de Groot aan **de Unie van Katholieke Bonden van Ouderen, de (sociaal-cultureel werk)-Stichting De Ploeg uit Beetsterzwaag, het Werkvoorzieningschap Nijmegen e.o. en het Buurtbeheerproject De Pet uit Alkmaar**. Uit laatst genoemde Gemeente was ook de Wethouder meegereisd die van de gelegenheid gebruik maakte het buurtbeheer-project ook een Alkmaarse Sociale Vernieuwings-prijs toe te zeggen. Dat de jaarlijkse prijsuitreiking van het Jaarverslagenpanel ook altijd een ontmoeting van (regionale) culturen is, werd even manifest bij de dankwoordjes van de winnaars. Terwijl de Unie-KBO-ers zich in warme bewoordingen uitten, stelde de

FL. 30.000,-

Juliana Welzijns Fonds doneert FL. 30.000,- voor 10e Toetsingsronde

Dit najaar zal het Panel Toetsing Jaarverslagen voor de 10e achtereenvolgende maal organisaties en instellingen uitnodigen het jaarverslag ter toetsing in te zenden. Een jubileum-ronde die het Panel niet ongemerkt voorbij wil laten gaan.

Het Juliana Welzijn Fonds heeft het Panel Toetsing Jaarverslagen laten weten Fl. 30.000,- beschikbaar te stellen om ter gelegenheid van dit jubileum bijzondere activiteiten te ontwikkelen.

De nieuwe vrijwilligers

Onderzoek naar bevordering van vrijwilligerswerk door allochtonen

door Henk Jan van Daal, Hilda Verwey Jonker Instituut Utrecht

Tal van voorzieningen, op terreinen als recreatie, sport, speeltuinwerk, sociaal-cultureel werk, hulpverlening en bewonersparticipatie, kunnen niet meer bestaan zonder uitvoerende en bestuurlijke vrijwilligers. In de Nederlandse samenleving worden de laatste jaren veel mensen opgenomen wier wortels elders liggen en daardoor zijn organisaties in toenemende mate mede afhankelijk van de inzet van allochtone vrijwilligers. Binnen sommige wijken van grote en middelgrote steden komt nu al het voortbestaan van sommige gemeenschapsvoorzieningen in gevaar vanwege de achterblijvende deelname van allochtonen, die soms de meerderheid van de bewoners vormen. Daarmee komen niet alleen de organisaties in de problemen, maar worden ook de gebruikers van voorzieningen gedupeerd.

Vooraf waar de gebruikers van voorzieningen allochtoon zijn, wordt inzet door allochtone vrijwilligers nood gemist. Vrijwilligerswerk komt niet alleen cliënten en de samenleving ten goede, maar ook de vrijwilliger zelf. Het levert bij uitstek persoonlijke voordelen op voor degenen die zich ervoor inzetten, zoals: het leggen van contacten; deelname aan netwerken; het opdoen van ervaring, ook relevant voor betaald werk; het mee kunnen bepalen van de richting die de samenleving uitgaat, en het uitdragen van de eigen waarden. Allochtonen missen dergelijke persoonlijke baten wanneer ze in onvoldoende mate deelnemen aan vrijwilligerswerk. Mede omdat de kansen op betaald werk voor veel allochtonen zijn afgenomen, kan vrijwilligerswerk belangrijke functies vervullen. In nog sterkere mate zou vrijwilligerswerk asielgerechtigden kunnen helpen om in de samenleving thuis te geraken. Vrijwilligerswerk levert ook een belangrijke bijdrage aan het draaiende houden van een democratische samenleving. In dit verband wordt ge-

sproken van een 'civil society', om aan te geven dat de actieve participatie van burgers het karakter van de samenleving in gunstige zin beïnvloedt. Participatie en vrijwilligerswerk binnen verenigingen en andere algemene maatschappelijke organisaties vormen bij uitstek een bindmiddel binnen zo'n samenleving. Doordat allochtonen nog in te geringe mate participeren en te weinig vrijwilligerswerk doen binnen algemene organisaties, worden de inherente mogelijkheden om de integratie van verschillende bevolkingsgroepen te bevorderen niet optimaal benut.

Met de bevordering van deelname aan vrijwilligerswerk door allochtonen zijn dus verschillende belangen gediend. Juist omdat verschillende partijen beseften dat een betere vertegenwoordiging van allochtonen in het vrijwilligerswerk een gemeenschappelijk belang van allochtonen en autochtonen is, werd door de gemeente Rotterdam en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport besloten om onderzoek te laten doen. Dit onderzoek kan bijdragen aan een uiteindelijk praktijkverbetering. Het onderzoek is uitgevoerd door het Verwey-Jonker Instituut.

Er zijn twee publicaties uitgebracht. Het uitgebreide onderzoeksverslag 'De Nieuwe Vrijwilligers' bevat allereerst kwantitatieve gegevens over de betrokkenheid van Rotterdamse allochtonen bij maatschappelijke organisaties en hun deelname aan vrijwilligerswerk. Verder worden praktijken waarin deelname van allochtonen aan vrijwilligerswerk worden bevorderd beschreven en geanalyseerd.

Op basis van de onderzoeksresultaten is het 'Vademecum Allochtonen en Vrijwilligerswerk' samengesteld. Dit is bedoeld als handreiking voor wie beleidsmatig of in de praktijk met allochtone vrijwilligers te maken krijgt.

Statistische gegevens

De veronderstelling dat allochtonen minder vaak dan autochtonen deelnemen aan vrijwilligerswerk in algemene organisaties is voor de stad Rotterdam bevestigd. Verrassend is

de bevinding dat weinig allochtonen bij zelforganisaties, anders dan die op religieus en sportgebied, betrokken zijn. Het feit dat allochtonen minder vaak worden gevraagd om vrijwilligerswerk te doen lijkt één van de redenen te zijn van hun achterblijvende deelname. Deze bevinding biedt ruimschoots aanknopingspunten voor verbetering van de rekrutering van allochtone vrijwilligers.

Onderzoek

De centrale vraag in het deelonderzoek naar goede praktijken luidde: Hoe verlopen - meer en minder succesvolle - processen en hoe zien sociale praktijken eruit, waarbij allochtonen een positie gaan bekleden in het vrijwilligerswerk binnen algemene organisaties. Vanuit het onderzoeksperspectief is er een voedingsbodem voor goede praktijken, wanneer verschillende categorieën actoren inzien dat de eigen belangen gediend zijn met toenadering tot en acceptatie van anderen. Allochtonen en betrokkenen bij Nederlandse organisaties leven vaak, bij wijze van spreken, in gescheiden werelden. Om de afstand te verkleinen kan van één van beide of van beide kanten actie wordt ondernomen. Allochtonen die hier al enigszins geacclimatiseerd zijn, vaak van de tweede generatie, zullen pogingen tot toenadering doen als de vooruitzichten op acceptatie door 'gevestigden' gunstig zijn.

Tot op heden blijken er betrekkelijk weinig algemene organisaties met allochtone vrijwilligers te zijn. Toch dienen zich veelbelovende wegen ter bevordering van vrijwilligerswerk aan. Ongeveer 40 praktijksituaties zijn onderzocht, in Rotterdam en elders, vooral in de grote steden. Werkterreinen als het sociaal-cultureel werk en de sport komen er, zeker in Rotterdam, het beste af. Maar ook in Rotterdam lukt de participatiebevordering nog slecht op werkterreinen als de hulpverlening en bewonersparticipatie. Een vacaturebank voor allochtone bestuurskandidaten blijkt in die stad goed werk te kunnen doen. Analyse van deze praktijksituaties bracht verschillende principes aan het licht.

die als richtsnoer kunnen dienen bij het bevorderen van deelname aan uitvoerend en bestuurlijk vrijwilligerswerk door allochtonen. Aan de opgespoorde goede praktijken bleken vier brede strategieën ten grondslag te liggen.

I. Rekening houden met omstandigheden en behoeften van verschillende partijen.

Een goede praktijk schenkt aandacht aan inzichten, gebruiken, belangen en competenties van de verschillende partijen, en houdt rekening met de fase in het integratieproces. Algemene organisaties zijn op te vatten als speelvelden met een eigen cultuur en eigen spelregels. De spelregels komen vaak voort uit de cultuur van autochtonen en zorgen er voor dat zij in een sterkere positie verkeren dan allochtonen. Allochtonen, in een zwakkere positie, zijn bij toenadering meestal genoodzaakt om veel meer van de eigen culturele verworvenheden prijs te geven dan autochtonen. Hoe groter de afstand tussen cultuurpatronen en gewoonten van nieuwkomers aan de ene kant en de spelregels van de gevestigden aan de andere kant, des te groter is de opgave aan beide kanten. Toenadering vergt aan beide kanten flexibiliteit en onderhandelingsvaardigheden. Zelfvertrouwen en vertrouwen in de positieve gevolgen van samenspel bevorderen toenadering en acceptatie.

Er doen zich verschillende typen belemmeringen voor rond toenadering en acceptatie. Allereerst hebben veel mensen de neiging om bestaande situaties in stand te houden. Gescheiden werelden kunnen zodoende langdurig op afstand van elkaar blijven bestaan. Een tweede belemmering is het ontbreken van kennis over en inzicht in mogelijkheden en voordelen van toenadering. Wanneer men niet ziet hoe men nader tot elkaar moet komen en wat de baten daarvan kunnen zijn, zal men niet snel tot actie overgaan. In de derde plaats kunnen belangen- of vermeende belangen - een belemmerende rol spelen. Sommige personen worden door toenadering in hun belangen geschaad, maar in

andere gevallen ziet men niet dat toenadering juist voordelig is. Om nader tot elkaar te kunnen komen zijn verder allerlei vaardigheden nodig, bijvoorbeeld taalbeheersing en sociale vaardigheden. Wanneer de toenadering geslaagd is kunnen vervolgens de verschillende gedragscodes samenwerking bemoeilijken. Nodig kan dan zijn om, in onderhandeling, tot overeenstemming over nieuwe, gezamenlijk aanvaarde codes te komen. Het ontbreken van een verbeteringsplan, gericht op het slechten van deze barrières, kan als laatste belemmering worden opgevat. Praktijken en organisatieculturen dienen te worden ontwikkeld om deze belemmeringen weg te nemen.

II. Streven naar een organisatie die open staat voor diversiteit

Goede praktijken kenmerken zich door het streven naar een gelijke benadering en behandeling van individuen, ongeacht hun etniciteit. Zo'n benadering kan gedijen terwijl men vanuit diversiteit een nieuwe organisatiecultuur ontwikkelt. Samenwerking en onderhandeling, maar ook samenbindende gevoelens zoals clubliefde, gemeenschappelijke ambitie of wijkgevoel, kunnen daartoe worden benut.

III. Ontwikkelen van speciaal beleid in bijzondere gevallen

Om gelijke kansen of een evenredige vertegenwoordiging van bevolkingsgroepen te bewerkstelligen kan het nodig zijn bepaalde bevolkingsgroepen gedurende een bepaalde periode speciale aandacht te geven. Omdat speciale aandacht voor individuen en etnische groepen negatieve bijeffecten kan hebben, moet hiermee behoedzaam worden omgesprongen. Mogelijke praktijken vanuit deze strategie zijn: groepsvorming ondersteunen, aansluiten op vertrouwde vormen van vrijwillige inzet, minder sterk de formele kanten van vrijwilligerswerk benadrukken, rekening houden met belangen en motieven van minder geïntegreerde allochtonen, specifieke rekruteringswijzen en kanalen benutten en rekening houden met betrekkelijk langdurige ontwikkelingsprocessen.

IV. Streven naar een systematische aanpak

Afhankelijk van de omvang en het aspiratieniveau van organisaties kan worden gekozen voor een impliciete aanpak dan wel een expliciete en systematische strategie rond positietoewijzing. Wanneer gekozen wordt voor een expliciete aanpak gaat het om de volgende varianten: projecten die gericht zijn op bemiddeling en toeleiding; externe ondersteuning bij het 'openen' van de organisatie, door middel van ondermeer cursussen, trainingen en het ontwikkelen van handleidingen en externe begeleiding vanuit een organisatie die gespecialiseerd is in het bevorderen van vrijwilligerswerk door allochtonen.

Informatie over de publicaties:

De Nieuwe Vrijwilligers; Een onderzoek naar vrijwilligerswerk door allochtonen. Door: Henk Jan van Daal, met bijdragen van Karin Huntjens. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut. December 1994.

Vademecum Allochtonen en Vrijwilligerswerk. Henk Jan van Daal. Als vervolg op het onderzoek is een handreiking samengesteld voor wie beleidsmatig of praktisch bezig is met het betrekken van allochtonen bij - vrijwilligerswerk in - algemene organisaties.

Genoemde publicaties kunnen schriftelijk of telefonisch worden besteld bij:

*het Verwey-Jonker Instituut,
Kramme Nieuwegracht 6,
3512 HG Utrecht,
telefoon (030) 300799,
fax (030) 300683,
onder vermelding van de titel en uw naam en adres. Bij toezending van het rapport/de rapporten ontvangt u een accept-giro.*

Ouderen wonen met toekomst

Overzichtspublikaties Ouderenhuisvesting

door Chris Veldhuysen

In het ouderenbeleid wordt veel gesproken over substitutie van dure voorzieningen door goedkopere voorzieningen. Belangrijk onderdeel in die discussie is de mogelijkheid voor ouderen zo lang mogelijk thuis te blijven wonen. Een goed en praktisch overzicht van recente ontwikkelingen ontbrak echter tot voor kort.

Onlangs is er echter een reeks VNG-publikaties verschenen over verschillende aspecten van ouderenhuysvesting. De rode draad door de publikaties heen is het streven naar een samenhangende aanpak, zo mogelijk op wijkniveau. De publikaties geven een goed beeld van de breedte van het terrein. Ze zijn bedoeld als een soort naslagwerk. Maar ze zijn ook praktisch van aard door de vele praktijkvoorbeelden uit diverse steden.

Deze publikaties zijn bij de VNG verschenen onder de titel 'Ouderen Wonen met toekomst'. De publikaties zijn tot stand gekomen onder begeleiding van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM), Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) en het Coördinatieorgaan Samenwerkende Ouderenorganisaties (CSO). De reeks bestaat uit een Overzichtspublikatie en een zestal themapublikaties. Dat zijn:

1. Verdeling van woningen.
2. Aanpassing van de woningvoorraad.
3. Nieuwbouw voor ouderen
4. Aanpak van de woonomgeving.
5. Zorg- en dienstverlening op maat.
6. Initiatieven van ouderen.

De VNG-uitgaven zijn vooral geschreven voor gemeenten, corporaties en zorgaanbieders. Ook voor (ouderen)opbouwwerk bieden de publikaties veel bruikbare informatie. Maar een zekere vertaling en uitwerking naar handvatten, werkwijzen en positiebepaling is wel nodig. Zo wordt in de Overzichtspublikatie onder het kopje Stichting Welzijn Ouderen slechts zeven regels aan deze werksoort gewijd.

Wat in de eerste vijf publikaties enigszins ontbreekt is een conse-

quente lijn van wat ouderen zelf op de verschillende terreinen kunnen doen. Dit wordt enigszins goed gemaakt door de zesde publikatie over 'Initiatieven van ouderen'. Mijn indruk is echter dat er meer mogelijkheden (moeten) bestaan dan de in deze publikatie genoemde initiatieven. Bij deze laatste publikatie wil ik kort stilstaan. In een volgende MO-Samenlevingsopbouw gaan we wat uitgebreider op de verschillende publikaties in.

Eigen initiatieven

In 'Initiatieven van ouderen' worden diverse voorbeelden beschreven van wat ouderen zelf kunnen doen. Zo functioneren in diverse steden ouderenadviescommissies naar het voorbeeld van de Vrouwen Advies Commissie (bijvoorbeeld in Utrecht). In Venlo is een stedelijk Ouderen Platform opgezet gevormd door in wijken actieve groepen van ouderen. Op wijkniveau overlegt de voorzitter van een wijkgroep met de zorgcoördinator van de thuiszorg Ouderen zijn ook actief in het realiseren van bouwprojecten voor eigen woningen. De SIR-55 in Eindhoven is een stichting die oudereninitiatieven op dit terrein ondersteunt. Het gaat om initiatieven om voor ouderen geschikte koopwoningen te realiseren. In andere projecten wordt een combinatie tot stand gebracht tussen het realiseren van koop- en huurwoningen. Bij de landelijke Verenigingen Groepswonen voor Ouderen zijn allerlei (vormen van) woongemeenschappen van ouderen bekend, bijvoorbeeld voor alleenstaande vrouwen of voor allochtone ouderen. De stichting Abbeyfield tracht woonvormen voor alleenstaande ouderen te realiseren. Abbeyfield-wooncomplexen bieden de ouderen een eigen woonruimte, gemeenschappelijke voorzieningen en een inwonend begeleider of begeleidster. Naast ouderen kunnen ook mensen uit de ouderenzorg, bedrijfsleven, maatschappelijke instellingen in het bestuur van Abbeyfield-wooncomplexen actief zijn. Steeds vaker nemen ouderen het initiatief om de woonomgeving te beoordelen op geschiktheid voor

nieuw te bouwen complexen of voor bestaande woningen in combinatie met een gerichte woningtoewijzing. Het beoordelen van de veiligheid van de buurt wordt door ouderen zeer belangrijk gevonden. Hiervoor zijn diverse vormen en instrumenten in ontwikkeling.

Ook zijn er diverse initiatieven van ouderen om te komen tot realisering van een pakket van dienstverlening vanuit een woningbouwvereniging of thuiszorg. Het verzorgingstehuis De Klinker in Amsterdam heeft in samenwerking met een Woningbouwvereniging en de Thuiszorg een project Wonen+ voor 60-plus opgezet. Het project biedt een abonnement op een pakket van diensten als kleine aanpassingen aan woning, alarmeringssysteem, gegarandeerde hulp in de huishouding, restaurant, logeer- of ziekenkamer. Vanuit wijksteunpunten in Breda worden ook zorgvoorzieningen geboden voor wijkbewoners.

Voor meer informatie over de publikaties en over een uitgebreide adressenlijst wordt verwezen naar:

de VNG-uitgeverij,
Postbus 30435,
2500 GK Den Haag,
telefax (070) 3469201 en

VNG (SGBO),
Nassaulaan 12,
2514 JS Den Haag
070 - 3738393

KIOSK

door Norbert Broenink

*Leren dat leren leuk is.
(Coby van Geffen)*

Doen, nr.72, December 1994

Om te voorkomen dat kleuters met een achterstand aan het basisonderwijs beginnen zijn in een aantal steden de succesvolle Opstap-projecten. Via een leer- en spelprogramma worden kinderen van vier tot zes jaar voorbereid op de basisschool. De begeleiding wordt gedaan door de ouders (meestal de moeder).

Sinds de introductie vijf jaar geleden is het aantal projecten explosief gegroeid. Amsterdam kent momenteel zestig groepen. Naast multi-culturele groepen zijn er groepen gericht op specifieke autochtone afkomst. Deze autochtone ouders kunnen een extra handicap hebben omdat ze de taal niet goed spreken en een ander schoolstelsel gewend zijn. Het Opstap-project draagt er mede toe bij dat deze ouders bekend raken met de school. Voor de begeleiding is per project een buurtmoeder. Zij is voor een aantal uur in dienst van de stichting die het project uitvoert en komt uit de buurt. Behalve als begeleidster van het project wordt ze vaak gezien als vertrouwenspersoon. Ondanks de zwaardere taak zijn zij net als de ouders zeer positief over de projecten.

*Langzaam Voorwaarts
(Justus Veenman)*

Migrantenstudies, 1994, nr.4

In dit artikel behandelt de auteur die directeur is van het Instituut voor Sociologisch Onderzoek van de Erasmus Universiteit, de ontwikkelingen in de sociaal-economische positie van zes allochtone bevolkingscategorieën. Ruim tien jaar na het verschijnen van de Minderhedennota wordt bekeken of deze effect heeft gehad. Om de doelstelling van de nota, sociale integratie, te kunnen bestuderen splitst de auteur deze op in oriëntatie (het houdingsaspect) en participatie (het gedragsaspect). Deze laatste valt onder te verdelen in een formele participatie (deelname aan instituties, onderwijs etc.) en informele participatie (sociale contacten). Bij het bestuderen van de trends

over de laatste tien jaar blijkt dat de sociaal-economische positie van de allochtone groepen (dit is de formele participatie) in absolute termen verbeterd maar relatief (t.o.v. de autochtone bevolking) niet. Voor zowel onderwijs en arbeid verbeterd hun positie maar is de verbetering van de autochtone bevolking groter. Na verdere bestudering komt de auteur tot de conclusie dat specifiek beleid nog steeds wenselijk is. Omdat de garantie niet bestaat dat zij 'delen in de opbrengsten van algemene beleidsmaatregelen'. 'Het tegendeel moet gevreesd worden.'

*'Ze moeten zich rot schamen'
(Maria Ruygrok)*

Patiënt en Perspectief, jaargang 1, 1 december 1994.

In dit artikel komen de gevolgen en problemen van de uitvoering van de WVG (Wet Voorzieningen Gehandicapten) aan bod. Aan de hand van voorbeelden wordt duidelijk wat de knelpunten zijn; een slechte afstemming tussen gemeente/WVG en AWBZ/Zorgverzekeraars, niet deskundige gemeentefunctionarissen, problemen door de bijdrageheffing en te grote vrijheid voor de gemeente om voor sommige cliënten te zuinig beleid te voeren. Tekendend hiervoor is dat de namen van de personen uit de voorbeelden zijn veranderd omdat ze bang waren last te krijgen met de WVG-ambtenaren.

De gehandicaptenraad probeert de klachten zo goed mogelijk te registreren en kan behulpzaam zijn bij het aanspannen van proefprocessen.

*De uitvoering van de bijstandswet
(Roeland van Geuns en Ger Hom-
burg)*

**Tijdschrift voor Arbeidsvraagstuk-
ken, jrg.10, 1994/3.**

Dit artikel is geschreven naar aanleiding van de discussie over de uitvoering van de ABW (Algemene Bijstandswet) en de Commissie-Van der Zwan. Deze commissie bekriftigde in scherpe woorden de uitvoering van de ABW in haar rapport 'Het recht op bijstand' in september 1993. Het artikel behan-

deld eerst het veldonderzoek waarop het rapport is gebaseerd en vervolgens de analyse van de gegevens. Hieruit blijkt dat naast een kloof tussen wet en uitvoering, grote verschillen in uitvoering bestaan tussen gemeentes. De aanbevelingen van het rapport 'Het recht op bijstand' zijn onder andere een krachtig activeringsbeleid en het sterker benadrukken van de eigen verantwoordelijkheid en plichten van de bijstandsontvanger. Dit door een versterking van de poortwachtersfunctie, aanpassing van de normantiek en decentralisatie van het uitstroombesluit. Mede hierdoor kan men voldoen aan de drie belangrijkste uitgangspunten:

- de bijstandswet als laatste vangnet
- het tot een minimum beperken van de beroep op de bijstand.
- de bijstandsafhankelijkheid zo kort mogelijk houden.

De auteurs betwijfelen of een dergelijke invulling van de bijstandswet 'wenselijk is in het licht van de maatschappelijke en economische ontwikkelingen'. Een tekort aan betaald werk verhindert een dergelijke uitvoering. 'De bijstandswet zou eerder de vorm van een activeringswet moeten krijgen, waarbij meer recht wordt gedaan aan de positie van verzorgenden, volstrekt kansloze werkelozen, kunstenaars, etc.'

*Minima steeds verder achteruit
(Peter Noordermeer)*

FNV Magazine, 17 November 1994.

In opdracht van de FNV is de koopkracht onderzocht van huishoudens met een inkomen rond het minimum. Het onderzoek is verricht onder 598 huishoudens van voornamelijk alleenstaanden, vrouwen en ouderen vanaf vijftig jaar. Gebleken is dat in 1994 de koopkracht voor deze groep gedaald is met 2 procent. Zo leeft een groot deel (28%) in een schuldsituatie. Bij huishoudens in de bijstand met kinderen is dat percentage zelfs 47%. Volgens federatiebestuurder Henk Muller van het FNV krijgen mensen die langdurig in een dergelijke situatie zitten het steeds moeilijker. 'De maatregelen in het kader van de kinderbijslag maken het alleen nog

maar erger. Hij pleit voor een verruiming van de bijzondere bijstand en voor een koppeling tussen uitkeringen en lonen.

Toepassing en uitvoering van de JWG in Den Haag
(Maaïke Zorgman)

Tijdschrift voor arbeid en bewustzijn, 1994, nr.2.

In dit artikel wordt nader ingegaan op de Jeugdwerkgarantiewet en specifiek op de uitvoering ervan in Den Haag. De auteur vergelijkt de JWG met een eenvoudig recept om jongeren klaar te stomen voor de arbeidsmarkt, door middel van netwerkvorming, scholing, training en werkervaring. De JWG is een onderdeel van het 'activerende arbeidsmarktbeleid' wat de overheid

sinds de jaren tachtig voert. Volgens de auteur wordt door de uitvoering de plichten te zwaar benadrukt en de rechten te veel verminderd, met als gevolg dat het ontbreken van banen op de achtergrond verdwijnt.

De bedoeling dat de JWG sluitend is wordt geanalyseerd via twee definities:

- * sluitend door een aanpak dat niemand buiten de boot valt.
- * sluitend doordat iedereen kan uitstromen naar reguliere arbeid of scholing.

Om de praktijksituatie te onderzoeken wordt de JWG-uitvoering in Den Haag bekeken omdat deze stad het minste 'lege' contracten heeft. Den Haag kent een stelsel van voortrajecten waarbij o.a. pro-

blemen met sociale vaardigheden en taalproblemen aan bod komen. De coördinatie van de verwijzing naar de JWG gebeurt sinds 1 januari 1994 door het Werkgroep Jongeren-team. Ondanks de grote inspanningen en goede samenwerking tussen de verschillende organisaties, moet geconcludeerd worden dat volgens beide definities de aanpak in Den Haag niet sluitend is.

Het grijze Europa

Van 30 augustus tot en met 2 september vindt in de Amsterdamse RAI het derde Europese Gerontologische Congres plaats. Organisator van het congres is het Nederlands Instituut voor Gerontologie samen met de 'International Association of Gerontology'. Het thema is 'Ouder worden in een veranderend Europa: Keuzes en beperkingen' (Ageing in a Changing Europe: Choices and Limitations). Hieronder volgen enige passages uit de (in het Engels gestelde) uitnodiging.

Vele Europese landen overdenken momenteel hun ouderenbeleid. Het is duidelijk dat Europa een periode van zeer snelle politieke en economische ontwikkeling doormaakt. Electronische 'highways' worden ontwikkeld die kant en klare informatie beschikbaar maken in iedere regio ter wereld; regionale gezondheids- en welzijnsnetwerken worden gevormd en de uitwisseling van gegevens en ervaringen zal tot ontwikkeling komen. Deze processen zullen onze cultuur veranderen. En ofschoon gezondheidszorg- en welzijnsstelsels aanhoudend op nationaal

beleid gebaseerd zullen zijn, kan men nu reeds voorzien dat deze verschillende beleidsontwerpen in de toekomst meer en meer op elkaar betrokken zullen worden. Dit congres beoogt een bijdrage te leveren aan de integratie van innovatieve ideeën en beleid en wetenschappelijk onderzoek. De ouderen van nu en die in de naaste toekomst, zijn de 'founding fathers' van het naoorlogse Europa. Zij zijn zich bewust van hun politieke macht in de samenleving en van hun rechten op een speciaal op hen gericht adequaat, geïntegreerd gezondheids- en welzijnsstelsel. Het congresprogramma bestrijkt het geheel van onderwerpen die met ouderen te maken hebben: van de uitdagingen van de vergrijzing tot factoren en omstandigheden die de gezondheid bedreigen. Er zullen multi-disciplinaire symposia worden gehouden over veranderende zorgarrangementen voor ouderen, economische aspecten van de vergrijzende samenleving, gerontechnologie, migratie, internationaal vergelijkend onderzoek, cul-

tuur en ouder worden, ethiek ten behoeve van ouderenzorg, intergenerationele afhankelijkheid, en de vergrijzing van etnische minderheden. Ook wordt er een speciaal programma voor gerodontologen (tandartsen, dus) aangeboden.

Eën van de drie hoofdthema's wordt gevormd door de sociale en gedragskundige kant van de problematiek (Social and behavioural symposia). Wellicht iets voor MO-lezers? Als u zich aanmeldt voor 15 mei is het iets goedkoper. De voertaal op het congres is Engels. U kunt zich aanmelden bij: Congres Secretariaat III European Congress of Gerontology, p/a RAI, Europaplein, Amsterdam, telefoonnr.: 020-5491212.

Bewoners Belangen

Onlangs bereikte de redactie het bericht dat de bewoners van Ommoord te Rotterdam in het geweer zijn gekomen tegen de aangekondigde huurverhogingen. De bewoners hebben een open brief gezonden naar de vaste Tweede Kamercommissie Volkhuusvesting. Hieronder wordt de brief integraal weergegeven. Uit de brief blijkt dat er alle redenen bestaan om de 'huurprijs-historie' van woningen goed in kaart te brengen. Een paar procent huurverhoging per jaar, brengt per keer niet veel stijging te weeg, maar tel het maar eens bij elkaar op. Voorts is het natuurlijk vreemd dat in deze tijd van 'klant-bewustzijn', ook van leveranciers van overheidsprodukten, huurders niets wordt gevraagd. Is het wel een reële huurverhoging? Krijgen de bewoners er ook iets voor terug? Realiseert de verhuurder zich wel dat jaarlijkse procentueel (gelijke) stijgingen in absolute bedragen geweldig kunnen oplopen, omdat het uitgangsbetrag natuurlijk steeds hoger wordt? Met andere woorden 4% in 1994 vertegenwoordigt een ander bedrag dan 4% in 1995 (= 4% van de huurprijs van 1994 + huurstijging van 1994). Dat cumulatieve-effect kan alleen al redenen genoeg zijn om percentages te laten aflopen. Onderstaande brief dateert van 25 januari jl.

Geachte leden van de commissie,

Als organisaties die actief zijn op het terrein van wonen en leven in de na-oorlogse Rotterdamse woonwijk Ommoord, willen wij namens de bewoners van 8.750 huurwoningen in deze wijk, onze ongerustheid uitspreken over het huurbeleid van de overheid. Daar wij bemerken dat we bij de verhuurders zelf weinig voet aan de grond krijgen omdat zij zich verschuilen achter politieke keuzes, willen wij u via deze weg attenderen op het volgende.

1. De jaarlijkse huurverhogingen

De huren van een groot aantal woningen in onze wijk zijn door de jaarlijkse verhogingen, mede door de cumulatieve werking ervan, opgelopen tot hoogten, die niet meer aanvaardbaar zijn. Het inkomen van de huurders is niet of nauwelijks gestegen, terwijl de percentages van de huurverhogingen de laatste jaren ver boven de inflatie uitgaan. Aan deze tegenstelling zal een einde moeten komen, willen de huren betaalbaar blijven.

2. De doorstroming

Het argument c.q. instrument van de doorstroming blijkt nauwelijks te werken. Slechts weinigen die te goedkoop wonen zullen hun woning verlaten, en voor degenen die te duur wonen is verhuizen moeilijk, omdat er te weinig goedkope woningen beschikbaar zijn. In onze wijk zien wij dat dit mede veroorzaakt wordt door de alom toegepaste huurharmonisatie in eens. De verhuurder trekt bij mutatie de huur van de woning flink op, als de prijs-kwaliteitsverhouding en de maximaal redelijke huurprijs dit toelaten. Ook hier is dus sprake van een tegenstelling in het huurbeleid, hetgeen zeker niet het doel van de doorstroming is.

3. De maximaal redelijke huurprijs

De maximaal redelijke huurprijs, die volgens het puntensysteem bereikt mag worden, ligt veel te hoog. De marges voor korporaties om hierbinnen maar op te trekken zijn daarom veel te groot. Wij pleiten ervoor om bij de komende huurverhogingen deze maximaal redelijke huurprijs enige jaren te bevroren.

4. Maximale huurverhoging

In onderstaande tabel staan een aantal cijfers van de afgelopen jaren en het komende jaar, met een specificatie voor onze wijk. Hieruit blijkt duidelijk dat in Ommoord de huurverhogingen niet mis zijn (gewees).

	1993	1994	1995
Gem. minimale huurstijging	4,75%	4,25%	3,50%
Landelijk gemiddelde	5,40%	5,07%?	
gemiddelde in Ommoord	5,60%	5,42%?	
Max. toelootbare huurverhoging	6,00%	6,00%	6,50%

Verhoging van de maximale huurstijging naar 6,5% is voor de huurders van Ommoord dan ook niet acceptabel. De differentiatie in de huurverhoging is, vermoedelijk door een geslaagde lobby van de korporaties, weliswaar groter geworden, maar werkt volgens het bovenstaande nadelig uit voor een attractieve wijk als Ommoord. Toch wonen ook in een wijk als Ommoord minder-draagkrachtige huurders, waaronder relatief veel ouderen met een bevroren AOW en veelal zonder waarde- vast pensioen. Vooral de particuliere verhuurders, die helaas niet gehouden zijn aan de wettelijke verplichting om met de huurders te overleggen, zullen van deze 6,5% gretig gebruik maken. De huurders zijn weer de dupe.

De huursubsidie biedt voor hen ook te weinig soelaas, omdat die niet evenredig met de stijging van de huurprijs toeneemt. Bovendien wordt de huursubsidie nog regelmatig naar beneden bijgesteld. Wij vrezen dan ook dat het huidige huurbeleid segregatie in de hand werkt en er straks sprake is van wijken voor de rijkere en wijken voor de armeren. Naar onze mening moet de maximale huurverhoging dus niet stijgen naar 6,5%, maar dalen.

5. Rechtspositie van de huurders

Van het voeren van overleg met de huurdersorganisaties, waartoe de sociale verhuurders op grond van het Besluit Beheer Sociale Huursector (BBSH) verplicht zijn, is in de praktijk nog weinig terecht gekomen. De 'overleggen' die het afgelopen

jaar over de huurverhoging zijn gevoerd, verdienen nauwelijks het predikaat 'overleg' er was sprake van eenzijdige informatie-overdracht, waar huurders(organisaties) het best mee oneens mochten zijn, maar dat veranderde weinig aan de percentages. Wij achten het van het grootste belang dat de wettelijke onderhandelingspositie van huurders, ook in de particuliere huursektor, verbeterd wordt.

Wij zijn er van overtuigd dat bovenstaande punten u niet onbekend zijn. Ook de Nederlandse Woonbond vraagt immers met grote regelmaat aandacht voor deze zaken. Door middel van deze brief pleiten wij ervoor dat het huurbeleid hoger op de agenda van de politieke partijen komt. Namens de bewoners van 8.750 huurwoningen in Ommoord,

Bewonersorganisatie Ommoord
Huurdersvereniging Ommoord.

Reactie?

In een persbericht van 20 maart jl. kondigt staatssecretaris Tommel het volgende aan:

"In een verzelfstandigde volkshuisvesting past de oprichting van een landelijk overlegorgaan tussen huurders en verhuurders. Ze dragen immers zelf een grotere verantwoordelijkheid, nu de rijksoverheid niet langer alles regelt." Dat zei staatssecretaris Tommel (VROM) vandaag bij de start van het overlegorgaan. De Nederlandse Woonbond, de Nationale Woningraad, het NCIV, koepel voor woningcorporaties en de Raad voor Onroerende Zaken ondertekenden in het bijzijn van de staatssecretaris een samenwerkingsconvenant.

Tommel toonde zich verheugd dat partijen de aanbevelingen van de commissie Huurders-Verhuurders hebben opgepakt en zijn gekomen tot de oprichting van het overlegorgaan. Hij sprak in het bijzonder zijn waardering uit voor het feit, dat ook de particuliere verhuurders erbij zijn betrokken.

"Het overlegorgaan is primair bedoeld om zelf zaken van gezamenlijk belang binnen de sector te bespreken en de regering aanbevelingen te doen over de kaders van het huurbeleid. In dat verband wil ik er nadrukkelijk op wijzen, dat het niet gaat om een nieuw adviesorgaan, maar om een overleg van de sector zelf.

Aanbeveling

Wat betreft de staatssecretaris kan het nieuwe overlegorgaan meteen aan de slag. Hij overhandigde aan het slot van de oprichtingsbijeenkomst een brief, waarin hij voor 1 juli aanstaande een aanbeveling vraagt over het huurverhogingspercentage waarboven vanaf 1996 overleg tussen huurders en verhuurder wettelijk verplicht is (de zogenaamde procesvereisten). Omdat partijen vooruitlopend op een wettelijke regeling ook al in 1995 in de geest ervan willen handelen, ziet de staatssecretaris met belangstelling de uitwerking van het beleid voor de komende maanden, inclusief het desbetreffende huurverhogingspercentage in 1995, tegemoet.

Stimuleringsfonds

In de brief schrijft Tommel, dat de instelling van een stimuleringsfonds voor de ontwikkeling en versterking van huurdersorganisaties op zijn instemming kan rekenen. Hij geeft aan dat het ministerie van VROM ook bereid is een financiële bijdrage te leveren. (einde persbericht)

Wellicht is het voor allerlei opbouwwerkers en bewonersorganisaties interessant om ook eens na te gaan of zij in hun gemeente of wijk coalities kunnen aangaan met huurdersverenigingen. Voorts moeten we constateren dat bovengenoemd landelijk overleg natuurlijk alleen maar zinvol is als het wordt gevoerd door informatie vanuit kleinschaliger verbanden.

Met dank aan Barbera van Rossum, opbouwwerkster in Ommoord. (Fenny Gerrits)

Oude en nieuwe stereotypen onder de loep

"Je bent oud en je wilt wat." "Gratis busreis lokt de oudere gokker."
"Oma wordt zwanger." "De terugkeer van de ouderen." "Manager kiest voor 'jong'." "De 'grijzen' worden last én macht in de toekomst."
Zomaar een greep uit de kranten-

koppen van de afgelopen tijd. Alle zeggen iets over ouderen, maar drukken vooral verlegenheid met de ouderdom zelf uit.

Een kop als "De terugkeer van de ouderen" geeft misschien nog wel

het meest te denken. Zijn ouderen ooit afwezig geweest? Of waren zij misschien niet in beeld? Ook nu lijkt het publieke debat over ouderen vooral anderen te betreffen: ik ben niet oud maar hij ..... Met de nieuwe publikatie Beeldvorming over ouder

worden nodigt het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn/ NIZW de lezer uit om vraagtekens te zetten bij die stereotype beelden. Het boek is verschenen in de reeks Cahiers Ouderdom en Levensloop van Bohn en Stafleu van Loghum.

Stereotype beelden over ouder worden spelen een rol bij de manier waarop dienstverleners in de sector zorg en welzijn omgaan met oudere cliënten. De vraag is alleen in hoeverre zij zich bewust zijn van de invloed van die beelden in hun dagelijks werk. Met het boek *Beeldvorming over ouder worden* wil het NIZW hulp- en dienstverle-

ners een kader geven om na te denken over de eigen beeldvorming over én de communicatie met de oudere cliënt. Uitgangspunt is dat niet 'de oudere' maar de individuele mens centraal moet staan in de dienstverlening. Zorg op maat, een luisterend oor en aandacht voor levensverhalen zijn de ingrediënten voor een positieve aanpak.

Het boek bevat praktische suggesties om eenzijdige benadering van oudere cliënten te voorkomen of tegen te gaan. Zo worden inzichten uit de communicatieleer als bouwstenen aangeboden, waarmee dienstverleners hun eigen beeldvor-

ming rond oudere cliënten kunnen doordenken en desgewenst bijstellen. Ook komen projecten aan bod waarin dienstverleners een bijdrage kunnen leveren aan een genuanceerde beeldvorming tussen ouderen en jongeren in de samenleving.

Beeldvorming over ouder worden is geschreven door Kees Peninx, kost F 35,-. Verschenen in de reeks Cahiers Ouderdom en Levensloop van uitgeverij Bohn Stafleu van Loghum, Houten/ Diegem 1995. ISBN: 90 313 1706 3. Het boek is ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Consultatie & Advies Samenlevingsopbouw

Wanneer het vastloopt.....

Het werken aan processen van samenlevingsopbouw vraagt creativiteit en een kritische benadering van het eigen werk. Deze kwaliteiten kunnen om allerlei redenen danig in het gedrang komen. De beroepsbeoefenaar komt dan met zichzelf en/of de werksituatie in de knoop te zitten, of verliest het (over-) zicht op het werk dat hij/zij onderhanden heeft en/of de meest gewenste aanpak daarvan. ....*kan hulp van buiten welkom zijn.*

In een aantal gevallen voorziet de werkorganisatie in een voorziening voor dergelijke problematische situaties. Kleinere werkgevers kunnen echter dergelijke voorzieningen niet treffen, en grotere werkgevers hebben (onder budgettaire druk) veelal juist het mes gezet in werkbegeleidings- en verwante functies. Bovendien is het vaak zo dat in dergelijke situaties persoonlijke en privacy-redenen maken, dat beter een deskundige buitenstaander geraadpleegd kan worden dan iemand uit de eigen werkorganisatie.

Consultatie & Advies

Consultatie & Advies Samenlevingsopbouw is een netwerk van zeer ervaren beroepsgenoten en met specifieke kennis en kunde inzake

consultatie- en advieswerk. Zij kunnen in gerichte consultaties of adviesgesprekken bijdragen aan inzichten en oplossingen die nu, door een te sterke focus op de eigen (werk)situatie niet aan bod komen. Daarbij gaat het dikwijls om een ander licht op de situatie, op een andere omgang daarmee, om oplossingen van een andere orde. Gericht en in tijd begrensd. In één tot maximaal vijf consultaties of adviesgesprekken wordt er aan gewerkt beroepsgenoten te helpen bij een analyse van de eigen persoonlijke en professionele opties in de eigen werksituatie en/of de onderhanden zijnde werkopdrachten. De gesprekken duren in de regel niet langer dan anderhalf uur.

Aanvragen van consultatie of advies kunnen worden gedaan:

- door instellingen en organisaties die behoefte hebben aan reflexie op het eigen functioneren binnen de samenleving waarin men diensten verleent;
- door werkgevers ten behoeve van individuele werknemers;
- door individuele werknemers.

Intake

In een eerste gesprek wordt vastgesteld hoeveel gesprekken noodza-

kelijk zijn, waar de gesprekken zullen plaatsvinden en wat de kosten per consult zijn. Deze afspraken worden opgenomen in een verslag dat tevens geldt als overeenkomst.

Werkwijze

Samen met de consult- of adviesvragers wordt de huidige situatie in beeld gebracht, worden voorlopige doelen geformuleerd en wordt een stappenplan opgesteld om die doelen te realiseren. Vervolgens wordt samen in beeld gebracht welke hulpbronnen er beschikbaar zijn en welke belemmeringen om de doelen te realiseren. Tenslotte worden afspraken gemaakt over de concrete stappen die gezet zullen worden om de doelen te bereiken.

Aanvragen kunnen geschieden bij: Consultatie & Advies Samenlevingsopbouw, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag. Telefoon: 070 3804431. Fax: 070 3809973.

College van Toezicht

In het Netwerk Consultatie & Advies Samenlevingsopbouw zijn uitsluitend geregistreerde consultants en adviseurs opgenomen. Inschrijving in het Register geschiedt uitsluitend na ballotage door het College van Toezicht.

Opleiding tot sociaal gerontoloog

Ruim tien jaar geleden heeft de vakgroep sociologie van de VU binnen de faculteit der Sociaal-Culturele Wetenschappen het initiatief genomen om een vrije studierichting te ontwikkelen, die zou opleiden tot sociaal gerontoloog. In 1985 ging het eerste cursusjaar van start. Er zijn ondertussen bijna 100 afgestudeerden. De opleiding richt zich met name op uitbreiding en verdieping van kennis over het ouder worden en vergrijzing. Daarnaast wordt uitgebreid aandacht besteed aan sociaal-wetenschappelijk onderzoek en beleidsanalyse en -ontwikkeling.

Onder de studenten zijn er veel die op één of andere manier werkzaam zijn in de ouderenzorg, op het terrein van het ouderenbeleid dan wel op het bredere terrein van welzijn en gezondheidszorg. Zij hebben behoefte aan deze verdieping. Bij velen van hen is in hun hogere beroepsopleiding weinig aandacht aan dit werkveld besteed. Ouderenbeleid en ouderenzorg betreft inmiddels een enorm breed terrein. Daaronder moet de informatie ook over een breed terrein verspreid worden. Bovendien is het in brede kring bekend dat de vergrijzing die ons de komende decennia te wachten staat, vraagt om kennis en deskundigheidsontwikkeling. De opleiding tot sociaal gerontoloog biedt hier toe een goede mogelijkheid.

Multi-disciplinair

De gerontologie is de wetenschap die gericht is op het vergroten van de kennis van en het inzicht in het ouder worden van mensen. De studie van het proces van ouder worden kent vele invalshoeken. Allereerst de medische invalshoek. Hierbij wordt het ouder worden van de mens gekoppeld aan veranderingen in lichamelijke en geestelijke functies. Het vergroten van het inzicht in de (pathologische vormen van) veroudering van het menselijk lichaam (zowel fysiek als psychisch) en daaraan gekoppelde ziekten staan centraal. Verder kan de biologisch-genetische invalshoek

worden onderscheiden waarbij op een meer elementair niveau geprobeerd wordt meer inzicht te krijgen in het proces van veroudering met name op celniveau: wat is het proces van veroudering? Waarom wordt men ouder? Hoe verloopt het genetisch en biologische proces dat veroudering veroorzaakt en is dat proces te beïnvloeden? Een derde variant is de psychologische invalshoek. Elk individu wordt ouder en vult dat proces op eigen wijze in. Met andere woorden: de wijze waarop volwassenen de veranderingen in hun lichaam, geest en persoonlijk omgeving integreren in hun persoonlijk zingevingssysteem en de daaraan gekoppelde ontwikkelings-taken staat bij deze benadering centraal.

De vierde en laatste invalshoek is voorbehouden aan de sociale gerontologie. Hier wordt de aandacht vooral gericht op de wijze waarop de samenleving in structureel en cultureel opzicht omgaat met het proces van ouder worden en op de vraag welke plaats de ouderen als groep in de samenleving innemen. Door de vergrijzing van de Nederlandse samenleving is de positie die ouderen innemen de laatste decennia sterk veranderd. Naar de toekomst toe worden de vraagstukken rond ouderen en samenleving alleen maar belangrijker: welke keuzen maken we en wat zijn de gevolgen voor oudere en samenleving?

Recente thema's

Een belangrijke zeer actuele vraag is welke plaats de samenleving toebedeelt aan de ouderen en welke waardering daaraan wordt toegekend. Wordt de ouder wordende mens als zelfstandig participierend individu optimaal binnen de samenleving geïntegreerd, of is eerder sprake van leeftijdsdiscriminatie en sociaal isolement? Zijn de overheidsvoorzieningen op terreinen zoals huisvesting, inkomen en gezondheid afgestemd op de behoeften van ouderen of vormen zij de sluitpost op de begroting? Met andere woorden: beziet men het ouder worden vanuit een positieve invalshoek met nieuwe kansen en mogelijkheden, of beziet men ouder worden

vanuit een negatieve invalshoek: zorgbehoevend, afhankelijk en passief?

Een tweede belangrijk aandachtsveld van de sociale gerontologie behelst veranderingen in het sociale netwerk ten gevolge van veroudering. Het sociale netwerk is voor ouderen van essentieel belang om op een zelfstandige en menswaardige manier in de samenleving te kunnen participeren. Dit heeft te maken met emotionele en instrumentele ondersteuning. Naarmate men ouder wordt verandert de omvang en samenstelling van het sociale netwerk drastisch. Voorbeelden te over: het uit huis gaan van de kinderen, het verlies van partner, vrienden en kennissen.

Een derde belangrijk aandachtsveld van de sociale gerontologie vormt de vergrijzing en ontgroening van de Nederlandse bevolking. Nederland vergrijst in een rap tempo en de toename van het aantal ouderen zal grote gevolgen hebben voor vele beleidssectoren zoals de financiering van overheidsvoorzieningen, de AOW, en de gezondheidszorg en huisvestingssector.

Het onderwijsprogramma Sociale Gerontologie is zo samengesteld dat zowel de beschikbare theoretische als praktische expertise over de sociale gerontologie wordt overgedragen. Het programma is bij uitstek geschikt voor mensen met een HBO-achtergrond die werkzaam zijn in de ouderensector. De opleiding wordt gekenmerkt door flexibiliteit: men kan deeltijds of voltijds studeren, waarbij het doctoraal examen in maximaal vier respectievelijk minimaal twee jaar afgelegd kan worden.

*Bel voor meer informatie:
Onderwijs Voorlichting VU,
telefoonnr. 020-3445000,
of de vakgroep Sociologie en Sociale Gerontologie,
telefoonnr. 020-6763651.*

Opbouwwerk in uitvoering

Serie Rotterdamse praktijkbeschrijvingen

■ Nr.8 Annemarie Sour, Anne van Veenen
OPZOOMERDAG; Bloemetjes buiten zetten in Rotterdam

■ Nr.7 Peter W. Voogt
IN DE BUURT; participatie van migranten bij buurtbeheer

■ Nr.6 Petra van den Berg e.a.:
OP DE TRAP; portiekgesprekken in Het Oude Westen

■ Nr.5 Johan Janssens:
EEN NIEUW ZONNETJE; ouderen-netwerken in Oud Mathenesse & Het Witte Dorp

■ Nr. 4 Ton Huiskens
HET PLEIN; verboden te schoppen, te slaan en te dreigen

■ Nr.6 Annemarie Sour, Anne van Veenen
OPZOOMERDAG; Bloemetjes buiten zetten in Rotterdam

Op 28 mei 1994 vond een uniek opbouwproject plaats in Rotterdam: Opzomerdag. Tweeëndertig wijken gaan acht uitdagingen aan. Geveltuinen worden aangelegd en pleinen opgeknapt. Een wijkorkest geeft een openbaar optreden en op de pleinen staat een grote feesttent met een programma voor en door bewoners. Een wijkdiner vormt de afsluiting van de dag. Opbouwwerkers, vrijwilligers, een wijkagent en de voorman van een wijkonderhoudsploeg vertellen hoe Opzomerdag in hun wijk werd opgezet. De projectleider analyseert het evenement als methode om bewoners te activeren en sociale netwerken te ontwikkelen.

Gezamenlijke uitgave met Opzomer Mee, Rio en Dienst Gemeentewerken Rotterdam.

Met medewerking van Addie Bergwerff, Harrie Claassen, Loes van Delft, Johan Janssens, Jet de Jonge, Jos Schreurs, Suat Tas, Lies Verheij, Thijs van Welie en Ben van Zanten.

Foto's: Joop Reyngoud e. a.; 32 pg.'s; Rio, 1994; prijs 15,-

■ Nr.7 Peter W. Voogt

IN DE BUURT; participatie van migranten bij buurtbeheer

In de Rotterdamse wijken Bloemhof, Hillesluis en Het Oude Noorden zijn projecten opgezet om de deelname van Turkse en Marokkaanse bewoners aan activiteiten in de wijk te vergroten. Huisbezoeken om over stadvernieuwingsplannen te praten, het inrichten door Turkse vrouwen van een binnenterrein als speelplaats, een sport-toernooi voor jongeren op een plein.

Verschillende participatievormen passeren de revue: de reagerende, de stemverheffende, de opzoemerende bewoner en het kaderlid. Ook het belang van moskee- en zelforganisaties voor participatie en integratie wordt belicht.

Met medewerking van Angelina Adam, Müslüm Çelik, Fevzi Karaza en Hetty Zeegers.

Foto's: Joop Reyngoud, 24 pg.'s; Rio, 1994; prijs 115,-

■ Nr.8 Annemarie Sour, Anne van Veenen
OPZOOMERDAG; Bloemetjes buiten zetten in Rotterdam

Op 28 mei 1994 vond een uniek opbouwproject plaats in Rotterdam: Opzoomerdag. Tweeëndertig wijken gaan acht uitdagingen aan. Geveltuinen worden aangelegd en pleinen opgeknapt. Een wijkorkest geeft een openbaar optreden en op de pleinen staat een grote feesttent met een programma voor en door bewoners. Een wijkdiner vormt de afsluiting van de dag. Opbouwwerkers, vrijwilligers, een wijkagent en de voorman van een wijkonderhouds-ploeg vertellen hoe Opzoomerdag in hun wijk werd opgezet. De projectleider analyseert het evenement als methode om bewoners te activeren en sociale netwerken te ontwikkelen.

Gezamenlijke uitgave met Opzoomer Mee, Rio en Dienst Gemeentewerken Rotterdam.

Met medewerking van Addie Bergwerff, Harrie Claassen, Loes van Delft, Johan Janssens, Jet de Jonge, Jos Schreurs, Suat Tas, Lies Verheij, Thijs van Welie en Ben van Zanten.

Foto's: Joop Reyngoud e.a., 32 pg.'s; Rio, 1994; prijs 15,-

■ Nr.7 Peter W. Voogt

IN DE BUURT; participatie van migranten bij buurtbeheer

In de Rotterdamse wijken Bloemhof, Hillesluis en Het Oude Noorden zijn projecten opgezet om de deelname van Turkse en Marokkaanse bewoners aan activiteiten in de wijk te vergroten. Huisbezoeken om over stadvernieuingsplannen te praten, het inrichten door Turkse vrouwen van een binnenterrein als speelplaats, een sport-toernooi voor jongeren op een plein.

Verschillende participatievormen passeren de revue: de reagerende, de stemverheffende, de opzoomerende bewoner en het kaderlid. Ook het belang van moskee- en zelforganisaties voor participatie en integratie wordt belicht.

Met medewerking van Angelina Adam, Müslüm Çelik, Fevzi Karaza en Hetty Zeegers.

Foto's: Joop Reyngoud, 24 pg.'s; Rio, 1994; prijs f15,-

■ Nr.6 Petra van den Berg e.a.:

OP DE TRAP; portiekgesprekken in Het Oude Westen

In de multiculturele Rotterdamse wijk Het Oude Westen ontstaan spanningen en irritaties in de portieken. Om het tij te keren organiseren bewonersorganisatie en woningbouwcorporatie 'portiekgesprekken, bijeenkomsten waarvoor alle bewoners van een portiek worden uitgenodigd. Doel is het verbeteren van de onderlinge contacten, het maken van afspraken over het schoonmaken van het trappenhuis en het beperken van de overlast.

Gezamenlijke uitgave van Rio, Stichting Volkswoningen, Actiegroep Het Oude Westen en Projectbureau Sociale Vernieuwing

Met medewerking van Petra van den Berg, Osman Dogan, Cees de Lijster, Heleen van der Pijl, Matija Stanicic, Annemarie Sour, Anne van Veenen en bewoners van Het Oude Westen.

Foto's: Joop Reyngoud, 20 pg.'s; Rio, 1993; prijs f 10,-

■ Nr.5 Johan Janssens.

EEN NIEUW ZONNETJE; ouderennetwerken in Oud Mathenesse & Het Witte Dorp

Ouderen raken door veranderingen in de wijk in een isolement. De acties van de bewonersorganisatie voor stadsvernieuwing en voorzieningen blijken de afweer tegen nieuwkomers te vergroten. Initiatieven voor een veilige wijk leiden tot extra sloten op de deur.

Het opbouwwerk gooit het roer om en ontwikkelt een programma om het isolement van ouderen tegen te gaan. Daarbij wordt een ongebruikelijke werkwijze gehanteerd: er wordt gestart met een jeu-de-boules club en een zangkoor. De ouderen-netwerken die rond deze activiteiten ontstaan nemen de plaats in van de sociale verbanden van weleer.

Met medewerking van Maria Bijland, Henk Clasquin, Ingrid van Gijzel en bewoners van Oud Mathenesse en Het Witte Dorp.

Foto's: Joop Reyngoud, 28 pg.'s; Rio, 1993; prijs f 10,-

■ Nr. 4 Ton Huiskens

HET PLEIN; verboden te schoppen, te slaan en te dreigen

De knok om het gebruik van het plein tussen groepen jongeren, kinderen en bewoners escaleert. Omwonenden proberen in samenwerking met het opbouwwerk en de politie grenzen te stellen en van het plein weer een veilige plek te maken voor iedereen.

Het plein wordt in vier stappen heroverd: intensieve surveillance, jongeren worden individueel aangesproken, het plein wordt opnieuw in gebruik genomen door de school, en het buurthuis organiseert sportwedstrijden voor jongeren op het plein.

Gezamenlijke uitgave van Rio en Regiopolitie Rotterdam-Rijnmond, 1993, tweede druk.

Foto's: Joop Reyngoud, 20 pg.'s; Rio, 1993; prijs f 10,-

■ Nr. 9 Anne van Veenen
**ONZE STRAAT; bewoners binden strijd
aan tegen overlast en criminaliteit**
24 pg.'s; prijs f 15,-; Verschijnt in mei 1995

De uitgaven kunnen besteld worden door overmaking van het bedrag op Postbank nr. 430.84.81 t.n.v. Rio Rotterdam, m.m.v. titel.

OPBOUWERK IN UITVOERING

Praktijkbeschrijvingen onder het motto: hoe zet je als opbouwwerker een probleem om in een georganiseerd initiatief.

Redactie: Anne van Veenen, foto's: Joop Reyngoud, vormgeving: Erik Lindenburg

Uitgave: Rotterdams instituut bewonersondersteuning, Rio, Kortenaerstraat 1, 3012 VB Rotterdam; telefoon 010-217.65.00.